AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 17 • ARALIK 2006 • 5 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2006/12

- Nobel ve Ulusal Sorun
- Orhan Pamuk Olayı ve Nobel Edebiyat Ödülü Açıklaması
- Siz Hiç Tecrit Edildiniz mi? Ben, Bu Cumartesi Günü "Tecritteydim"
- Hep Yolda
- Toplumun Yeniden Üretiminde İdeoloji II
- Şair Nalan Çelik'le Söyleşi

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Sayrılarevinde
— Aratos
— Orhan Pamuk İçin Başlatılan Psikolojik Savaşım
— Kırmızıda Buluşma
— Yücelen'de Açık Oturum
— Dünyayı Sarsan On gün

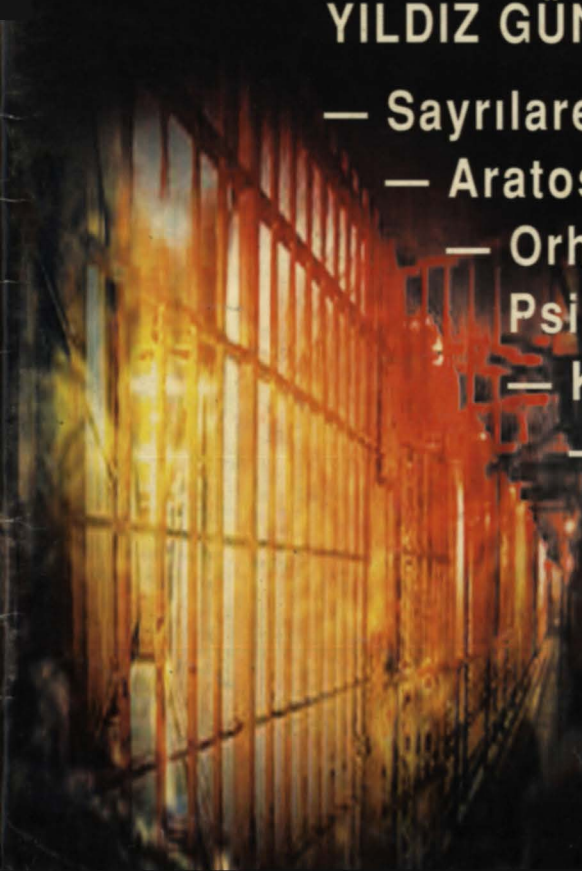

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı
Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım
Deniz SARAÇ

Baskı
İLİCAK Matbaası

Dağıtım
DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengız ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Maltepe Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Nacı SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir

Adres: Küçukparmakkapı, Ipek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-Istanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL. - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki. 666043
TEB Maçka Şb. Hesap No.0045 00 42982

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Atakoy-Istanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Servet ÇOLAK	NOBEL VE ULUSAL SORUN	1
Tekin AĞACIK	AĞLIYORUM	6
Demirtaş CEYHUN	ORHAN PAMUK OLAYI VE NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ AÇIKLAMASI	7
S. Deniz KARAHALİLOĞLU	SİZ HİÇ TECRİT EDİLDİNİZ Mİ? BEN, BU CUMARTESİ GÜNÜ "TECRİTTEYDİM"	8
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	17
Deniz SARAÇ	YALNIZLIĞIM (ŞİİR)	21
İsmet Kemal KARADAYI	İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - X	22
Eray KORKMAZER	AYNA (ŞİİR)	23
Medet TURAN	TOPLUMUN YENİDEN ÜRETİMİNDE İDEOLOJİ II	24
Mustafa GÖKSOY	HEPİMİZ TECRİTTEYİZ (ŞİİR)	29
Hüray KILIÇ	GECE VE ÇAMUR (ÖYKÜ)	30
Memet TAYAK	MEŞELİ (ŞİİR)	31
Hasan AKARSU	ŞENER ÖZLER'İN "GURBETTE YALNIZ"LIĞI	32
İncl AYDIN	BİR YEMİN ETTİM Kİ (ÖYKÜ)	33
Cumali KARATAŞ	MADEN OCAKLARINDA (ŞİİR)	35
Güven ÇAĞLAR	NALAN ÇELİK "ŞAİRLİK BİR KİMLİK VE SIFATTIR" (SÖYLEŞİ)	36
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	43

NOBEL VE ULUSAL SORUN

Servet ÇOLAK

Orhan Pamuk'u Nasıl Bilirdiniz

2006 Nobel Edebiyat Ödülü Orhan Pamuk'a verildi.

Nobel Edebiyat Ödülü nasıl bir ödüldür?

Ödül, bir alışveriştir. Bir hizmetin bedeli bir ödülle ödenir. Oysa, sanatçının yalnızca insanlık için çalışması, bunun karşılığında da hiçbir (somut) ödül almaması veya kabul etmemesi gerekir. Eğer o elinden gelenin iyisini, güzelini yapmışsa, eseri insanlara ulaşmışsa, (soyut, tinsel) ödülünü almış demektir.

Nobel Edebiyat Ödülü bir Avrupa ödülüdür. Özü politiktir. Çokluk Batılılara verilir. Bu ödül, genelde, edebiyatı geliştiren yazarlara verilmez. İsveç'le, İsveç Akademisi'yle uyumlu politik, estetik tutum alan yazarlara verilir. Amaç estetik yargıların belirlenmesi, evrensel kültüre yön verilmesidir. Pamuk'a 2005'te verilen bir başka Avrupa (Frankfurt) ödülünün, Nobel yolunda bir adım olduğunu anımsatalım.

Nobel ödülleri kirlidir (hangi ödül temiz ki?). Edebiyat, Fizik, Kimya, Tıp, Barış, Ekonomi ödülleri temizlenme araçlarıdır. Bir bölümü silah ticaretinden elde edilen paralar böylece aklanır.

Peki, Pamuk'un bu ödülü almasını nasıl değerlendirebiliriz? Pamuk nasıl bir yazardır?

Pamuk, estetik bakımdan yetileri gelişmemiş, kötü bir burjuva yazarıdır.

Estetik değerlendirmede ustam Cengiz Gündoğdu'dan yararlanacağım. Pamuk'un bir Türkiye starı yapılmak üzere parlatıldığını Gündoğdu 22 yıl önce yazmıştı.

"Bu arada ödül elbette önemli... Pazar, belli bir kitaba göre biçimlendirilir. İstem dürtüklenir. Mal, durgun pazarı kuşatır. Olay, Orhan Pamuk'la Latife Tekin'de yaşandı. Bu yazarların starlaşması için çok şey söylendi. Çok şey yazıldı. Kimse rahatsız olmadı. İki yazarın ürünü hızla girdi pazara. Pazar hareketlendi."(1)

Pamuk kaldı. Tekin gitti. Pamuk, bugün bir uluslararası stardır.

Pamuk'un ürettiği kitaplar estetik nesne değildir. Kapitalist pazara sürülen ticari nesnelerdir onlar. Bir meta pazara sürülürken güdülen kaygı, insanlığa katkı yapması değildir. Çok satması, çok kâr getirmesidir. Bu nedenle Pamuk'un pazara odaklı edebiyat nesneleri üretmesi üzücü değil. O, iş yapıyor.

Bizim işimizse, Pamuk neyse, onu öyle göstermektir. Örtüleri kaldırmaktır.

Gündoğdu, Pamuk'un *Kar* adlı romanımsı metasını değerlendirmişti.(2) Dil, kurgu, nedensellik, tema... bakımından eseri inceledikten sonra şu yargıya varmıştı.

"Kar, roman diye piyasaya sürüldü. Kar, roman değil."(3)

Pamuk'un yazarlığı içinse şöyle diyor.

"İlle de yazar denilecekse kötü yazar denilmesi gerekir Orhan Pamuk'a."(4)

Ben de, Pamuk'un başka bir anlamda kötü bir yazar olduğunu vurgulamış, İsveç Akademisi'nin kendisini ödüllendirebileceğini yazmıştım.

"Anlaşılıyor ki, O. Pamuk ödül verilecek kadar AB'ye hizmet etmemiş. Yine de İsveç Akademisi, bu hizmeti unutur mu, unutmaz mı bilinmez. Kimbilir, beyefendi, hizmetlerini sürdürürse, önümüzdeki yıl(lar)da ödüllendirilebilir."(5)

İnsanların acıları, bireysel çıkarlar için, sözgelimi birilerinden ödül koparabilmek için kullanılamaz. İnsanların ortak duyguları pazarlanamaz. Çünkü, insan, araç değil, amaçtır.

Milyarlarca insan beş kıtada çeşit çeşit sömürü altında inliyor. Onların acıları, kapitalistlerin bireysel çıkarları için basamaktır, zenginleşme aracıdır. İnsanı kendisine basamak yapanlar, insanın özgürlüğünü savunanlardan şimdilik daha güçlü. Ama er geç kirli dizgeleriyle birlikte temizlenecekler. İnsanlık bu yükü neden sürekli taşısın ki?

İnsanı bir tüketim nesnesi sayan, kullanan, sonra da bir çöpmüşçesine toplum dışına fırlatanları nasıl niteleyeceğiz?

Pamuk da insanı kendine araç yapanlardan.

"Çirkin olan, bu sorunların çözümüne herhangi bir katkı yapmayı amaçlamaksızın, ödül alabilmek

İNSANCIL *FELSEFE* / **Ömer Naci SOYKAN**

Türkiye'de Felsefe Manzaraları I - II - III	9 YTL	Gönülden Dile Öz Sözler	9 YTL
Arayışlar I - II	10 YTL		

amacıyla (kişisel çıkar uğruna), insanların acılarını (dolayısıyla insanı) kendine araç yapmaktır. Sonra Ermeni, Kürt sorunlarının karmaşık yapılarını gözardı ederek, bir boyutlu bir bakış açısıyla konuşmak ABD, AB emperyalizmine hizmetten başka bir şey değildir."(6)

Pamuk'un bu konumu apaçık değil mi? Anlaşılıyor ki, değil.

Cumhuriyet gazetesinin değerlendirmesi şöyle.

"Cumhuriyet gazetesi sonuna dek yazar özgürlüğünü savunur; Şafak'ın yargılanmasına karşıdır, Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanması da Türkiye adına önemli ve olumlu bir olaydır."(7)

"Yazar özgürlüğünü" savunmakla Pamuk'un ödül alması arasında nasıl bir ilişki var? Bu ödüllendirme, *"önemli"* bir olaydır. Ama *"olumlu"* değildir. Her önemli olay, olumlu değildir. Önemli başka, olumlu başkadır.

Sonra, milliyetçilikle yurtseverlik arasındaki çizgi incedir. *"Türk olsun da, ne olursa olsun."* diye düşünemeyiz. Milliyetçilik bir hapishanedir. Bir beyin tıkacıdır. Bu kimlikçi bakış, kişilikli, özgür bir yaşamın önünde büyük bir engeldir.

Bir yazar için doğru nedir? Yazar, insanlığa katkı yapmanın yollarını araştırmalı, olanaklarını mı yaratmalı? Yoksa ödül için takla mı atmalı?

Cumhuriyet Gazetesi, şeriatçı gericilikle mücadelede başarılı. Ancak estetik- sanat alanlarında dökülüyor. Bunun için *Cumhuriyet Kitap Eki*'ne şöyle bir bakmak yeter de, artar.

Yine aynı gazetede yayımlanan birkaç değerlendirmeye bakalım.

Sennur Sezer:

" Ödüller, elbette bir yazarın değerini kanıtlamak içindir. Ulusal ya da uluslararası ödüllerin alınmasında dikkat çekicilik önemlidir. Orhan Pamuk, tavrıyla ödülleri hak etti.(...)"(8)

Ödül, hiçbir şeyi kanıtlamaz. Yalnızca, ödüllendirilenin, ödüllendiren şebekenin beğenisine uygun olduğunu gösterir. Ödülü verenlerin beğenisini hangi ölçütler oluşturmaktadır? Bunu kimse bilmez. Hiçbir zaman da açıklanmaz. Tolstoy, Gorki, Yakup Kadri, Nazım Hikmet... değersiz miydi? Peki, S. Sezer'e Nobel verilmedi diye, ne düşünelim? Sonra, *"dikkat çekicilik"*, Orhan Pamuk'un *"tavrı"* ne demektir?

Adnan Özyalçıner:

" Orhan Pamuk'u kutluyorum. Öncelikle Nobel'in Türkiye'ye verilmesi önemli. Eğer Nobel, Türk edebiyatının anılmasına, Türk edebiyatına dikkat çekilmesine olanak veriyorsa, bu bizim için mutlu bir olay olacaktır."(9)

Nobel, *"Türkiye'ye"* verilmedi. Ödül alabilmek için ülkesini yıpratmaktan çekinmeyen bir edebiyat iş adamına verildi. Sonra, tanıtım olsun da, nasıl olursa olsun diye mi düşüneceğiz?

S. Sezer'in şiirleri, Adnan Özyalçıner'in öyküleri güzel. Ancak kapitalist sanat pazarı çözümlemeleri yanlış veya yok.

Ödüllendirmeyi doğru değerlendirenler de var.

Kemal Özer:

"Nobel edebiyat ödülleri, her zaman bir sanatsal değerlendirmeyle verilmiyor. Bu kez de öyle oldu. Orhan Pamuk'un yapıtlarına baktığımızda onun üstün bir sanatsal yetenek değer taşıdığını söylemek zor. (...) Batı'nın ilgisini çekecek konularda tepkili görünürken sözgelimi ABD'nin Irak saldırısı karşısında rahatlıkla suskun kalabiliyor."(10)

Adnan Binyazar:

*" Orhan Pamuk'un aldığı ödül, iyi tezgahlanmış bir lobinin, kapalı kapılar ardında yapılan ince hesapların sonucudur. Pamuk, **'Ödül, bana verilmemiş, Türk edebiyatına verilmiştir'** dese de, gerçekte bu ödül, Türk edebiyatının vardığı çağdaş aşamaya verilmemiştir; Türkiye'nin siyasal manevralarla boğazlanmak istendiği bir dönemde, söylediklerivle Batılı politikacıların ekmeğine yağ süren bir anlayışa verilmiştir. "(11)*

Görülüyor ki, Pamuk, ne Anadolu insanı, ne de evrensel insan için yazıyor. AB ile ABD'nin (emperyalizmin) kültürel hedefleri doğrultusunda, estetik değerlerden yoksun okurlar için yazıyor (bu değerleri oluşturmak kolay değil). Pamuk'un eylemleri, Anadolu'nun ilerlemesine değil, Batılı emperyalistlerin Anadolu'da ilerlemesine yarıyor. Bu durumda ödüllendirilmesine şaşmamak gerek. Onların bakışıyla Nobel'i fazlasıyla hak etti.

Eğer Nobel Edebiyat Ödülü'nü Türkiye verseydi, Pamuk ne yapardı?

Ödülü verenler nasıl bir konuşmayla etkilenirler diye düşünürdü. Sonra da, *"Ermeni soykırımı olmuştur"* diyenleri tarihi çarpıtmakla, bölücülükle suçlardı. Önemli olan ödül almaktır çünkü. Nasıl alınırsa alınsın.

Pamuk ödüle ulaşmak için, Kürt ve Ermeni sorunlarını basamak yaptığına göre, biz de bu yazı çerçevesinde bu iki sorunu kısaca irdeleyeceğiz.

Avrupa Parlamentosunun Türkiye Raporu

Kürt ve Ermeni sorunlarını öne çıkaran yalnızca Pamuk değil. 27 Eylül 2006'da kabul edilen AP Türkiye Raporu'na kısaca bakalım.

56. madde *"Ermeni soykırımının tanınmasının (...) üyelik yolundaki bir ülkenin geçmişiyle uzlaşması, ve geçmişini kabul etmesinin vazgeçilmez olduğunu vurgulamakta(...)"* dır.

Bunun peşinden Fransa'nın cüretli politik adımı geldi. Fransa, *"Ermeni soykırımı olmamıştır."* diyenlere hapis ve para cezası verilmesini parlamentodan geçirdi.

Bu gericilik, Fransa'yla Avrupa'daki tükenişin yeni bir göstergesidir. Oysa, düşünce yanlış da olsa açıklanabilmelidir. Lütfen, dikkat ediniz. Düşünce diyorum. İnsancıl Atölyesi'nde yanlış da olsa, temellendirilmiş düşüncenin önemli olduğunu öğrendik. Sözgelimi, Aristoteles'in evren kavrayışı yanlıştır. Ama bu düşünceyi temellendirmesi öğreticidir. Bilinmesi gerekir.

Demek ki, Fransa Parlamentosu bu kadarını bilmiyor. Öyle bir dertleri de yok zaten. İnsani sorunları, sömürgeci politikalarına araç yapmak Batılıların alışkanlığıdır. Fransız burjuvazisinin 1789'da öne sürdüğü *"eşitlik, özgürlük, adalet"* savsözünden geriye ne kaldı? AB tekelleri sömürü, faşizm, öldürüm, iç savaştan başka insanlığa ne verdi? Ne verebilir?

AB'nin emperyalist bir proje olduğunu kimilerine anlatmakta güçlük çekiyorduk. Fransa'nın bu kararı, işimizi kolaylaştırdı.

Peki, *"soykırım"* var mı?

Ermeniler, 19. yy.'ın sonlarından başlayarak bağımsız bir ulusal devlet kurma çabasına girdiler. Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğu'sunda ayaklandılar. Bunun için bir etnik temizlik başlattılar. Önce Ermeniler, Türklerle Kürtleri, sonra Türklerle Kürtler Ermenileri öldürdü. Karşılıklı kırım oldu. Osmanlı Devleti bu hareketi kırdı. Sonra, Ermeniler göçe zorlandı. Ermenilerin siyasal hareketi başarısız oldu. Çünkü, ayaklanmayı kışkırtan Batılılar (özellikle İngiltere), Ermenileri ortada bıraktı.

"Bu eylemler önce terör ve suikast yoluyla Müslüman kırımına, sonra daha büyük ölçüde Ermeni kırımına yol açmış; fakat beklenen Batı müdahalesi gelmemiştir."(12)

Geçmişe bakarken Ermenileri veya Osmanlıyı savunmak gerekmez. Tarihe olduğu gibi bakmaya çalışıyoruz.

Osmanlı Devleti'nde Ermenilerle yapılamayan, şimdi Cumhuriyet Anadolu'sunda Kürtlerle yapılmak istenmektedir. AB,' bir yandan Türkiye'yi bir eyalet konumuna getirmek, öbür yandan bir parçasını koparmak istemektedir. Bu amaçla burjuva cumhuriyeti savunan güçleri (ordu, yargı, üniversite yönetimleri...) yıpratmak, zayıflatmak, etkisizleştirmek için sistemli bir çalışma yürütmektedir. Laikliğin yozlaştırılması, Adalet ve Kalkınma Partisi kanalıyla yürütülüyor. Ülke sınırları, Kürt kartıyla tartışma konusu ediliyor.

Bunun için PKK'ya ateşkes çağrıları yapılmakta, DTP'li belediyelerin Ankara karşısında birer iktidar odağına dönüşmeleri hedeflenmektedir. Görünen o ki, AB, bu çabanın karşılığını alıyor.

AP raporu, 44. maddede *"PKK'ya derhal ateşkes ilan etme ve buna uyma çağrısında bulunmaktadır"*

Peki, ne oldu? PKK *"derhal ateşkes"* ilan etti. *"Ateşkes"*, 1 Ekim 2006'da başladı.

45. maddede *"Demokratik Toplum Partisi'nin ateşkes çağrısını ve güneydoğudaki çatışmalara yönelik olarak siyasi görüşmeler yürütülmesini memnuniyetle karşılamakta, PKK'ya olumlu yanıt verme çağrısında bulunmaktadır"*.

48. madde *"Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) yasadışı PKK'ya tek taraflı ateşkes çağrısının Türkiye'nin Güney Doğusunda ve geri kalan bölgelerinde tekrarlayan şiddetin sona erdirilmesi için umutları artıracağına dair inancını ifade etmektedir"*

50. maddede *"etkili bir adem-i merkeziyetçi idare kurulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır"*

AB, gitgide genişleyip merkezileşirken, Türkiye'ye 50. maddeyle tersini öneriyor. Diyarbakır belediye başkanı Osman Baydemir, Avrupa Parlamentosu'nda bir konuşma yapıyor. Yerel kaynakların bir bölümünün yerel yönetimlere devredilmesini istiyor. Bu ne demektir?

Modern (burjuva) devletin öz niteliklerinden biri, merkezi bütçedir. Gelirlerin yerelleştirilmesi, merkezi devletle merkezi pazarın reddidir. Bu nedenle *"yerelleştirme"* tarihsel bakımdan geri bir adımdır. Doğru olan, merkezin (Ankara'nın), geliri adaletli (yoksul bölgelere daha çok kaynak aktararak) dağıtmasıdır.

Sonra, yerelleştirme önerisi, özerklik- bağımsızlık yolunda bir adımdır. Ayrı bir devlet kurmak için, bu devleti taşıyacak bir ekonomik dizge gerekir. Acaba bu mu amaçlanmaktadır?

Yoksa Kürt burjuvazisi, belediye başkanları aracılığıyla mı konuşmaktadır? Kürt burjuvazisinin, Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu topraklarda egemenlik kurması kolay değil. Önce Türk burjuvazisiyle hesaplaşması gerekir. Bunu tek başına başaramaz. Baydemir'in bu konuşmayı Avrupa'da yaptığını, 2006 başlarında da ABD'ye 12 günlük bir gezi yaptığını anımsatalım. Acaba Kürt burjuvazisiyle ABD-AB emperyalizmi *"demokratik"* bir proje çerçevesinde, eşgüdüm içinde mi hareket etmektedir?

51. maddede *"Güneydoğu için yatırım ve gelişim için gerekli mali araçların sadece Türkiye tarafından karşılanamayacağı, bu nedenle, daha geniş uluslararası bir çerçevede gerçekleştirilmesi"* önerisi yer almaktadır.

DTP'li belediyelerin AB, ABD elçilik ve konsolosluk görevlileriyle içli dışlı oldukları, ortak projeler yaptıkları biliniyor.

Tüm bunlar emperyalistlerle Kürt hareketi arasındaki uyumu gösteriyor.

Ulusal Hareket

Yirminci yüzyıla bakınca üç kitlesel politik hareket görüyoruz: 1. Sosyalizm, 2. Ulusal hareket, 3. Faşizm.

Ulus, tarihin kapitalist evresinde ortaya çıkan bir toplumsal örgütlenmedir. Geçici bir tarihsel evredir. Kökleri, ekonomik- toplumsal- kültürel nedenler dikkate alınarak Antik döneme, ilkel kapitalist birikime, Rönesans'a, Amerika kıtasının yağmalanmasına, Aydınlanma'ya götürülebilir.

Ulusal yapı, belirli bir toprak parçasında burjuva sınıfın liderliğine dayanır. Burjuvazi *"ulus"*, *"vatan"*, *"yurt"*, *"ulusal kültür"*, *"dil"*, *"ulusal tarih"* vb. kavramların taşıyıcısıdır. Ulusal burjuvazinin amacı, ulusal bir ekonomiyle ulusal pazarı ele geçirmek, sonra da, ülke sınırlarını aşarak başka ülkeleri sömürgeleştirmektir.

Avrupa kapitalizmi 19. yüzyılın ikinci yarısında tekelleşme sürecine girdi. 20. yüzyılın başlarında artık tekelci kapitalizm egemendi. Lenin, *Emperyalizm* adlı eserinde bu evreyi inceler. Emperyalizm döneminin başlangıcında, doğrudan işgale/ yönetime dayanan klasik sömürgecilik yaygındı. *"Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı"* (UKKTH) düşüncesi sosyalistlerce bu dönemde biçimlendirildi.

20. yüzyılın ilk yarısında iki Emperyalist Dünya Savaşı oldu. Birçok ulusal kurtuluş savaşı verildi. Sömürgeciliğe karşı verilen ulusal savaşlar aslında 19. yüzyılda başlamıştı. Söz gelimi, Yunanistan, kapitalistleşmemiş Osmanlı Devleti'nden koparak 1830'da bağımsızlığını kazanmıştı (İngiltere, Fransa, Rusya'nın askeri ve siyasi baskılarıyla).

20. yüzyılda emperyalist devletlerle (İngiltere, Fransa, ABD, Japonya, İtalya, Belçika) savaşan ulusal hareketler tarihsel bakımdan ilericiydi. Çünkü, insanları yeryüzünde modern kölelere çevirmeye çalışan emperyalizmin gücünü sınırlıyorlardı. Sosyalist dizgeye dolaylı bir destekleri oluyordu. Sözgelimi, 1919'da M. Kemal'in öncülüğünde Anadolu'da gelişen ulusal hareket böyleydi.

Şunu görüyoruz. UKKTH emperyalizme karşı olduğu, dünya kapitalizmini zayıflattığı ölçüde ilericidir. Bunun nedeni, uluslararası özgürlük mücadelesine güç katması, dünyanın sömürüden kurtulmasına katkı yapmasıdır. Çünkü, bir ulusun emperyalizmin boyunduruğunu parçalamasıyla, sömürüsüz bir dünya arasında doğrudan bir ilişki vardır.

20. yüzyılın sonlarıyla 21. yüzyılın başlarında UKKTH'nin anlamı değişti. Bunun temel nedeni, sosyalist dizgenin, iç ve dış nedenlerle 1990'da çözülüp ortadan kalkmasıydı.

Sosyalizmin çözülmesi, kapitalizme büyük olanaklar sundu. Devletlerin parçalanması, ufaltılması, sonra da sömürgeleştirilmesi planı uygulamaya sokuldu. Sözgelimi, Yugoslavya'dan 6 devletle iki özerk bölge çıkarıldı.

Dünya egemenliğinin kapitalist emperyalizme geçtiği koşullarda ulusal savaşlar, emperyalizmin o ülkeye girişine kapı açıyor. Ülke ekonomisini parçalıyor, üretim güçlerini yıkıma uğratıyor, geriletiyor. Proletaryanın sınıfsal değil, ulusal kaygılar gütmesine yol açarak düşüncesini körleştiriyor. İşçi sınıfı evrensel değil, ulusal düşüncelerle harekete geçiriyor. Böylece bu hareketler insanlığın ilerlemesini durduran birer pranga oluyor. Ayrıca emperyalist ülkelerin silah fabrikaları için yeni pazarlar yaratıyor.

Buradan hareketle bakış açımızı netleştirebiliriz. Eğer bir ulusal hareket, dünyanın sömürüden kurtulmasına katkı sağlıyorsa, kapitalizmin dünyadan silinmesine yarıyorsa, iyidir. İnsanlığa hizmet eden bu hareket, insanlık adına desteklenir. Öte yandan bir ulusal hareket emperyalizmin işine geliyorsa, desteklenmez. Çünkü, insanlığa karşıdır.

Küreselleşme (dizginsiz emperyalizm) çağında, ulusal hareketin karakterinde bir kayma görüyoruz. Sosyalizmden beslenemeyen ulusal hareket artık yurtsever değil, milliyetçi karakterdedir. Bu durum, dünyanın sağa kaymasıyla ilişkilidir. Anımsatalım. Milliyetçilik faşizme, yurtseverlik evrenselliğe (enternasyonalizme) açılır.

Böylece, her ulusal hareketin ilerici sayılamıyacağı, iç ve dış koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Kürt Sorunu

Türkiye'deki Kürt hareketi'ne (PKK, DTP) gelince...

Bu hareket, sınıfsal tabanını Kürt işçileri, Kürt küçük burjuvazisi, Kürt köylülüğünde, lumpen proleterlerde bulan burjuva bir harekettir. Amaç, Kürt ulusal pazarına egemen kapitalist bir Kürt devleti kurmaktır. PKK'nın silah sesleriyle örttüğü gerçek budur.

Sözgelimi, DTP başkanı Ahmet Türk bir aşiret lideridir. On binlerce dönümlük toprağını neden işçiye, köylüye dağıtmıyor? Bu durum, Kürt halkının özgürlüğüyle ilgili savlarının sahteliğini göstermiyor mu?

Sorular çok.

1970'lerde başlayan PKK hareketine nasıl bakmalıyız? PKK acaba ilerici mi, gerici mi? Devrimci mi, karşı devrimci mi? Emperyalizme karşı mı, emperyalizmden yana mı? Abdullah Öcalan'ın öne sürdüğü *"Konfederal Demokratik Cumhuriyet"* veya *"Demokratik Konfederalizm"* nedir? PKK hareketi 20. yüzyıldan 21. yüzyıla sarkmakla kendine özgü bir durum mu yaratıyor yoksa? Sonra, PKK'yı doğuran koşullar nedir? Ekonomik, toplumsal, kültürel, coğrafi nedenler nedir? Örgütün amacı nedir? Yasal eşdeğeri DTP'nin amacı aynı mıdır, yoksa ayrı mı?

PKK, 12 Eylül 1980 faşist askeri darbesinin ikizlerindendir. 12 Eylül darbesi, insani olan ne varsa onu yok etmeyi amaçlayan ABD güdümlü terörist bir diktatörlüktü. Alparslan Türkeş, doğru bir saptamayla *"Biz hapishanedeyiz, düşüncelerimiz iktidarda"* demişti. Darbeciler, kişiliğin karşısına kimlikleri çıkardı. Zaten pek de sağlam olmayan sınıf bilinci kolayca kırıldı. Milliyetçilikle dincilik parlatıldı. PKK, bu ortamda güçlendi.

Kürt Sorunu'nu doğuran nesnel nedenler var. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yoksulluk, işsizlik, ayrı kültür öğelerinin varlığı bunun zeminidir. Bu gerçeklik gerek iç (PKK, DTP), gerekse dış (ABD, AB) siyasal güçlere etkinlik alanı veriyor. Kürtler sosyalizmin çözüldüğü koşullarda, zaten pek zayıf olan yurtsever duygularını tümden yitirerek milliyetçiliğe kaydı. PKK milliyetçiliği, iç ve dış koşulların bir ürünüdür. UKKTH örtüsü kaldırıldığında ne çıkar? Kürt burjuvazisinin ulusal devlet istemi. Bu örtü de kaldırılırsa, karşımıza ABD ve AB emperyalizmiyle işbirliği, Kürt proleterlerinin sömürüsü çıkar. Milliyetçilik, açık veya gizli emperyalizme bağlıdır.

PKK, Kürt birliğini kapitalizmle kurmak isteyen bir askeri-siyasal harekettir. Ne devrimcidir, ne de sosyalisttir. Milliyetçidir. Milliyetçilik, burjuvazinin *"vatan"* saydığı bir toprak parçasında güttüğü sınıflarüstü (sınıfları yoksayan) bir siyasettir. PKK, söylendiği gibi *"Halk hareketi"* değil, Kürt burjuva hareketidir. Abdullah Öcalan, Irak'a bakıp şu cümleyi kuruyor mudur, bilmem. *"Biz hapishanedeyiz, düşüncelerimiz iktidarda"*

Kürt milliyetçiliğinin, Türk milliyetçiliğinden veya Alman milliyetçiliğinden hiçbir ayrımı yoktur. Milliyetçilik, belli bir küme insanı, dünyanın belli bir bölgesinde ayrıcalıklı sayar. Bir kimliktir. O kimliği taşıyan, o toprakta öbürlerinden üstün sayar kendini. Tabii, başkalarının *"vatan"*ına gittiğinde, o *"vatan"*ın yerlisi üstün, kendisi aşağıdır.

Oysa insan her yerde insandır. Karada, denizde, havada, uzayda. Tüm ülkelerde. Kapitalist, sosyalist, dinci ülkelerde. Eğer kaldıysa balta girmemiş ormanlarda.

Burada Kürt sorunu ile Kürtçülük sorununu ayırmak gerekir.

Kürt sorunu Anadolu'nun iki bölgesinde nüfusun çoğunluğunu oluşturan, Kürtçe konuşan insanlarımızın nesnel sorunlarının bir toplamıdır. Bu sorunlar somuttur. Çözülebilir şeylerdir.

Günümüzde Kürtçülük, Kürt sorunu zemininde PKK ile DTP'nin milliyetçi politikalar izlemeleridir. Kürt milliyetçileri emperyalistlerin desteğiyle ayrı bir devlet kursa ne olacak? Aynı sorunları çözmeyecekler mi? Bu durumda, sorunları varolan devlete çözdürmektense, ayrı bir devlet kurmanın ne gereği var? Amaç nedir ? Sorunları çözmek mi? Ayrı devlet kurmak mı? Yoksa ayrı devlet kurup sorunları çözmek mi?

İşte Kürt *"aydınları"*, Türk liberalleri, *"solcu"* şaşkınlar bir yandan Kürt milliyetçilerini destekliyorlar. Öbür yandan, Pamuk'un Nobel ödülü almasına seviniyorlar. Böylece milliyetçi- emperyalist tuzaklara düşüyorlar. Bunların ortak noktası, AB'yi *"insan hakları"*, *"demokrasi"* merkezi, Pamuk'u da baskılara direnen bir yazar saymalarıdır. Oysa, AB kaynaklı *"insan haklarını"* *"demokrasi"*yi kazıyın. Altından tekeller, emperyalizm, sömürgecilik, faşizm çıkar.

Bağımlılık

AP Türkiye Raporu Ege, Kıbrıs (Asya kıtasında olmasına karşın Rum kesimi Avrupa Birliği'ne alınan Kıbrıs), Aleviler, Yezidiler, Rumlar... diye sürüyor. Bunda şaşılacak bir şey yok. Emperyalistler için engelsiz pazarlar, zengin kaynaklar, yeni sömürgeler gerekir. Rapor, kimileyin doğru belirlemelerde bulunsa da, bütünsel bakıldığında AB'nin Türkiye'ye dönük emperyalist politikalarının özlü bir anlatımıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 5. maddesinde, devletin temel amaç ve görevlerinden biri, Türk milletinin bağımsızlığını korumak olarak sayılmaktadır. Acaba *"milleti"* koruyacak devletin kendisi bağımsız mıdır?

Türkiye, ABD'ye, Uluslararası Para Fonu'na, Dünya Bankası'na, NATO'ya ekonomik, askeri bakımdan bağımlı bir ülkedir. Şimdi, AB, işbirlikçi Türk burjuvazisini kullanarak, işbirlikçi Kürt burjuvazisini destekleyerek Türkiye'den payını alma çabasındadır. Sorun yalnızca Türkiye'yle sınırlı değil. Lübnan, Filistin, İran, Pakistan, Suriye, Orta Asya ülkeleri... Dünyanın emperyalist yeniden paylaşımı, nükleer silahların dünyayı yok edebileceği ve geriye ne paylaşılacak bir şey, ne de paylaşacak kimse kalabileceği korkusuyla, üçüncü dünya savaşı yapılmadan yürütülüyor. Şöyle de denebilir. Üçüncü Emperyalist Paylaşım Savaşı, öncekilerden başka strateji ve taktiklerle, üçüncü ülkelerde yürütülüyor.

Ekonomik bağımlılığın sonu siyasal, hukuksal bağımlılıktır. Başka deyişle bağımsızlığın tümüyle yitirilmesidir.

ABD'nin PKK koordinatörü, AB'nin Türkiye komiserleri, Kürt milliyetçilerinin merkezkaç eğilimleri, Mehmet Ağar'ın *"Dağda savaşacağına ovada siyaset yap"* balonu, Osman Baydemir'in yerelleştirme/bölgeselleştirme taktiği, Pamuk'a Nobel ödülü aynı oyunun parçalarıdır. Shakespeare, dünya bir oyun sahnesidir derken, herhalde böyle düzeysiz bir oyunu kastetmemişti.

Durum şu. Her oyuncu, AB kurmaylarınca çoktan belirlenip yakın zamanda AP raporunda açıklanan taktiklerden üstüne düşeni yapıyor. Pamuk'un ödüllendirilmesi bu bütünsel stratejinin parçasıdır.

Oyun büyüktür. Pamuk, bu oyunun taşlarından biridir.

Bakalım, Nobel dalgası Pamuk'u kaç yıl su üstünde tutacak. Sanırım, birkaç ayda bu tartışmalar durulacak. Geriye Nobel Edebiyat Ödülü listesinde *"2006-Orhan Pamuk (Turkey)"* biçiminde bir kayıt kalacak. Pamuk da, güzel olmayan eserleri de unutulacak.

Güzel Yargısı

Pamuk, Nobel ödülünü almak için epey uğraştı. Daha ne yapsın? Doğrusu zeki biri. Nasıl konuşursa, ne alacağını kestirebiliyor. Yok eğer bir akıl hocası var da, yol yordam öğrettiyse, Pamuk cüretli biri.

İnsanın insanlaşma sürecini durdurmak, geriye çevirmek isteyenler çoktur. Pamuk da onlardan biridir. Bu koşullarda Nobel'in kendisine verilmesinde garipsenecek bir şey yok. Bir şey karşıtıyla, sözgelimi aydınlık karanlıkla, sağlık hastalıkla, güzel çirkinle daha iyi kavranır. Pamuk'a bakarak nasıl bir yazar olunmaması gerektiğini anlarız.

Pamuk'un ödüllendirilmesi, kültür emperyalizminin estetik alanda bir taktiğidir. Dünyada süren egemenlik savaşından bağımsız değildir. Anadolu üzerinde yürütülen ABD ve AB kökenli politikalar meydandadır. Kimi koordinatör atıyor, kimi zorlama soykırım yasalarıyla Avrupa'dan tecrit etmeye uğraşıyor.

Aynı emperyalist merkezlerin başını çektiği sanayi üretimi, gezegenimizi yok oluşa hızla sürüklüyor. Küresel ısınma bu hızla sürerse, dünya 60 yıl sonra geri dönüşsüz bir yıkım sürecine girecek. Zamanımız çok dar. Bir an önce kimliklerimizi sıyırıp atmamız gerek. Dünyayı bu yıkımdan kurtaracak adımları atmalıyız. Bunun tek yolu aşırı üretim döngüsünü kırmak, kapitalizmden kurtulmaktır.

Ermeniler'in, Kürtler'in, Türkler'in, Araplar'ın, Aleviler'in, Sünniler'in, Hristiyanlar'ın, Rumlar'ın... düşmanı ortaktır. Kapitalizmdir. Anadolu'yu ileriye taşıyacak bir sosyalist aydınlanma gereklidir bize. Dünyayı ayağa kaldıracak olan da, kimliklere dayalı bölünmeler, çatışmalar değildir. Bu ideolojik yozlaşmalardan arınmış bir sosyalizmdir. Öyleyse, Türk, Kürt milliyetçiliklerinden, öbür kimliklerden arınmamız gerekir.

Dünya nasıl güzelleşir? Önce, insan(lar)ı kendine araç yapanlardan kurtulmakla. İnsanları birleştiren şeyleri çoğaltmakla. Felsefe, sanat, estetik, bilimle. Ortak düşünmeyle, eylemle, yaratımla.

Hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. Her şey değişir. Yerinde sayan, zamanla geride kalır. İlerlemeyen, gelişmeyen aşılır. Zamanı yenmeyen, zamana yenilir. Sol, ne zaman tepki ve duyguyla değil de, bilgi ve usla hareket edecek?

Rousseau'nun sözleriyle bitiriyorum.

"Dünya yüzündeki bütün ulusların haklarında, beğenilerinde ağır basan doğa değil, kamuoyudur. Halkın görüş ve düşünüşünü yükseltin, ahlakı, töreleri kendiliğinden arınır. İnsan her zaman güzel olanı ya da güzel bulduğunu sever; ama asıl güzel üstüne verdiği yargıda aldanır: Demek, yapılacak şey, bu yargıyı düzenlemektir."(13)

AĞLIYORUM

Yağmur ağır ağır
Dövüyor yanaklarımı
Tüm şehir ağlıyor sanki
Gözyaşlarını
Gözlerimin içine akıtarak
Bu şehir
O otobüse binip gidecek
Ağlasam boğulacağım
Sen bu kadar sıcak olmasan

Tekin AĞACIK

Dipnotlar

1 - Cengiz Gündoğdu, *Sanatta Star Sistemi* (Varlık, Temmuz 1984), Ekmek, 2. Baskı, s. 21, İnsancıl Y., 2006, İstanbul
2 - C. Gündoğdu, *Kar...Bozuk Bir Meta* (İnsancıl Dergisi, Mayıs 2002), *Ekmek* s. 50-70
3 - Gündoğdu, *Ekmek*, s.65
4 - Gündoğdu, *Ekmek*, s. 54
5 - Bkz. Servet Çolak, *Oryantalizmin Lokumu: Nobel*, İnsancıl Dergisi, Mart 2006.
6 - Bkz. aynı yazı.
7 - Bkz. *Cumhuriyet gazetesi*, 16 Ekim 2006, başyazı.
8 - Bkz. *Cumhuriyet gazetesi*, 14 Ekim 2006.
9 - Bkz. aynı gazete
10 - Bkz. aynı gazete
11 - Bkz. Aynı gazete
12 Taner Timur, *Osmanlı Çalışmaları*, s. 337, İmge K., 3. Baskı, 1998
13 - Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s. 145, Çev. Vedat Günyol, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.

insancıl *SANAT* / **Nilüfer ÖNDİN**

Biçim Sorunu — 8 YTL

Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat — 8 YTL

ORHAN PAMUK OLAYI ve NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ AÇIKLAMASI

Demirtaş CEYHUN

Nobel Edebiyat Ödülü Emperyalizmin Bir Silahıdır

Gerçekten, 21. yüzyılda yazınsal estetik açısından yapılacak bir değerlendirmeyle hâlâ *"uluslararası bir edebiyat ödülü"* verebilmenin olanağı var mıdır acaba?

Çünkü Nobel Edebiyat Ödülü'nün verilmeye başlanıldığı 1901'lerde dünyada öykü ve roman yazılan dillerin sayısı iki elin parmaklarını doldurmaz, romancı ve öykücü sayısı birkaç yüzü zor bulur, yılda yayımlanan yeni roman-öykü kitabı sayısı iki haneli sayıları geçmezken, unutmayalım ki bugün en az yüz küsur dilde, birkaç yüz bin insan roman-öykü yazmakta ve her yıl dünyada binlerce yeni roman-öykü kitabı yayımlanmaktadır. Bir eleştirmenin bunca dili bilmesi veya bunca kitabı okuyup değerlendirebilmesi bir yana, sanki eskiden dört köşeymiş gibi ağızlarını *"dünya artık küreselleşti"* diyerek açan aydınlarımızın insanlığı teslim etmeye çalıştıkları bilgisayarların bile bu işi gerçekleştirebilmesi olanaksızdır. Bu nedenle Nobel Edebiyat Ödülü de artık yazınsal değeri olan bir ödül değil, hiç kuşkusuz emperyalizmin *"toplumları sömürülecek tava getirmekte kullanılan"* postmodern medya silahlarından biridir.

Nobel Edebiyat Ödülünün İyi Edebiyatla İlişkisi Yoktur

Doğrusu, Nobel Edebiyat Ödülü'nün kapitalizmle olan bu gizli çıkar ilişkisini daha ilk yıllarında başta Tolstoy, Emile Zola, Çehov, Lorca, Maksim Gorki, Marcel Proust, Mark Twain, Rilke gibi dünya edebiyatının kurucusu nice büyük yazar henüz hayatta olduğu halde, adı edebiyat sözlükleri'nde bile kolay kolay bulunmayan T. Mommsen, Sully Prudhomme, B. Bjornson, F. Mistral, J. Echegaray, G. Carducci vb. gibi yazarlara verilmiş olmasında da bütün çıplaklığıyla görmemek olanaksızdır. Gene, 1953 yılında edebiyatla bir ilişkisi olmayan İngiltere Başbakanı Churchill'e verilen bu ödül, örneğin James Joyce, André Malraux, Jack London, Kazancakis gibi yazarlardan esirgenmiştir. Bir Rus yazarı olarak da ilk kez, Ekim Devrimi'ni lanetleyerek kaçıp Fransa'ya yerleşen Bunin'e 1933 yılında verilmiştir. 1958'de de *Dr. Jivago* adlı romanı henüz Rusya'da bile yayımlanmamışken, İtalya'da Rusçasını bastırıp Boris Pasternak'a vermişlerdir bu ödülü.

Hıristiyan Batının Haçlı Saldırılarının Bir Yenisi

Bu yıl da ödülün Orhan Pamuk'un romanlarına verilmesi, bizce Nobel ödüllerinin bu niteliğini bütün çıplaklığıyla bir kez daha gözler önüne sermesinin yanı sıra, asıl modern edebiyata karşı postmodern edebiyatın saldırısına katkıda bulunularak modern edebiyatımızın büyük ustaları Nazım'ın, Sabahattin Ali'nin, Orhan Veli'nin, Orhan Kemal'in, Aziz Nesin'in, Yaşar Kemal'in, Kemal Tahir'in, Sait Faik'in daha nicelerinin halkla ilişkisinin kesilmesine çalışılırken, bir yandan da Hıristiyan Batı'nın Türklere karşı XII. yüzyıldan beri düzenledikleri Haçlı Seferi'nin bu kez Ermeni ve Fransız Parlamentosu görünümlü bir yenisinin Türk kamuoyuna şirin gösterilmesi de sağlanmaktadır. Ama ne yazık ki aydınlarımızın bile büyük çoğunluğu postmodernizmin ne olduğu konusunda pek kafa yormadıklarından, çoğu kişi postmodernizmin gerici emperyalist niteliğini tam kavrayamadığından, modernden de modern olmak sanmaktadır. Nitekim geçen yıl da, Amerikan emperyalizminin Nato aracılığıyla 12 Eylül'de kültür ve edebiyatımıza karşı başlattığı bu postmodern saldırıya karşı düşüncelerimi *Edebiyatımı Geri İstiyorum* başlığı altında kitap halinde yayımlamıştım.

Bu Ödül, Orhan Pamuk'a Verilmiş Bir Ücrettir

Bu nedenle bir kez daha söylüyorum: Amerikan patentli postmodern romanlarıyla Orhan Pamuk'un modern Türk edebiyatını temsil edebilmesi olanaksızdır. Çünkü, postmodern edebiyat emeğe, özgürlüğe, bağımsızlığa, çağdaşlığa karşıdır ve gelenekçilik adı altında gericiliği savunmaktadır.

Orhan Pamuk'un, bugün postmodern Amerikan edebiyatının en önemli temsilcileri olan Philip Roth veya Paul Auster'e verilmeyen bu ödülle ödüllendirilmesi de zaten Nobel'in yazınsal değil, siyasal bir olgu olduğunu bütün çıplaklığıyla gösterse gerektir.

Tekrar ediyorum: Bu ödül kesinlikle Türk edebiyatına verilmiş bir ödül değil, Orhan Pamuk'a verilmiş bir ücrettir.

SİZ HİÇ TECRİT EDİLDİNİZ Mİ? BEN, BU CUMARTESİ GÜNÜ "TECRİTTEYDİM"

Seval Deniz KARAHALİLOĞLU

"Hepimiz Tecritteyiz' oyunu, bir deneysel tiyatro çalışması: Projenin ana fikri, tecriti sanatın diliyle, tiyatronun dilini kullanarak anlatmak Beklan Algan'ın bununla ilgili çok güzel bir sözü var. 'Hala sürmekte olan bir belgeyi, politik doğaçlama olarak sunmak ve tartışmaya açmak' Bu tür bir sahneleme şimdiye kadar hiç yapılmadı. Ne yaşanacağı ve ne gibi sonuçlarla karşılaşılacağı önceden kestirilemeyen oyun, seyircilerin katılımları ve onların tepkilerine göre değişiyor, gelişiyor. Tecrit odalarına alınan oyuncular, üzerlerinde numara bulunan birer turuncu forma giyiyorlar. Girdikleri tecrit odalarında birer numara olarak hitap edilen oyunculara hapishane kuralları anons ediliyor ve bu kurallara uymaları isteniyor. Sürekli kameralarla gözetlenen oyuncuların uymaları istenen hapishane kuralları arasında isteklerini dilekçeyle belirtmek, göz temasında bulunmamak, konuşmamak, sağa sola bakmamak gibi kurallar var. Özel eşyalarına girişte el konulan oyuncuların eşyaları oyun çıkışında kendilerine teslim ediliyor. Kurallara uymayanlara görüş cezası ve yoğun tecrit cezası veriliyor.'

Aslında Hepimiz Tecritteyiz

Siz hiç tecrit edildiniz mi? Ben, bu Cumartesi günü "tecritteydim" Renkli alışveriş manzaralarının yaşandığı, sokağa taşan kahvelerin mutlu kalabalıklar tarafından doldurulduğu saatlerde, 9 Eylül günü, İzmir'de Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nde, Alsancak Kültür Sanat Merkezi'nin 4. katında "gerçek hayatta tecrit edilen insanların" ne hissettiklerini kavramaya çalışıyordum.

Hepimiz Tecritteyiz isimli oyun, dünyada belki de türünün ilk örneği olan (başka örnek varsa da ben bilmiyorum) bir "politik belgesel doğaçlama" İzmir'de Tiyatro Evi oyuncularının gardiyan olarak yer aldığı, yazar Bilgesu Erenus'un yaşadıkları ve tanıklık ettiği gerçeklerden yola çıkılarak kaleme aldığı oyun, gerçek anlamda izleyicinin tiyatroyla bütünleştiği doğaçlamaya dayalı bir deneysel tiyatro projesi. Seyircinin oyun kişisi olarak yer aldığı ve anlık tepkisine göre oyunun belirlendiği çok özel bir çalışma.

Yazıyı kaleme alma sürecinde yaşadığım olaylar nedeniyle birkaç kelime etme zorunluluğu doğuyor. Öncelikle, hiçbir yazı bana bu kadar çok acı çektirmedi. Tecrittekiler altıncı yıllarına girerken, onlar için kaleme alınmaya çalışılan bu yazı dördüncü gününe girdi ve hâlâ bitmedi. Dört gündür, saçım başım karmakarışık, üzerimde kirli bir gecelik, neredeyse hayatla bağımı tamamen koparmış, hayattan tam manasıyla "tecrit" edilmiş bir biçimde yazmaya çalışıyorum. Yüreğime basan kasvetten avazım çıktığı kadar bağırdığım anlar oldu. Tecridi tekrar birebir yaşıyorum. Bu ne lanet şeymiş! Yaz, yaz, yaz bitmiyor. Ucu bucağı olmayan karanlık bir tünelde, tünelin sonundaki ışığı yakalamaya çalışmak gibi bir şey. Var gücümle, o hayali belirsiz, varla yok arasındaki ışığı yakalamak için koşuyorum. Bütün gün bilgisayar başında koştuğum maratondan yorgun göz kapaklarım henüz kapanmışken ve yastığa başımı koyduğumda saat sabahın üçünü gösterirken, kısa bir süre sonra "Unuttum!" feryadıyla uykumdan uyanıyor, gözlerim fal taşı gibi açık, yataktan fırlıyor, kendimi yine bilgisayarın başında buluyorum.

Hayatı oyun içinde anlamaya çalışmak, hem de şu anda yaşanan gerçek hayata "karşı durabilmek" için. Aynı anda, hem aynanın arkasında hem de aynanın önünde durmaya çalışmak gibi. İzleyicileri sanal olarak yaratılan "tecrit dünyasına" buyur ederek, tecrit edilen bir insanın neler hissedeceğini izleyicinin bizzat duyarak ve yaşayarak kavramaya çalışmasını hedefliyor. Projenin yola çıkış fikri ise insan onurunu koruyabilmek ve insanlık dışı muameleyi engellemek.

Avukat Behiç Aşçı, yaşadığı toplumun gerçeklerine kayıtsız kalmamayı seçen bir aydın. Vicdani sorumluluğu gereği yaşadığı olayların ağırlığına dayanamayan avukat Behiç Aşçı, ölüm orucuna yatanlardan sadece biri. F tipi cezaevlerinde uygulanan "tecrit politikasının" ve "insanlık dışı muamelenin kaldırılması" için yaşam savaşı veriyor. Aynanın önünde ve arkasında duranlara ulaşabilmek için ölümle hayat arasındaki o ince hat boyunca 150 gündür yürüyor. Avukat Behiç Aşçı'ya destek olmak amacıyla, *Hepimiz Tecritteyiz* oyununu kaleme alan yazar Bilgesu Erenus, son altı yıl boyunca yaşadığı, tanıklık ettiği olaylardan yola çıkmış. *Hepimiz Tecritteyiz*, şu anda Türkiye'nin bilmediğimiz bir yüzüne işaret ediyor.

Eğer bu yazı ahlaklı ve dürüst bir yazı olacaksa, katıldığım kadar katılmadığım noktaları da belirtmek zorundayım. Öncelikle, Hepimiz Tecritteyiz oyunu, çoluk çocuk ailecek eğlenmek amacıyla gidilecek sıradan bir oyun değil. Popüler kültürün ürettiği, televizyon ekranlarından naklen yayınlanan, ucuz, içi boş, yarışma programlarından biri ise hiç değil. Burada, görünen ve yaşananlar gerçek hayatın ta kendisi. Konunun içeriği, oyunda yaşanan yüksek tansiyon ve gergin ortam nedeniyle, çocuklarını oyuna getirmek isteyen ailelerin, kalp rahatsızlığı veya tansiyon sorunu olan kişilerin oyuna gitmeden önce bir kez daha düşünmelerini öneriyorum. Oyun sonrasında, oyuna çok sayıda tepki geldi. İnsani tepkilerin içeriği ne olursa olsun, konunun merkezinde yine "insan" ve insanın doğasına aykırı olan "tecrit" vardı. Sonuç olarak, bu oyunla birlikte insanlar, altı yıldır devam eden "tecrit trajedisini" hiç olmazsa bir kez olsun "düşünmek" ve "sorgulamak" zorunda kaldılar.

Sanat düşünmek ve soru sordurmak için var. Tiyatro ise hayatın ta kendisi. Bizler, vicdani sorumluluğumuzu yerine getirerek gerçeklerin peşine düşmezsek, soru sormaz ve sordurmazsak, sanatın, tiyatronun ve sanatçının ne değeri kalır?

Ya yaşadığımız hayatın ne değeri kalır?

9 Eylül'de, İzmir Konak Belediyesi, Alsancak Kültür Sanat Merkezi 4. ve 7 katında sergilenen oyunda, toplumun her kesiminden ve her meslek grubundan gelen izleyiciler oyuna gönüllü olarak katıldı. Altı saat süren oyununun içeriğini anlayabilmek için ilk önce 7. kattaki salonda oyunu canlı yayında naklen izliyorsunuz. Oyun, aslında 4. katta "Tecrit Bölümü"nde oyuncular ve oyuna katılmak isteyen izleyiciler tarafından doğaçlama olarak oynanıyor ve anında naklen yayınlanıyor. Canlı olarak yayınlanan oyunun içeriğini izledikten ve oyunu anladıktan sonra, eğer isterseniz 4. kata "Tecrit Bölümü"ne giderek oyuna katılıyorsunuz. Bir kez içeri alındıktan sonra, artık siz izleyici değil, "sözde ıslah edilmek istenen bir mahkûmsunuz"

Tesadüfen, *Hepimiz Tecritteyiz* oyununun sergilenişini haber aldığımda, oyun çoktan başlamıştı bile. Alsancak Kültür Sanat Merkezi'nden içeri girdiğimde, bir süre oyunun sahnelendiği salonu aradım ama bir türlü bulamadım. Aklım klasik oyunlarda ya, içeri gireceğim, rahat koltuğuma yerleşip oyunu izleyeceğim. Öyle düşünüyorum. Bir süre, 7 katta barkovizyonda ne olup bittiğini kavramaya çalıştıysam da oyunun içeriği hakkında maalesef önceden bilgim olmadığı için olayı bir türlü kafamda netleştiremiyorum. Kafamda cevapsız bir yığın soru. Nihayet, oyunun oynandığı yeri keşfetmeye karar veriyorum. 4. kata inerek kuyrukta bekleyen diğer "izleyici oyuncu adayları"nın önüne geçebilmek ve "Tecrit Bölümü"ne girebilmek için bir görevliye "torpil" yaptırıyorum. Ne ülke ama? Gerçek hayatta, insanların asla gitmek istemeyecekleri bir yere girebilmek için aynadaki yanılsamasına "torpil" yaptırmak.

Kapı açılıyor. Baştan aşağı siyahlar giymiş, nemrut suratlı gençlerden biri bağırarak ne olduğunu soruyor. Yeni "mahkum"u, yani beni işaret ettiklerinde, oyundan içeri adımımı attığımı fark ediyorum. Ve aldığım ilk emir: "*Geç şöyle!*" Kolumdan tuttukları gibi beni köşeye alıyorlar. Baştan aşağı aranıyorum. Elimden çantam ve değerli eşyalar çekilip alınıyor. Kolumdan sıkı sıkıya tutan iki adam. Sanki kaçabileceğim bir yer varmış gibi. Ya da bende herhangi bir kaçma isteği. Uzun bir koridor boyunca sürükleniyorum. Önümüzde, bizi izleyen ve sürekli kayıtta olan bir kameraman. Çekilen görüntülerin aynı anda 7 katta canlı olarak yayınlandığını da biliyorum ama garip bir tedirginlik hissi doğuyor. Aniden fikrim değişiyor. Kaçsam mı acaba? Ama nereye? Siyahlar giymiş, nemrut suratlı bir sürü gardiyan. (Sonradan onların İzmir Tiyatro Evi oyuncuları olduklarını öğreniyorum.)

Koridorda, bağırtıların ve itişme seslerinin geldiği iki odayı geçtikten sonra, genişçe bir odaya giriyor, soldaki masanın önünde duruyoruz. Mürekkep yaladığı belli olan bir müdür. Görünüşe bakılırsa, her şey onun başının altından çıkıyor. Bu cehennem zebanilerinin başı.

(İstanbul Sahnesi'nin yönetmeni ve usta oyuncu Mehmet Esatoğlu) Aldatıcı bir tatlılıkla bana, "*Artık*

Hepimiz Tecritteyiz oyununun yazarı Bilgesu Erenus, öncelikle kendisini oyunun yazarı olarak görmediğini ve bu projenin bir ortak yaratım olduğunu söylüyor ve bu konuda ısrarlı. "Çünkü elimde oyunun belli yazılı bir tekstı yok. Bu oyun, izleyicinin anlık tepkisiyle gelişen, canlandırmaya dayalı bir deneysel tiyatro çalışması. Hepimiz Tecritteyiz, F tipi cezaevlerinde altı yıldır uygulanan tecridi, yani hâlâ olmakta olan bir belgeyi, sanatın diliyle topluma yaymak ve üzerindeki koyu sansürü kaldırabilmek için yaratıldı. Bu oyun projesi, Dünya Avukatlar Günü'nde, tecritteki müvekkilleriyle aynı koşulları yaşadığını söyleyerek ölüm orucuna duran Avukat Behiç Aşçı'yı ziyarete giden bir grup aydın-sanatçı ve sonradan onlara katılanların ortak ürünüdür."

siz devlet konuk evinin bir konuğusunuz. Burada isimler yoktur Sız bundan sonra 11 Numara'sınız. Burada ıslah edileceksiniz, dıyor. (Islah etmek mı, beni mi, rahmetlı anneannem edemedi sen bıraz zor edersin dıye içımden geçıriyorum.)

Turuncu renkte ve üzerinde siyah numaraların bulunduğu önlüğü giydikten sonra sankı ben tek başıma yürüyemem ya da oturamazmışım gibi iki cehennem zebanisi kolumu sıkarak, bükerek ve ittirerek beni bir sandalyeye oturtuyorlar. O zaman, yerde çizilmiş kırmızı hatları görüyorum. Her bır sandalye, bir kırmızı hattın içersine yerleştirilmiş. Yani ben kırmızı hatla çevrili (bu hatlar hayalı duvarları temsil ediyor) hücremde oturuyorum. Şöyle bır çevreme bakınca, yüzlerinde bilgece bir gülümseme ile oturan ve olayları dikkatle gözlemleyen, sessiz sakin dört yaşlı bey, bir biyolog, bir kimyager, bir avukat, bir sokak ressamı, bir mühendis ile ilerleyen saatlerde sesini müdüriyete duyurabilmek için beyaz slip donuna kadar soyunacak olan ve şu anda sadece ter ter tepinip duran genç bir adam ve avazı çıktığı kadar bağıran bir kızla birlikte tecritte olduğumu görüyorum. Sağ tarafımdakı uzun masada iki büyük televizyon ekranı, bir ses masası, iki mikrofon ve zebanilerın başı olan adamın yanında oturan iki güzel kadın var.

Beyaz ceketli olanı, aydınlık yüzünden ışık akan bir gülüşle bana bakınca tecritte olduğumu filan unutuyorum. Ben de gülümsüyorum. Ne güzel, gülen bir insan. Daha sonra, tecritteki mahkûmların bırakın gülen bir yüzü, bir insan sesini duymadan ya da bir insan yüzü görmeden on iki metre karelık bir alanda, sekiz ay tek başlarına kaldıklarını öğreniyorum. Yani oyun çok yumuşatılmış, neredeyse gerçeğin binde biri bile değilken, yeterince sinir bozucu olabiliyorsa varın gerisini siz düşünün Oyunun sonunda, bana gülümseyen bu ışık yüzlü kadının, *Hepimiz Tecritteyiz* oyunun yazarı Bilgesu Erenus olduğunu öğreniyorum.

İzmir Tiyatro Evi yönetmeni ve oyuncu Hamit Demir, *Hepimiz Tecritteyiz* oyununa katılış hikâyesini şöyle anlattı: "*İstanbul'a 'Mehmet Akan'ı Anma Etkinliği'ne gittiğimizde, Mehmet Esatoğlu ile orada karşılaştık ve böylece* Hepimiz Tecritteyiz *oyunundan haberdar olduk. Bana,* 'Bu oyunu İzmir'de sahnelemek istiyoruz. Bunu nasıl yapabiliriz' *diye sordu. Ben de İzmir Tiyatro Evi olarak projede rol almaktan memnuniyet duyacağımızı ve sahnelemek için de yer ayarlayabileceğimizi söyledim. Sonra, İzmir'e dönünce Konak Belediyesi Alsancak Kültür Sanat Merkezi'nden bu projeyi sergilemek için destek istedik. Konak Belediyesi Alsancak Kültür Sanat Merkezi bize büyük destek oldu. Sanata ve sanatçıya verdikleri destek için onlara çok teşekkür ediyoruz. Oyunu sahneleyebilmek için gerekli olan teknik çalışmaları yaptık, 4. ve 7 katları oyun için hazırladık. Oyundan bir iki gün önce, Mehmet Esatoğlu İzmir'e geldi ve bize bir atölye çalışması yaptırdı. İzmir Tiyatro Evi oyuncuları ilk önce oyunu kendi içimizde oynadık: Hepimiz mahkûm olduk. Mehmet Esatoğlu, idareyi ve iradeyi oynadı. Oyunu açıklayarak ve bizi yönlendirerek oyuna hepimizi hazırladı. Biz, mahkûmların oyun süresince ne hissettiğini ve olaylar karşısındaki psikolojik ve duygusal dönüşümlerini, verdikleri tepkileri anlamaya çalıştık. Mesela, hangi saatlerden sonra hangi psikolojik ve fiziksel tepkilerin oluşmaya başladığını ölçtük. Özellikle su içmek, acıkmak, tuvalete gitmek gibi fiziksel ihtiyaçlar üzerinden insanların nasıl çözüldüklerini gördük."

Gülüşüm gardiyanlardan birini fena kızdırdı. Tam önümde durdu. Nemrut bir biçimde bana bakıyor. (Tiyatro sanatçısı Hamit Demir. İzmir Tiyatro Evi'nin yönetmeni ve oyuncu.) Gergin ortamın baskısıyla oluşan sinir bozukluğu nedeniyle, gülme krizine girmekten korkuyorum. Kamera yayın yapmasa makaraları salacağım ama kendimi zor tutuyorum. Çünkü bu sıradan bir oyun değil, üstelik yetişkinleri eğlendirmek için sahnelenen popüler bir televizyon programı hiç değil. Biz burada, gerçeğin neredeyse binde birini yaşamıyoruz. Gerçek hayatta bu işkenceyi çekenlere duyduğum saygı nedeniyle sinirlerime hâkim olmaya çalışıyorum. Nemrut zebaniyi gör-

memek için başımı çevirip yönetim masasındaki başzebaniden yazmak için kâğıt, kalem ve okumak için bir kitap istiyorum. Sonuç olarak, burada bu oyunu yazmak için bulunuyorum. Öyle değil mi?

Nemrut bakışlı zebani bağırıyor:

"11 Numara, bir şey istiyorsan dilekçe yaz!"

Ayaklarımın dibine kasten kalem ve kâğıdı fırlatıyor. Güya beni aşağılıyor. Bu aslında fiziki bir zorunluluk da içeriyor. Çünkü hayali duvarları ve önümüzdeki çelik kapıyı göremiyoruz ama kapıda yere yakın bir yerde, zeminin tam üstünde açılır kapanır bir bölüm var. Ve gerçek hayatta, mahkûmlar bir şey istediklerinde dışarıyla ancak o bölüm aracılığıyla ilişki kurabiliyor. Yemekler buradan özel bir düzenekle veriliyor. Bu arada, mahkûm gardiyanı görmüyor. Ellerini bile görmüyor. Özellikle kullanılan bu düzenekle, herhangi bir "insani dokunuşun" tamamen ortadan kaldırılması amaçlanıyor. Hedef, mahkûmu kesin olarak "yalnızlaştırma" Bir insan sesi, bir insan yüzü görmeden sekiz ay geçirenlerden biriyle orada tanıştım.

Neyse, ayağıma fırlatılan kâğıdı ve kalemi yerden alıyorum. Kâğıt, kalem ve kitap istiyorum. İsteklerimi kâğıda yazıp, kâğıdı ve kalemi yeniden yere bırakıyorum. Zebani, kâğıdı yönetim masasına veriyor. Yönetim masası bana bir kâğıt, kalem ve *Tecrit Yaşayanlar Anlatıyor* isimli kitabın verilmesine razı oluyor.

Zebanilerin başı bana emir yağdırmaya başladı bile. Önündeki mikrofonu kullandığı için sadece odadakiler değil diğer iki oda B ve C bloktaki mahkûmlarla birlikte, 7. kattakiler de aynı anda duyuyor.

"Başgardiyan rolünü hazırlarken tüm bu sesleri ve okuduğum hapishane anılarını düşünerek anonsları ve oyunu yönlendirmeyi planladım. Oyuna hazırlanırken önce katılımcı oyuncularla konuşuyorum. Hep birlikte özgürlüğü elinden alınan insanları, ötesi insanı insansız koyan cezalandırma yöntemlerini gözümüzün önünde somut hale getiriyoruz. Ardından ters bir işlemle, gardiyan rolü oynayacakları tecride sokuyoruz. Bu uzun provanın içinde katılımcı oyuncular, hem katil hem kurban rolünü oynayarak canlandırmayı kafalarında tasarlıyorlar. Öncelikle yaptığımızın bir canlandırma olduğunu kavramamız gerekiyor. Yaptığımız ne doğaçlama ne de oyun. Çünkü bu iki biçimde de taraflar, "oynamıyorum" deme hakkına sahip.* Hepimiz Tecritteyiz *canlandırmasında ise koşullar farklı. Oyunla başlayan giderek gerçek acılara dönüşen bir süreç yaşanıyor."

(Genel olarak, tırnak içinde okuyacağınız konuşmalar yönetim masasında başgardiyan tarafından mikrofondan yapılan anonsları içerir.)

"11 Numara, yabancı erkeklerle ilişkiye girmek yok!" (Dalgamı geçiyorsun, tecritteyim, ne erkeği?)

Hücre arkadaşım 5 Numara Özge, yanındaki hücre arkadaşı 1 Numara Öktem ile birlikte tempolu bir biçimde bağırarak zıplıyorlar. *"Baskılar, bizi durduramaz. Baskılar, bizi yıldıramaz."* Zebanilerin başı mikrofondan, tatlı fakat otoriter bir tonda konuşuyor:

"5 Numara kızım, erkeklerle kırıştırma, otur yerine."(Burada amaç, bilinçli olarak mahkûmları taciz ederek onların kişilik haklarına saldırmak, onları rezil etmek, aşağılamak ve küçük düşürerek, sindirmek. Bu sistematik tavrın tek amacı, mahkûmun "kimliğini yok etmek" Sonuç olarak, oradakiler bir isim değil yalnızca bir numaradan ibaret.)

"Oyuna dahil olmadan önce, oyuncu adayı seyircilere özellikle herhangi bir sağlık problemleri olup olmadığını sorduk. Örnek olarak, tansiyon problemi olanları ve kalp hastalarını oyuna almadık. Fiziksel yaptırım derken yanlış anlaşılmasın, oyunda hiç kimseye tekme tokat girişilmedi. Kontrolümüzü hiç elden bırakmadık ve fiziksel şiddete çevirmeden beden dilini ustalıkla kullandık. Beden dilinin ustalıklı kullanımının ve konuşmaların fiziksel bir şiddet olarak algılanabileceğini gösterdik. Oyuncuları, bu yolla sinirlendirerek, taciz ettik ve o anda oyuncuların psikolojik ve fiziksel dönüşümlerini ölçtük. Gardiyanları oynayan tiyatro oyuncularının tek amacı, oyuncuların iradelerini zayıflatmak ve oyunculardaki o zayıf noktayı ortaya çıkarmaktı.* Hepimiz Tecritteyiz *oyunu, İzmir Tiyatro Evi oyuncuları için empatiyi geliştirmesi, altı saat süreklilik taşıyan bir konsantrasyonla oyun akışını sağlamak ve oyunculuk deneyimi açısından çok önemli ve çok özel bir çalışma oldu. Oyuncular, topluma karşı ahlaki sorumluluklarını yerine getirdikleri ve insani bir projede yer aldıkları için çok mutlular. Oyunun sahnelenişinin üzerinden dört gün geçmesine rağmen yaşadıkları deneyimin etkisini hâlâ üzerlerinde taşıyorlar."

Odanın sağ köşesinde uzun masanın yakınında tahtadan yapılmış "yoğun tecrit bölümü" var. Tahtadan yapılmış dikdörtgen bir telefon kulübesi şeklinde tasarlanmış sadece bir adamın ayakta durabileceği bir bölüm. Yoğun tecritteki adamı salıveriyorlar. Yo-

ğun tecritten çıkar çıkmaz üzerinden önlüğü alıyorlar. Tebrik ediyorlar. Artık özgür. Yani, oyun dışı. Hemen mikrofonu eline veriyorlar ve "tecrit" süresince ne hissettiğini ve ne yaşadığını anlatmasını istiyorlar. Tecritten çıkan katılımcı seyirci-oyuncular da duygu ve düşüncelerini açıklıyorlar. Bu arada kamera çekmeye devam ediyor. Görüntüler canlı yayınla naklen 7. kattan izleniyor. *"Ben mühendisim,"* diyor. *"Ama gururla söyleyebilirim ki, meslek yaşamımın hiçbir evresinde bir cezaevinin yapımında çalışmadım. Şimdi, F tipi cezaevlerini yaygınlaştırmak ve yurdun çeşitli yörelerinde F tipi cezaevleri yapmak için ihaleler açıyorlar. Mühendis arkadaşlarımın o ihalelere katılmadan önce bu oyunu hiç değilse gelip izlemelerini isterdim. Hatta, mümkünse bu oyuna 'oyuncu' olarak katılmalarını tavsiye ederim."* Mühendis sözleri bittiğinde alkışlarla uğurlanıyor.

"Mesela, bir şey verirken ya da alırken yere eğiliyorsun, kâğıdı yerden alıyorsun. Bunu Bilgesu Erenus planladı. Bir şey istediğinde, 'tecrit'te kapının altından veriyorlar. Verenin yüzünü göremiyorsun. Göz teması yok. İnsani değerler yok. Oyunun ana çıkış noktası, en büyük cezanın, 'insanı insansız bırakmak' olduğu fikridir. Oyun, İstanbul Sahnesi oyuncularıyla birlikte İstanbul Barosu'nda oynandı. Bir yığın etkinlik yapıldı. Yara devam ettikçe, toplum sağırlaştı. Oyun, izleyicinin katılımıyla toplumdaki bu sağırlaşmayı kırmaya çalışıyor."

Oyun dışına çıkmak isteyenler, yönetim masasına "Oyundan çıkmak istiyorum," diye bir dilekçe verdiklerinde onları kısa bir süre için yoğun tecride alıp hemen serbest bırakıyorlar. Yani, hiçbir zorlama yok. Boş kalan "yoğun tecrit"e yeni bir transfer daha yapılıyor. Bir sokak ressamı. Onun da ellerine plastik eldivenler, konuşamasın diye ağzına sarı bir ameliyat maskesi ve gözlerine dalgıç gözlükleri takılıyor. Yoğun tecritteki ler, bu halleriyle mahkûmdan ziyade uzaylılara benziyorlar. Kısa bir müddet kaldıktan sonra o da dışarı çıkıyor. Eline mikrofon verildiğinde, kendisini tanıtıyor. *"Biz ikiz kardeşiz. Kardeşim ve ben sokak ressamlığı yapıyoruz. Bir dönem, düşünce suçundan içeri girdik. Orada gerçekten zor dönemler yaşadık. İşkence altında bağırtıldığımız günler oldu ama bu bambaşka bir şey. İçerde nefes alamadığım anlar oldu."* Sonra, sokak ressamı da alkışlarla uğurlanıyor.

Zebanilerin başı önündeki monitörlerden diğer iki odayı, B ve C blokları kontrol ediyor. (Daha sonra benimde gönderileceğim, azılı mahkûmların bulunduğu) C bloktaki bir mahkûma sesleniyor:

"2 Numara oğlum, su istiyor musun? Tuvalete gitmek istiyor musun?" (Bunun anlamı eğer bir isteğin varsa, bizimle işbirliği yapacaksın. İstediğimiz isimleri verecek ya da kâğıtları imzalayacaksın ya da uslu duracaksın, sorun yaratmayacaksın.)

"4 Numara otur kızım, otur ayakta durma." "Ceyhan Bey, lütfen önlüğünüzü giyin. Bakın akrabalarınız dışarıda bekliyor. Akrabalarınızla görüşmeyecek misiniz?" Ret cevabı gelmiş olmalı ki müziği sonuna kadar açıyor. Ses kulak zarını patlatacak düzeyde. Berbat bir pop müzik yayını. Yaşanan gerçeklerle ve insanların içinde bulunduğu durumla dalga geçmenin dik âlâsı. Bu bir müzik yayını değil, insanın kulaklarını sağır eden, insanı delirten bir gürültü. Kısa bir süre devam ediyor ama bize yıl gibi geliyor. Daha sonra, beyazlı kadın (Bilgesu Erenus), mikrofondan *Tecrit Yaşayanlar Anlatıyor* kitabından bölümler okuyor. Selami Kurnaz'ın kaleme aldığı ve Boran Yayınları'ndan çıkan kitapta, merkezi sitemle gece gündüz insanın kulaklarını sağır edercesine yapılan sözde pop ve arabesk müzik yayınının aslında işkencenin bir parçası olduğunu öğreniyoruz. Tek kişilik hücrelerde bu müzik yayınını kapamak ya da kısmak mümkün değil. Merkezi sistemle yayınlandığı için iş tamamen yönetimin insafına kalmış. (Kendi hesabıma bana dinlediğim üç dakika, üç saatlik acı gibi geldi. Tam yerimden kalkıp zebanilerin başına bir temiz sopa çekmek üzereyken adam dalga geçer gibi ekledi.)

"Eller havaya. Evet, Nez söylüyor, Nez! Haddi ellerinizi havaya kal-

Bilgesu Erenus, oyunun gördüğü ilgiden çok umutlu. Hatta oyunun kendi kendisini turneye çıkarmasını biraz şaşkınlıkla izliyor. "Hepimiz Tecritteyiz *kendi kendisini turneye çıkaran bir oyun oldu. Çok sayıda şehirden oraya gidip oynamamız için teklif alıyoruz. En son Adana'dan teklif aldık. Ben ve Mehmet Esatoğlu iki kişi buradan gidelim, geri kalan organizasyonu ise çağrılı olduğumuz şehir yapsın istiyoruz. Yönlendirmedeki olağanüstü yeteneği, oyunculuğu ve yönetmenlikten gelen birikimi ile Mehmet Esatoğlu, oyunun sahnelenişi açısından çok önemli. Gideceğimiz kentlerde, sivil toplum örgütleri, o kentin barosu, sendikaları, o kentin tiyatrosu gibi kurum ve kuruluşlar bir araya gelsin istiyoruz. Mesela gardiyanları gideceğimiz şehrin tiyatro topluluğundaki oyuncuların oynamasını şart koşuyoruz. Bu paylaşım, olayı sahiplenmek ve hissetmek açısından gerekli."*

Oyunun yönetmeni Mehmet Esatoğlu'nun tepkisi de Bilgesu Erenus'tan pek farklı değil. "*Ben, oyunun yönetmeni değilim,*" diyerek söze giriyor. "*Oyunda canlandırma, yönlendirme ve oyunculuk yapıyorum. Oyuna politik bir bilinçle 'Burada neler olur?' diyerek bakmak gerekiyor. Canlandırma nasıl olacak? Canlandırmada neler olacak? Bilgesu Erenus* Hepimiz Tecritteyiz *projesini anlatırken birden aklıma geçmiş yıllarda dinlediğim bazı 'ses hikâyeleri' geliverdi. İstanbul'da, Diyarbakır'da cezaevlerinde yatmış kişilerden dinlediğim öyküler. 12 Eylül günlerinde askeri cezaevlerinde başlamıştı bu uygulama. Tutuklular tam yemek yerken onları sinirlendiren anonslar yapılırmış. Örneğin, salçalı yemek yerken ölen erlerin kanlarını da yemeğe kattıklarını söyleyen bir ses patlarmış birden. Başka bir gün, sabahın erken saatlerinde hoparlörden duyurulan bir ölüm haberi. Diyarbakır'da askeri cezaevinde kulakları patlatırcasına çalınan marşlar varmış.*"

dırın, tempo tutun, iyi çocuk olan." (Bu adam manyak mı?)

Oyunun sonunda, oyun üzerine yapılan analizlerde bu davranışın kişileri "*çözme*"de kullanılan bir yöntem olduğunu öğreniyorum. Kişilerin, kimliklerini, kişiliklerini tamamıyla yok ederek onları bir "*bitki*" durumuna getirebilmek için uygulanan akıl almaz işkence yöntemlerinden sadece birisi. Müziği bir işkence yöntemi olarak kullanmak, inanılır gibi değil.

5 Numara Özge azıyor, tempolu bir biçimde bağırıyor. "*Tecridi kaldırın, ölümleri durdurun.*"

Sonunda karga tulumba, siyahlar giymiş zebani gardiyanlar tarafından sürüklenerek B bloka postalanıyor.

Durumu protesto eden 1 Numara Öktem beyaz donuna kadar soyunuyor. O kadar hırslı ki, yönetime kafa tutabilmek için elinden geleni yapıyor. Oyuna kendini tamamen kaptırmış "*tecrit*"i birebir yaşıyor.

"*24 Numara, Fatma Hanım seni görmek istiyor. Fatma Hanım'ı içeri alın.*" Çıplak ayaklı Fatma Hanım içeri giriyor. Her nedense, istisnasız bütün mahkûm ziyaretçileri ayakkabılarını odanın kapısı önünde çıkartıyorlar. Fatma Hanım kardeşiyle görüşmek istediğini söylüyor ama B bloktan ret yanıtı geliyor. Fatma Hanım ısrarlı "*Kardeşimi neden göremiyorum?*' diye soruyor ve diretiyor.

Başzebani 24 Numara'yı ikna etmeye çalışıyor.

"*24 Numara, evladım. Bak, ablan gelmiş seni görmek istiyor. Erkek kardeşin günlerdir eve gelmiyormuş. Baban kendini alkole vermiş. Kız kardeşin sabahlara kadar dışarılarda geziyormuş. Kız kardeşin pavyona düşmüş oğlum. Bak, ablan burada ağlıyor. Hadi, evladım. İnadı bırak, kameranın önünden çekil, yerine otur. Bak, ablan burada. Uslu olursan, seni görüştüreceğiz.*" Maalesef muhteşem (!) ikna yöntemi işe yaramıyor. B bloktan yine ret cevabı gelince, çaresiz Fatma Hanım kardeşini göremeden gidiyor.

"*8 Numara, burası sohbet yeri değil. 8 Numarayı 'yoğun tecrit'e alın.*"

8 Numara konuşmasın diye ağzına sarı plastik ameliyat maskesi, gözlerine dalgıç gözlükleri ve ellerine kalın plastik eldivenler geçirildikten sonra 'yoğun tecrit'e atılıyor. Ama 8 Numara bundan pek etkilenmişe benzemiyor. Israrla zafer işaretli iki elini, parmaklıklar arasından çıkararak sallıyor.

"*8 Numara, uslu durun. Servet Bey, bakın size ayrıcalık yapıp adınızla hitap ediyorum. Numaranızı söylemiyorum. Servet Bey, indirin elinizi, sizi yoğun tecritten çıkaralım.*"

8 Numara Servet Bey, oralı değil inat olsun diye elini daha bir hırsla sallıyor. İlgi başka alanlara kayıyor. Aynı anda zebaninin gözü monitörlerde. B bloktakilerden birine sesleniyor.

"*14 Numara oğlum, ne istiyorsun susadın mı? Susadın mı ha susadın mı oğlum?*"

"*15 Numara, ayağını indir. Ayaklarını bir araya getir ve ellerini üzerine koy.*"

İlgi A bloka yani içinde bulunduğumuz odaya kayıyor.

"*1 Numara, eğer bir isteğin varsa bunu bir dilekçe ile belirtmelisin.*"

"*C bloktaki şerefsizler, kabloyu çıkartarak iletişimi engelleyebileceğinizi sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Devletimiz size ulaşmanın çok çeşitli yollarını bulur. Yorulacaksınız, enerjiniz bitecek, hepiniz tek tek tükeneceksiniz.*"

Bu arada ben harıl harıl yazıyorum. Çok iştahla yazıyor olmalıyım ki, nemrut suratlı önüme geliyor ve bana dik dik bakmaya başlıyor.

"*11 Numara, kâğıdı bana ver,*" demesiyle o ana kadar akıllı uslu oturan naçizane kulunuz hafiften sinirlenmeye başlıyor.

"*Niye verecekmişim, vermiyorum işte.*"

"*11 Numara, bizimle tartışma. Ne deniyorsa onu yap. K3ağıdı derhal bize ver!*'

"*Vermiyorum! Ne yaparsın ha? Ne yaparsın?!*'

Tahmin ettiğiniz gibi ayağa kalmış nemrut suratlıya dayılanırken bir anda kendimi iki kolundan tutulmuş sürüklenirken buluyorum.

"*Atın bu şerefsizi C bloka. Şerefsiz bir de sana kitap verdik. Kalem, kâğıt, kitap istedin verdik. Şerefsiz!*' (Tahmin ettiğiniz gibi şerefsiz ben oluyorum)

Azılı mahkûmların bulunduğu C blokta, 2 Numara Aydın, 22 Numara Eylem, 17 Numara Umut, 12

Numara Burak var. Zaman zaman gardiyanlarla mahkûmlar arasında çok ciddi itişmelerin yaşandığı ve tansiyonu çok yüksek olan bir yer. Gerginlik en üst noktada. Biraz sonra beyaz slip donuna kadar soyunmuş olan 1 Numara Öktem de geliyor. Yani, kadro tamam. Ben hâlâ çok kızgınım. İlk işim, turuncu renkte ve üzerinde 11 Numara yazılı önlüğü çıkartıp, fırlatmak oluyor. Sonra kapıya ellerimle var gücümle vurup gürültü yapıyorum. Öfkemi hâlâ alabilmiş değilim. Kitabımı, kalemimi ve kâğıdımı elimden almışlar. Burnumdan soluyorum. Aklım kâğıtlarda ve aldığım notlarda. Kâğıtlarıma bir şey olmasa bari. Hızımı alamıyorum. İlk önce, duvara yapıştırılmış olan ve üzerinde sloganlar yazılı olan kâğıdı söküp parçalıyor, daha sonra da C blokta duvarın tepesine iliştirilmiş kameranın üzerine beyaz kâğıdı yapıştırıyorum. Artık, cehennem zebanisi monitörden ne yaptığımızı izleyemez.

Biraz sonra odaya gardiyanlar doluşuyor. Odanın içinde çok ciddi bir itiş kakış yaşanıyor. Gardiyanlar, mahkûmları karga tulumba iskemlelere oturtmaya çalışıyorlar. Bizi zorla yerimize oturttuktan sonra, kameranın üzerindeki kâğıdı alıp yeniden kaydın merkeze ulaşmasını sağlıyorlar. Onlar çıkar çıkmaz kapıyı arkalarından kapayıp arkasına ses kabinini dayıyoruz. Tabii kamerayı yeniden beyaz kâğıtlarla örtüyoruz. Kapının önünden içeri bağırıyorlar. "*C Blok, ses kabinini kapının ardından çekin. Uslu durursanız size su getireceğiz.*" Aramızda kısa bir tartışmadan sonra oyunun devam etmesi ve sağlıklı kaydın alınabilmesi için ses kabinini kapının ardından çekiyoruz. Kameranın önündeki kâğıtlar da alınıyor.

Bu arada, açık camdan dışarı bakıyorum. Birden kendimi, *Pal Sokağı Çocukları*'ndan biri gibi hissediyorum. Buradaki oyun, öylesine gerçekdışı ki. Çocukken mahalle arasında oynadığımız oyunlar gibi. Biraz sonra annem beni çağıracak, sokaktaki oyunum bölünecek, kös kös eve gideceğim. Öyle bir his. Dışarıda güneşli, güzel bir hava var. Kahveler sokaklara taşmış. Güleç ve mutlu insanlar. Şimdi o kahvelerden birine otursam, bir dilim pasta eşliğinde bir fincan çay içsem ne güzel olur? İşte, oyunla gerçek arasındaki kırılma noktası. İstediğim an oyundan çıkar, aşağıdaki mutlu kalabalığa karışarak çayın ve pastanın keyfini çıkartırım. Ama ya gerçek hayatta tecridi yaşayanlar? Onlara da çay ve pasta var mı? İçimden oradaki herkese, "*Şimdi tecridin sırası mı? Hadi boş verin 'tecrit'i gelin hep beraber çay içmece ve pasta yemece oyununu oynayalım*" demek geçiyor ama sonra "*oyun bozanlık yok*" deyip kendi deliliğime hafiften gülüp susuyorum. Şu an siz bu satırları okurken, gerçek hayatta tecridi yaşayanlar adına böyle bir lüksümün olmadığını düşünüyorum. İster adına vicdani sorumluluk deyin, ister yazma isteği, üstelik kapı önündeki aday oyuncuların önüne geçip içeri girebilmek için "*torpil*" yaptırmışken.

> **Gözlemci masasındaki varlığı ile bizi mutlu eden, hayata karşı onurlu duruşu, aydın kimliği ve yazılarıyla yüreğimiz aydınlatan yazar Dinçer Sezgin, gecenin sonunda kahveden ayrılırken kısa bir konuşma yaptı: "*Yaşadığımız günlere baktıkça zaman zaman geleceğe dair umutlarım azalıyor. Ama bugün sizleri, bu genç insanları oyunda izledikten sonra, yeniden hayata karşı umutlarım arttı. Bu projede emeği geçen herkesi kutluyorum' diyerek genç oyuncuları ve projeye destek verenleri yüreklendirdi.*"**

Ve tatlı dilli zebaninin yumuşak sesini duyuyoruz:

"*C Blok, çay ister misiniz çocuğum, 22 Numara kızım ayakta dolaşıp durma otur yerine.*"

"*Bakın, uslu durursanız yarın akşam Edirne'den sizler için getirtilen özel etlerden bir 'döner gecesi' yapılacak.*" (Her şey tamam, bir "*döner gecemiz*" eksikti.)

Uslu tavrımızın devamlılığı isteniyor ki kapıya gelen gardiyanlar bir kez daha çay isteyip istemediğimizi soruyorlar. Ardından, "*A bloka geçmek isteyen var mı*" sorusu geliyor.

"A bloka ya hepimiz geçeriz, ya da hiç kimse gitmez" ilkesini ilk kıran ben oluyorum. Kâğıdımı kurtarmak, oradaki olayları kaçırmamak ve not tutmak uğruna A bloka geçmek istediğimi söylüyorum.

Yine karga tulumba sürükleniyor, önlüğüm zorla giydiriliyor ve yerime oturtuluyorum. Yeniden A bloktayım. Derin bir nefes alıp kaleme, kâğıda ve kitabıma kavuşmak için yeni bir dilekçe yazıp veriyorum. Yönetim masasının onayına rağmen önümde dikilen zebani beni sinir etmek için istenen her şeyi tek tek önüme atıyor. Kâğıdı verirken kalemi vermemek gibi. Sonuçta, yönetim masasının uyarısıyla kâğıdın üzerine basarak önüme fırlatıyor. Oralı olmadan, kâğıdı yerden alıp yazmaya devam ediyorum. Yazar Dinçer Sezgin yönetim masasında gözlemci olarak oturuyor. Beni C bloka karga tulumba götürürken bana doğru gülerek, "*Zincirleyin bu kızı*" diye sevgiyle takılmıştı. Şimdi yarım kesme şekere sığdırdığı bir tutam sevgiyi, bana gülümseyerek uzatıyor. Uzattığı şekeri mutlulukla alıyorum. Suratımda ay dede gülüşü. Tecritte fazla mutlu olmaya izin yok.

"*11 Numara, şekeri bize ver.*" Hiç ikiletmeden şekeri zebaninin suratına fırlatıyorum.

"*17 Numara, oğlum bir şey istiyor musun?*"

"C bloktan çay, sandviç isteyen var mı?"

"Akşam yemeği mönüsünü okuyorum. İnegöl köfte, pilav, ayran ve baklava. İsteyenlere cacık da verilebilir ama ilk önce bunun için yerlerinize oturmanız gerekir." (Büyük ihtimal B ve C bloktakiler oda içinde dolanıyorlar.)

"15 Numara'yı, C bloka götürün."

Zaman zaman yönetim masasındakiler de gönüllü olarak mahkûm rolüne giriyorlar. Cehennem zebanilerinin başı, başgardiyan, çoktan oyundan çıkmış olan 8 Numara'nın önlüğünü giyerek mahkûm sandalyesine oturuyor. Onun yerini kötü bakışlı zebani (İzmir Tiyatro Evi'nden oyuncu ve yönetmen Hamit Demir) alıyor. O andan itibaren Mehmet Esatoğlu oyunculuğunu tek kelimeyle döktürüyor. Mehmet Esatoğlu'nu mu izleyeyim yoksa not mu tutayım bilemiyorum.

"8 Numara arkadaşlarının adlarını yaz, tecritten kurtul. Bak devletimiz seni düşünüyor. Bak yazarsan hemen tecritten çıkacaksın."

"15 Numara, çek ayağını içeri!"

"8 Numara yanlışlıkla düştün oraya. Sen milliyetçi birisin, vatanperversin. Sen devleti düşünürsen, devlette seni düşünecek. Sana ömür boyu maaş bağlanacak. Annen dışarıda bekliyor. Bak, akşam mönüde İnegöl köfte, pilav, cacık ve baklava var. Annen söyledi. Baklava senin en çok sevdiğin yiyecek. Bak, annen dışarıda bekliyor. Yaz, çık."

8 Numara'nın omuzları çökmüş, kamburu çıkmış, yüzü yerde. Öylesine eziliyor, büzülüyor ki, baklava lafını duyunca biraz başını kaldırır gibi oldu. Elindeki kâğıdı evirip çeviriyor. Ne yapacağını bilemez halde. Utançla kâğıda isimler yazıyor ve yere bırakıyor.

Siyahlı gardiyanlardan biri elinde kalem, kâğıt mahkûmların önünde durarak iki defa üst üste aynı soruyu soruyor:

"11 Numara, akşam yemeği istiyor musun?"

"Teşekkür ederim. Almayayım." (Nazik olmaya ne gerek varsa?)

"11 Numara İnegöl köfte istiyor musun?"

Üsteleyince, yeniden cevap vermek zorunda kalıyorum.

"Hayır, istemiyorum." (Bu adamlarda, anlama güçlüğü mü var?)

Bütün mahkûmlara tek tek aynı soruyu soruyor. Mahkûmların ortak yanıtı: *"Hayır."*

Bu arada, azılılardan 1 Numara Öktem'in İnegöl köfteye çözüldüğünü duyuyoruz. Daha sonra bir gofrete çözülenler olduğunu işiteceğiz. Ben de kâğıdıma ve kalemime kavuşmak için çözülmemiş miydim?

"C blok, şerefsizler. Ne oldu? Enerjiniz bitti. Şerefsizler."

"Demek yemek istemiyorsunuz. Siz bilirsiniz."

"8 Numara, bu yazdığın isimler zaten bizde var. Diğer isimleri ver. Bizi mi sınıyorsun? Sen kimsin lan? Devleti sınıyormuş. Kurallara aykırı, devleti küçük düşürücü her hareketiniz dikkate alınacak ve böyle davranmaya devam ettiğiniz takdirde hiçbir isteğiniz karşılanmayacaktır. Yavaş yavaş 'ıslah' olacaksınız. Buradan çıktığınızda 'uyumlu insanlar' olacaksınız."

"8 Numara, senin iyi bir vatandaş olduğunu fark ettik. Kimse devleti sınayamaz ama devlet seni sınayabilir. Bizimle işbirliği yaparsan, ömür boyu maaş garantisinde, devlet güvencesinde yeni bir hayatın olacak. Yapman gereken tek şey isimleri yazmak."

İşte bu noktada, altı saati doldurduğumuz için doğaçlama yoluyla devam eden deneysel tiyatro projesi, İstanbul Sahnesi yönetmeni ve oyuncusu, *Hepimiz Tecritteyiz* oyununun yönetmeni Mehmet Esatoğlu'nun katılımcılara teşekkür etmesiyle bitirildi. İstanbul'da, yapıldığı gibi stresi ve gergin havayı dağıtmak için herkesin yanındakiyle hemen kucaklaşması istendi. Tecride katılanların, oyun gereği çok sert müdahalelerle karşılaşmaları ve altı saat boyunca ziyaretçiler, mahkûmlar, hapishane idaresi ve gardiyanlar arasında doğaçlama gelişen gerginlik nedeniyle bu kucaklaşma şart koşuluyor. Oyunun etkisini kırabilmek için gardiyan rolündeki İzmir Tiyatro Evi oyuncuları tek tek kendilerini tanıtarak, izleyicileri kucaklıyorlar.

Gergin ortamı ardımızda bırakarak, İzmir Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ndeki o kaygısız kalabalığın arasına karışıyoruz. Aydınlık ve ferah bir kahveye oturup çaylarımızı yudumlarken oyun üzerine konuşuyoruz.

Her ne kadar kendisi kabul etmese de oyunun yazarı olan Bilgesu Erenus'un oyunu izleyecek olanlara bir çağrısı var. *"Sizler de bu projenin yaratıcı aktörleri arasına katılabilirsiniz. Bir süre için, her şeyi bir yana koyup, tecride katılmanızı öneririm. Bu insanlık dışı uygulamayı, anlatabilmek için önce anlamak ve yaşamak gerek. Tecrit iskemlelerinde tecrit kurallarına uymak koşuluyla yer alabilirsiniz. Oyun altı saat kesintisiz sürüyor. İstediğiniz an oyundan çıkabilirsiniz.* Hepimiz Tecritteyiz *oyununda neler olabileceğini inanın biz de bilmiyoruz. Şu an tek bildiğimiz, tecridin insan doğasına aykırı oluşudur ve bu doğaçlamaya katılan bizler de hepimiz insanız. Bu oyunda biz de varız deyişiniz, emperyalizmin dayattığı tecrit oyununun bozulmasına yönelik büyük bir katkı oluşturacaktır."*

Oyunda, o cehennem zebanilerinin arasında temiz yüzlü, efendi bir çocuk gözüme ilişti. Ona, merakla baktığımı hatırlıyorum. Utku Deniz Sirkeci. İzmir Tiyatro Evi oyuncularından ve tecridi birebir yaşayanlardan biri. Oyunda, baba oğul birlikte rol aldılar. Babası emekli öğretmen Mahmut Sirkeci. Herkesten ayrı bir masaya oturup, oyun üzerine konuşuyoruz. Tecridi oğulları nedeniyle dışarıdan yaşayan baba Mahmut Sirkeci, "*Bazı durumlarda empati yetmiyor*," diyor. "*Siz, karşınızdakinin yaşadığını yaşayamıyorsunuz. Bu oyun, yaşananın gerçeği değil. Gerçekler o kadar ağır ki. Yok sayılmak, kişiliksiz hale getirilmek, kimliksiz hale getirilmek. Tecrit, bireyi 'yok etme' amacına dayanıyor. İnsan hiçbir şey düşünemez, hiçbir şeye tepki veremez hale geliyor. Bizi hep cambaza baktırıyorlar. Televizyonda yaygara koparıyorlarsa, bilin ki bir yerlerde birileri malı götürüyordur. Tecritte mektuplaşıyoruz. Mektupta,* 'serçe geçerken ağzından bir parça katır tırnağı düşürdü. Biz bu katır tırnağını aldık, su bardağında büyüttük. Sonra gardiyanlar, gelip büyüttüğümüz çiçeği alıp götürdüler,' *diyor. Oğlumu ziyarete giderken üstümüzü dört defa arıyorlardı. Bir gün, ziyaret sırasında eşim kapıdan geçerken alarm ötünce, üzerindeki bütün metal içeren takıları çıkardı. Tekrar geçti, yine alarm çaldı. Anladık ki, eteğinin fermuar yerindeki metal kopça nedeniyle alarm çalıyor. Görevliler,* 'Hayır, içeri giremezsiniz, *deyince, eşim de,* 'Ben, oğlumu bir etek yüzünden mi göremeyeceğim?' *dedi. Üzerindeki eteği sıyırıp attı.* 'Alın etek sizin olsun. Bir etek, oğlumla benim arama giremez' *deyip kapıdan öyle geçip girdi. Ardından görevliler yetişti. Eteği eşime verdiler.*"

Sonra, baba Mahmut Sirkeci gözünden sakınarak büyüttüğü oğlu için yazdığı dizeleri bizimle paylaşıyor:

Sakındım, sakladım da /Var bile değil şimdi. / Severim, özlerim, beklerim de / Bir günlük de olsa / 'Gel' bile değil şimdi. / Değerinde, denginde / Yok idi / Onların gözünde / Pul bile değil şimdi.

Bazen, yürekten düşülen birkaç dize, sayfalar dolusu yazıya bedel olabiliyor.

Utku Deniz Sirkeci, sekiz ay boyunca, 12 metre kare büyüklüğünde tek kişilik bir hücrede kalmış. Geri kalan üç yıla yakın bir süreyi ise üç kişilik hücrede geçirdiğini öğreniyorum. Ne yaptı da bu cezaya layık görüldü? "*90'lı yıllar, örgüt elemanı ya da sempatizanı ayırt etmeden herkesi içeri aldıkları yıllardı*," diyor. "*Beni alıp götürdüklerinde, Gazi Üniversitesi, Elektrik Elektronik Bölümü son sınıf öğrencisiydim. Örgüt üyesi filan değildim. Sadece fikirlerine sempati duyuyordum. Söylendiği gibi örgüt üyesi olmak öyle sanıldığı kadar kolay değil. Üye olmak için çok aşamalı bir süreçten geçmeniz gerekir. Üstelik, her önüne geleni de örgüte üye olarak almıyorlar. Yani, örgüt üyesi filan değildim.*"

> ***Bilgisayarın başında, yazının içine hapsoldum, tecritteyim. Bu yazı beni gerçek hayattan tecrit etti. Bu süreç içerisinde, bir dizi yanlış anlaşılmadan oluşan kırgınlıklar yaşadım. Üstelik buna uykusuzluğu ve yaşanan stresi de ekleyin. Bir insanı kazanmanın, bir hayata bedel olduğunu bilen bir kişi olarak, sadece doğruları yazmak, olayları tarafsız, herkese eşit mesafede ele alma uğruna, iyi niyetle fakat düşüncesizce yapılan bir hata sonucunda istemeden de olsa birçok insanı kırmak durumunda kaldım. Dolayısıyla, ben de çok üzüldüm ve kırıldım. Bu tecridi yazmanın bedeli benim için hakikaten ağır oldu.***
>
> ***Bu tecrit, ne lanet şeymiş!***

"*Tecritle ilgili yaşadıklarıma gelince, tecritte dirençli olanlar hayatta kalmayı başardılar. Direnmeyen, her şeyi kabullenenler ise bir şekilde hastalandılar, aralarında intihar edenler oldu. Tek kişilik hücrelerde dünyadan izole edilmiş olmak, insanda çeşitli hastalıkların görülmesine neden oluyor. Özellikle, paranoya, manik depresif, şizofreni gibi psikolojik rahatsızlıklarla, kalp hastalıkları, göz bozukluğu gibi fiziksel arazlar ortaya çıkıyor. Volkan Ağırman diye bir arkadaşımız vardı. Tek kişilik bir hücrede kalıyordu. Tecride bir ay bile dayanamadı, intihar etti. O dönem, kamuoyuna yansıtılmasa da 20 kişi tecrit nedeniyle kendi eliyle hayatına son verdi. Tecritte sınırlı sayıda da olsa kâğıt, kalem, kitap alabiliyorduk ama yönetimle aramız bozulduğunda bunlara el koyuyorlardı. Eğer cezalandırmak istiyorlarsa, aklınıza gelebilecek her şey 'çöp' kapsamında değerlendiriliyordu. Elbiseler, özel eşyalar, çorap, fanila, iç çamaşırları, kâğıt, kalem, kitap, çiçek. Bir keresinde bir kuşun getirdiği bir parça bitkiyi, çay posasında yetiştirmeyi başarmıştım. Arama yaparken buldular, bu ne, dediler. Çiçek, dedim. Hayır, 'çöp' dediler ve aldılar. Mesela,* 'sana iki tane çorap, iki fanila yeter, fazlasına gerek yok,' *deyip geri kalan çamaşırlarınıza el koyabiliyor, gerekçe dahi göstermeden kısaca bunlar* 'çöp' *deyip alıyorlardı. Burada amaç, insanın doğasına aykırı biçimde insanı yalnızlaştırmak.*"

İlk defa, 26 Temmuz Çarşamba günü İstanbul'da, İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezi'nde, ikinci defa 9 Eylül'de İzmir Alsancak Kültür Sanat Merkezi'nde oynanan oyun, bundan sonra, önümüzdeki aylarda İzmit'te oynanacak. Oyunu hakkında gerekli bilgiye, oyunun yönetmeni Mehmet Esatoğlu'nun elektronik posta adresinden ulaşabilirsiniz: mehmetesatoglu@gmail.com

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

6 Ekim 2006

Birkaç gündür evdeyim. Kalbimle başım dertte. Zavallı kalbim çok hırpalandı. Giderek daha çok inanıyorum. Düşlediğim dünyanın çok uzağındayım. Ben bu dünyayı katlanılmaz buluyorum. Çoğu kez bu katlanamadığım dünyanın insanlarına da dayanamıyorum. Çiğliklerine, çıkarcılıklarına, bencilliklerine, dinlemeyi bilmemelerine, üç beş kitap okuyup ağızları laf yapmaya başladıktan sonra böbürlenmelerine. Başkalarını yargılarken dönüp kendilerine bakmamalarına. Kapitalizmin örselediği insan öteki bellediği kendi dışındakilerle dolaysız ilişkiye giremiyor. Bir süre sonra ilişkiler incitici boyut kazanıyor. Ne demeli bilmem. Benim gibi inatla kendini kapatmak istemeyen biri için zor bir durum. Ne kadar üzülürsem üzüleyim yine de insanlara önyargılı davranmıyorum. Yalnızca bir parça uzağımda tutmayı başarabiliyorum. Daha az üzülmek için. Bildiğim tek şey bu dünyaya ait olmadığım. Ben bugünü yaşamıyorum, geleceğe aidim. Ayaklarım bugünün toprağına bassa da varlığım yarına ait. Bugünün dünyasında yabancıyım ben.

Evdeyim. Yemek borusundan girilip kalbimdeki deliğe bakıldı. Doktor ameliyata karar vermek için katateröden girmek gerektiğini söyledi. İyi, ne yapayım. Olur dedim. 3 Ekim'de anjiyo yapıldı. Yemek borusundan girildiğindeki ölçülerle anjiyo yapılırkenki ölçüler birbirini tuttu. Ben kalbimde bir delik var sanıyordum, kalbimdeki delik ikiye çıktı. Bir de bende anevrizma varmış. Doktorun anlattığına göre bu kalbi kaplayan dokunun gevşek olmasıymış. Anevrizma için tedavi yapılamıyor. Bu nedenle delikleri bir kapakla kapatarak sorunu daha kolay çözme olanağı yok. Yani ameliyat yapılacaksa bu hastanede bir gün yatarak yapılanlardan olmayacak. Son durum şu. Doktor Mehmet Yazıcıoğlu kalp ritmimi düzenlemek için ilaç verdi. Altı ay sonra yeniden kontrole gidilecek. Şimdilik acil bir durum yok. Yalnız aşırı yorgunluk ve üzüntü yasak. Yorgunluğu denetleyebilirim. Üzülmeden yaşamayı başarabilir miyim. Üzülmemek için insanlardan uzak durmak gerekiyor. Bu da olanaksız. Yaşam biçimime aykırı.

Sağlık sorunlarım bende şöyle bir etki yarattı. Bundan sonra eskisine göre biraz daha ağır çekim yaşamaya karar verdim. Atölye çalışmalarım sürecek elbette. Nasıl söylesem, biraz daha kendime dönük yaşayacağım. İç dünyamla konuşmayı severim ben. Dışardaki sesleri arada bir unutup kendimle kalacağım zaman dilimleri yaratacağım. Sahte sesleri, ikircikli sesleri, yalan sesleri, yüzeysel sesleri, rekabet seslerini bir yana bırakarak kendi yalın dünyamda onaracağım inildeyen insanlığımı. İçimdeki cıvıldayan kuşları unutmamalıyım. O kuşları ben kanayan yaralarımdan yarattım. Ufacık sevinçlerim vardır benim. Canını sıkma diyen kendi kendini avutmaya alışık onarıcı benliğim. Gürültü patırtının ardındaki dinginliği arıyorum. Başkalarının bunu bozmasına izin veremem.

Anjiyo yapılırken bayıltmıyorlar. Her yanımda kablolar sırtüstü yatarken birden kalp atışlarım hızlandı. Doktor, bunu ben yaptım, dedi. Tuhaf bir duygu. Benim istemim dışında biri bedenimle oynuyor. Biraz sonra yeniden yerinden fırlayacakmış gibi kalbim çarpmaya başladı. Hızla biri geldi boynumdaki bir damara bastı. Kalbim sakinledi. Doktor, yeter, dedi, daha fazla basmaması için. Sonra kendi aralarında şakalaştılar. Masajcımız geldi, diye. Bu durumun ayrıntısını sonra Servet'ten öğrendim. Servet bir terim kullandı. Onu şimdi anımsamıyorum. Ama boyundan geçen bu damara basılması kalbe masaj yapıldığı anlamına geliyormuş. Fazla basılması kalbi durdurabilirmiş. Doktorun neden yeter dediğini de böylece anladım. O damarın yerini bulmak öyle kolay değilmiş. Neyse doktor sonra, şimdi boğazınıza doğru bir sıcaklık gelecek onu da ben yapıyorum, derin nefes alın, dedi. Bu da tuhaf bir duyguydu. Sanki içimde yanan soba ısısını boğazıma dek ulaştırdı, sonra aynı hızla geri gitti. Ekranda kalbimde olup bitenleri de izledim. Saç kılı inceliğinde teli andıran bir şey gördüm. Sağa sola hareket ediyordu, kalbimin üstünde dolanıp duruyordu. Sol tarafımda üç ekran vardı. Oralardan izledim. Anjiyo yapılırken bir sıkıntı yaşamadım. Fakat anjiyo sonrasında yorgunluk çöktü bedenime. Anjiyodan sonra beş saat içinde iki kez yemek yedirdiler bana. İki litre de su içirdiler. Su bedenimdeki ilaçları atmam için gerekiyormuş. Neyse işte birkaç gündür evde dinleniyorum. Dün kitap okumaya başladım yeniden. Eski tempoma dönüyorum yavaş yavaş. Julia Voznesenskaya'nın *Kadınlar Dekameronu*'nu okuyorum.

8 Ekim 2006

Dün ziyaretçim çoktu. Gece saat 11'e dek ev boş kalmadı. Bir de güzel haber aldım. Güzel haber

Dilek'le birlikte geldi. Dilek Yılmaz'ın ilk şiir kitabı *Kırmızıda Buluşma* çıktı. Dilek kitabı eve, bana getirmeseydi canım sıkılabilirdi. Dilek kitabıyla geldi, incelikli davrandı. Kitabını hemen getirmeseydin üzülürdüm, dedim. Olur mu hiç bu sizin kitabınız, dedi. Nasıl onur duydum, anlatamam. Kitabı aldım elime evirdim, çevirdim. Kendi giriş yazıma, Dilek'in şiirlerine bir daha baktım. İçim açıldı. Nursen Ural da yanımızdaydı. Nursen de ilk şiir kitabını hazırlıyor. Nursen'le kitap yayımlamanın güçlükleri üzerine konuştuk. Üçümüz güzel bir sohbete daldık. Dilek, "Hep Yolda"ları birkaç aydır daha kısa yazdığımı söyledi. Benden eskisi gibi daha uzun "Hep Yolda" bekliyormuş. Daha sonra Mustafa Özmen de geldi. Esenlikli bir akşamüstüydü.

Ben rekabet ilişkilerini sevmem. Yaşamım boyunca hiç kimseyle yarışmadım. Hep bir önceki kendimle yarıştım. Her insan biricik olduğuna göre neden başkalarıyla yarışmalı. Biricikliğini kavramamış, kendi üstüne hiç düşünmemiş insanlar olabilir elbette. Bu ayrı bir konu. Birileriyle yarışma isteğinde çirkin bir yan var. Bu bir başkasının ayağının sürçmesini beklemekle, hatta kimi zaman birilerinin ayağına çelme takmakla eşanlamlı. Kişinin böyle duyguları varsa kendi yaşam yolunu belirlerken büyük yanlışlıklar yapması kaçınılmazdır. Yaşamını belirlerken ölçütü kendisi koymadığı için başkaları için, başkalarına göre eyleyecektir. Bu da biricikliğini yaşamasına engeldir. Hep olamadığını olmaya çalıştığı için gereksiz yere sevgisiz, kuruntulu biri olarak soluk almayı sürdürecektir. Bense biricikliğimi korumayı her durumda önemserim. Benimle yarışıldığında da canım sıkılır. Araya yarış kokusu girerse insani ilişkiler sıcaklığını yitirir. Kazanmak üzere kurulmuş ilişkilerde yere düşmeni bekleyeni görürsün. Hüzünle izlersin. İçinden, türüne ihanet etme, demek geçer. Konuşmayı artık gereksiz gördüğün için susarsın. Kişinin kendilik kaygısı rekabet isteğini önleyebilir. O zaman başkalarındaki kendini görmek insani ilişkileri güzelleştirir.

Dilek, Nursen, Mustafa'yla sohbetimizde bu güzelliği yaşadım. Onlar atölyenin en eski şiir grubundan. 6 yıl, yaz, kış, her hafta aynı saatte şiir için buluşmak... Üstelik onlar gözyaşlarımı gördüler. İlişkilerimiz sınavdan geçti. Zamanın çalkantılı sınavından, acının hırpalayan çığlıklarından... direnen kaldı. Geride süzüle süzüle kalan özsu... insan.

9 Ekim 2006

Bugün İnsancıl'a gittim. Evde daha fazla oturamam, yeter artık dedim kendi kendime. Sakin bir gün geçirdim. Gazetelerimi okudum. Kasa giriş çıkış hesaplarını yaptım. Atölyenin kirasını yatırdı Şadiye Hanım. C.G.nin doğalgaz borcu da ödendi. İyi, bu kadar çalışma yeter daha ne olacak. Ağır çekim yaşamaya başlıyorum ya. Tabii bu geçici bir sakinlik. İnsancıl her zaman bu denli sakin olmaz. Bugün evden sokağa çıkmanın alıştırması yapıldı. Yarın benim seminerlerim başlıyor.

Akşam yemeğinden sonra eve geldim. Vivaldi'yi dinliyorum. *Dört Mevsim*'i. C.G.nin akşam seminerine katılmadım. Kasım ayında atölyede yeni bir dönem başlayacak. Kendime ayırabileceğim bu birkaç saati de bulamayacağım.

Yağmur başladı. Yağmur ve Vivaldi iyi uyuşuyorlar. Ben de akıp gitmiyor muyum bu dünyanın içinden.

11 Ekim 2006

Dün Salı şiir atölyesiyle seminerlerime başladım. Birinci saat Rollo May'a devam edildi. İkinci saatte Orhan Veli şiirlerinin değerlendirmesi sürecekti. Aradan sonra ikinci saat başlarken ellerinde şarap bardakları ve kuruyemişlerle içeri girdiler. Elebaşı Baha Çıtakoğlu ve Mustafa Tabak idi sanırım. Benim anjiyodan sonra atölyeye dönüşümü ve Dilek Yılmaz'ın ilk şiir kitabının matbaadan gelişini birer bardak şarap eşliğinde ıslattık. Haydi üç kırmızı için içelim, anjiyo kan kırmızı, Dilek Yılmaz'ın kitabının adı *Kırmızıda Buluşma*, kırmızı şarap eşliğinde aşka ve şiire kadeh kaldıralım, dedim. Aslında dört kırmızı da olabilir. Aşkın rengi de kırmızı. Aşk deyince içine mücadele de girer. Neyse ben kırmızı bir şiir yazsam daha iyi olacak.

12 Ekim 2006

Dün akşam imgeyi anlatmayı sürdürdüm. Çarşamba şiir grubundan yeni şairler çıkacak. İmgeye ilişkin bilgilerin onları heyecanlandırdığını gördüm. Bakalım, neler olacak.

İmge oluştururken söz sanatlarından yararlanılır. Ben gibi, güya, kadar, daha, tıpkı... edatları kullanılarak oluşturulan benzetmelerden çok, eğretilemelerden yararlanmayı daha etkili bulurum. Sözgelimi Aragon'dan şu iki dize için sayfalarca konuşulabilir. Öylesine yoğunlaştırılmış ve çoğalan iki dize insana neler anlatmaz ki.

"*Sen ki gülsün bakırdan ve kükürtten*
Karıştırılmış oyun kâğıdıdır insan dediğin"

Ya da Robert Desnos'un şu dizesi.

"*Zaman bir tapınakta çevik bir kartaldır*"

Hem zamanın değerli olduğunu, hızla geçtiğini duyuran, hem de yaşanılanlarla zamanın delip de geçebileceğini duyuran bu dize de genişleyen, çoğalan bir etki bırakır belleğimizde. Bu etkinin içinde yaşantının acı veren deneyimleri gelir yakalar okuyanı.

Roger Callios'un, "*İster düzyazıda, ister şiirde olsun, dilin yeni bir biçimde kullanılışıdır imge,*" dediğini anımsatır Özdemir İnce. (*Şiir ve Gerçeklik*,

Özdemir İnce, Broy Yayınları, 1. basım, Şubat, 1985.)

Roger Callios *Şiir Sanatı* adlı kitabında bir öykü anlatıyormuş. New York'un Brooklyn Köprüsü'nde dilenen bir köre günde kaç dolar kazandığını soran bir adam, dilenciden iki dolar yanıtını almış. Adam bunun üzerine kör dilencinin göğsünde taşıdığı tabelayı almış, arkasını çevirmiş, bir şeyler yazdıktan sonra tekrar dilencinin boynuna asmış. Tabelaya gelirinizi artıracak bir şey yazdım, bir ay sonra uğradığımda sonucunu söylerseniz, demiş. Bir ay sonra geldiğinde dilenci ona teşekkür etmiş. Şimdi günde on-on beş dolar kadar topluyorum. Tabelaya ne yazdınız da bu kadar sadaka vermelerini sağladınız, diye sormuş. Adamın yanıtı imgenin çağrışım uyandıran, çoğalan etkisini gösteriyor. Adam tabelaya;

"*Bahar geldi, ama ben göremeyeceğim,*"

yazmış. Oysa daha önce tabelada ben körüm yazıyormuş. Ben körüm demekle görmemeyi baharla ilişkilendirerek oluşturulan gerçeklik arasında şiirsel söylem farkı var.

İmgenin her zaman dizeyle sınırlı kalması gerekmez. Şairler imgeyi şiirin bütününden oluşturmayı da seçebilirler. Önemli olan imgenin bilinçle gerçekleştirildiğini bilmek.

13 Ekim 2006

Az önce Gülşah Özer geldi. Hastalıklarımı, anjiyo geçirdiğimi duymuş, elinde çiçeklerle geçmiş olsun demeye geldi. Onu Kemal Özer'le birlikte dünya edebiyatından yaptığı çevirilerle tanıyoruz. Epeydir aklımdaydı. Gittikten sonra anımsadım. Gülşah Özer'den atölyede çeviri şiir üzerine konuşmasını isteyecektim. Neyse, sonra telefonda söylerim.

Dün Perşembe şiir atölyesinde Güngör Gençay'ın *Yaşam Çavlanında* adlı yeni şiir kitabını irdelemeyi sürdürdük. Onlara yeni görevler verdim. Şiirlere tema, imge, ritim, dil ve şairin dünyaya bakışı gözetilerek bakılacak. Yalnız yorumlanmayacak, yazı da istiyorum.

16 Ekim 2006

Hafta sonu seminerlerle geçti. Pazar günkü seminerimden sonra İnsancıl'a yetiştim, koşturarak. Orhan İyiler gelmişti. Orhan İyiler'in İnsancıl atölyesinde bir romanı irdelendi. *Bir Gün Bile Yaşamak* romanıyla ilgili estetik değerlendirme *İnsancıl*'da yayınlanacak. Öncesinde Orhan İyiler'le söyleştik. Güzel bir öğleden sonraydı.

Orhan İyiler'den güzel bir söz duydum. "*Güzel işler yapıyorsunuz, yaşamanıza iyi bakın,*" dedi. Beni sözcükler etkiler. Dilin nasıl dışlaştırıldığı da insanları tanımak açısından önemlidir. Bir yazarın şu söylene söylene ağızda sakız olmuş "*kendine iyi bak*" cümlesini kurmaması hoşuma gitti. Yaşamanıza iyi bakın demek daha canlı bir anlatımı, yaşamanın önemini duyuruyor. Toplumuna, insanına yabancılaşmamış yazar işte böyle günlük yaşamamıza ilişkin konuşurken bile sıradanlıktan uzaktır.

Nobelli yazar Orhan Pamuk, yazarlığını anlatırken yazdığını yırtabilmenin öneminden söz ediyor. Yazdığını yırtamayan yazar olabilir mi. Bu sanatla ilgilenen herkesin bilebileceği bir şey. Elbette yırtabilmek gerekir. Bunu söyleyebilmek için yazar olmaya da gerek yok. Orhan Pamuk'un ödül alması Türk edebiyatına verilmiş bir ödül değil. Bu ödülün Fransız meclisindeki tasarıyla aynı gün duyurulması bile bu gerçeği somutluyor. Orhan Pamuk, bu ödülü Türkiye'ye karşın almıştır. Bu nedenle abartmaya gerek yok.

18 Ekim 2006

Türban sorunu konuşula konuşula ağızda sakız oldu. Türbanı kadının özgürlüğü olarak algılayanları mı istersiniz. Yok inanç özgürlüğüyle sınırlayanları mı istersiniz. Değişmeyen tek olgu şu. Türban konusunda en çok erkekler konuşuyor. Hasan Karakaya da 21 Eylül 2006 tarihli *Vakit* gazetesinde apaçık yazmış. "*Başörtüsü veya çarşaf da bir semboldür,*" diyor Yani tesettür İslam'ın sembolüdür görüşünü kabul ediyor. Beni en çok etkileyen bu sembolü seçen kadınların artık "kendisi" olamayacağını söylemesi.

Bir kadının kendisi olmaması ne demek. Kendisi olamamak töre cinayetiyle öldürülmek, berdel evliliğiyle ya da başlık parasıyla satılmak demek. Kendisi olamamak çağlar öncesinden oluşmuş göreneklerin kucağında yaşamayı tek doğru bellemek demek. Kendisi olamamak varlığını toplumsal yaşayışın istemlerine bağlayarak unutmak demek. Kendisi olamamak kendisi için düş kurabilmeyi, geleceğini tasarlayabilmeyi unutmak, hatta hiç bilmemek demek. Hasan Karakaya'nın düşlediği kadın İslami hareketin bir aracı olmalıdır. Sıradan bir birey olmaktan çıkıp İslami hareketin bir eki, bu hareketin çıkarı için ona eklemlenen bir parçası konumuna geliyor. Kendisi için yaşayamayacak. Tanrısı ile kendisi arasında erkekler var. Kadını yönetmek isteyen, kadının kişiliğini, benliğini ezerek kendilerini kanıtlama kaygısına düşen bu erkekler nasıl da cesurlar bağnazlıklarını savunurken. Kadının tanrıyla buluşmasına da karışırlar din adına konuştuklarını söylerken.

Kadının kendisi olmasından ürken bu erkeklerle Tunus'ta hükümetin sokakta tesettürlü dolaşmayı yasaklaması arasında bir ayrım yok. Tunus'ta polis tesettürlü kadınları uyarıyor, bir daha böyle giyinmeyeceklerine dair yazılı belge alıyormuş onlardan.

Yani kadına ceza korkusu veriliyor. Bu tavır tehdit içeriyor. Türbanı özgürlük sayan zihniyetle, tesettürü sokakta zorla çıkarttırmak isteyen zihniyet arasında dünyayı kavramadaki yetersizliğin oluşturduğu ortak noktalar var.

Muazzez İlmiye Çığ da Sümerler'de fahişelerin başını örttüğünü söylediği için yargılanmıyor mu. Bilgiye tepki gösteren zihniyetin kutsallık yüklediği değerler bilgi karşısında yerle bir oluyor. Sorunu mahkemelerde, konuşanı, özgürce düşüncelerini söyleyeni sindirmek isteyerek çözmeye çalışıyorlar.

21 Ekim 2006

Akyaka'da deniz kenarındayım. Bu sabah geldik. Bugün 21 Ekim. Beni bırakıp gideli tam dört yıl geçti. Şu an yaşamını sonlandırdığın saatlere adım adım yaklaşıyorum. İçinde ne fırtınalar kopuyordu kim bilir. O sabah üstüme rasgele bir gömlek giyivermiştim. İçimde çalkalanan sorunlarının karanlığıyla örtüşen, kargacık burgacık desenli tuhaf bir gömlekle, herhangi bir pantolon. Sonradan sordum kendime. Yaşamına gelen ve bir daha hiç gitmeyecek kanamalı bir 2002 akşamına mı hazırlanıyordun, kadın.

En son ayrıldığımız an'ı hiç unutmadım. Elektrikçideydik. C.G.nin gece lambasını tamir ettiriyorduk. Sen okuluna gidecektin. Mimar Sinan Üniversitesi'ne. Sanat Tarihi okuyordun ya. Harçlığın var mı diye sordum, var, dedin. Epeydir para istemedin, ama bitmiş olması gerekir, dedim. Yok yok, C.G.den para aldım, dedin. Yine de bozukluk gerekir diye eline kâğıt bir liralardan uzattım. Parayı elimden alırken ellerin mi titredi, bana mı öyle geldi. Gözlerin kararmıştı. Ellerin ellerime dokunmadan aldın parayı. Arkanı dönüp giderken içimden bir ses onu bir daha görebilecek miyim, dedi. Arkandan gitmek istedim. Bir başka yanım, nerden çıkarıyorsun bunları. saçmalama, kadın, dedi. Mıhlanmış gibi kaldım oturduğum yerde. Kalkamadım. Korktum aklıma gelenlerden.

O sabah İnsancıl'da sohbet etmiştik. C.G. ve Şadiye ablanla birlikte. Dışardan iyi görünüyordun, içinde fırtınalar kopuyordu. O sabah seninle sabaha dek konuşabilmeyi istiyordum. Akşamı bekleyemedin. Okulda fazla kalmadan hemen eve gitmişsin. Benden aldığın son harçlığınla yemek de yemişsin. Gerisi kocaman bir boşluk. Saat 16.30-17.00 arasında karakoldan bir telefon geldi. Beni arıyorlar. Polis ısrarla benimle konuşmak istiyor. Şadiye Hanım, ne yapacaksınız, diyor. Telefona çıkıyorum. Kızım, kızımla mı ilgili diyorum. Polis dikkatli konuşuyor ama ısrarım karşısında, evet, diyor. Bir koltuğa çöküyorum. Başka bir şey söylemesi gerekmez. Geri kalanını biliyorum. Bir yıllık ağrılı bir sürecin sonu geldi. Çözemedim sorununu. Çözemezdim. Bana sorular ve sorunlar yumağı bırakarak gittin. Burda dinlenmeye geldim. Yine seni düşünüyorum.

Sevdim seni Bebişko ve çok özledim. Umarsız bir özlem bu. Kimi özlemler dindirilebilir. Senin özlemin dindirilemez. Yoksun bu dünyada.

30 Ekim 2006

Altı günlük kısa tatil bitti. "*Geldik bu ateşin kıyısına*" K. Özer'in şiirinden bir dizeydi sanırım. Ateş kavganın yanı başına gelmek anlamını taşıyor. Tatildeyken bir panele bile katıldık. "Cumhuriyet Aydınlığında Türkiye" konulu paneli Akyaka Kültür ve Sanat Derneği düzenlemişti. Cumhuriyet Bayramı öncesi Türkiye'nin sorunlarını konuştuk. Toplantıyı Sami Karaören yönetti. Oktay Akbal, Erol Ertuğrul, Cengiz Gündoğdu, Teoman Aktürel de oradaydılar.

Sami Karaören'i Akyaka'da görünce, gördünüz mü İstanbul'da görüşememiştik, burda karşılaştık, dedim. O da, burda konuşmaya ısınır, İstanbul'da devam ederiz, dedi. Sami Karaören ona gönderilen kitap ve dergi için telefon açar, teşekkür eder. Sonra da, görüşelim bir gün, der. Bir türlü o gün gelmez. İstanbul gibi büyük bir şehirde yaşamanın zorlukları bir yana, sorumluluklar koşuşturmalar buna izin vermez. Panelden bir gün önce, bayramın ikinci günü kaldığımız otelde Türk sanat müziği dinledik. Ardında Sami Karaören'i şiir okumaya çağırdılar. Şiiri ezberinden okuyor. Cahit Kulebi'den de okudu. O sırada ben yemek yiyordum. Lokmalar boğazıma dizildi. C.G.ye, insan yanında kitap taşımalı, dedim. Şimdi ya birilerinin aklına beni de çağırmak gelirse. En son yazdığım şiiri anımsamaya çalıştım. Neyse, "Engelli Koşu" aklımda. Ben her zaman en yeni şiirimi anımsarım. Zihnim yoğun çalışır. Bir şiir bittikten sonra ben başka bir şiirle ya da yeni bir kitapla ilgileniyor olurum. Zihnim atlayarak çalışıyor. Hep aynı konuyla uğraşamam. Ne yaparsam yapayım şiir adına beslenirim başka kaynaklardan.

"Engelli Koşu"yu anımsayınca sevindim. İsteyen beni sahneye çağırabilir artık. O sırada iki masa arkadan Oktay Akbal'la Ayla Akbal'ın sesi geldi. Sunucuya, burda bir şair var, Berrin Taş'ı neden çağırmıyorsunuz, diyorlardı. Az sonra sahneye çağrıldım. "Engelli Koşu"yu okudum. Neyse belleğim beni utandırmadı.

Akyaka Kültür Sanat Derneği, 24 Ekim-2 Kasım tarihleri arasında açık kalacak bir de resim sergisi düzenlemişti. İki ressam kadının resimlerini dikkatle inceledim. Ayten Mungan ve Betül Öztürk'ün izlekleri birbirine benzemiyor. Güzel olan da bu. Dünyaya nasıl bakıyorlarsa resimlerine de onu yansıtmışlar.

Sözgelimi Betül Öztürk'ün resimlerinde somutluk temel bir öğe. Betül Öztürk gördüğünü resmediyor. Manzara, çiçek, sokak, günbatımı, gece, deniz,

köprü, sandal, kadın, balerin, tren, atlar. Betül Öztürk somut nesnedeki güzeli ortaya çıkarıyor. Balerinin zarafetini güzel yansıtmış. At resimleri içinde özellikle bir grup atın karşıdan resmedilmesi beni etkiledi. Atlar tablonun dışına çıkmak istercesine, yanı başımda hemen beliriverecekmiş gibi önden resmedilmiş. Gülümsüyormuş gibiydiler. Sevimli bir görüntüleri vardı. İnsanda oyun isteği uyandıran, sanki izleyenle şakalaşan atları sevdim.

Ayten Mungan'ın resimleri soyut. Resimlerinde canlı renkler kullanmış. Cıvıl cıvıl konuşan resimler. Sözgelimi simurgu anlatan resim ya da iç dünyasıyla dışardaki dünya arasında sıkışmış kadını anlatan resimde bile canlı renkler kullanılmış. Ayten Mungan'ın resimlerinde insanı ve yaşadığı dünyayı sorgularken bile karamsar bir anlatım yok. Sorgulayan bir bakışın kararlamadığı ışıl ışıl bir iç evrenin hareketliliği göze çarpıyor. Bu hareketlilik insani sorunları renklerin diliyle dışlaştırırken bile aydınlığa, umuda gereksinimi canlı tutuyor. Ayten Mungan'ın resimlerinde dünyaya ve insana yeni bir gözle bakmaya çalışan arayışı sevdim. Ayten Mungan, renklerin diliyle arıyor. Bu arayan dil kendi dünyasıyla, gelecek umudu arasında yürümeyi dışlaştırıyor. Ayten Mungan'ın resmindeki şiiri okudum.

yalnızlığım

ahşap sandıklarda
naftalin kokulu dantellerde sakladığım
gül kurusu yapraklardı yalnızlığım

gözleri olmayan gülümseseydi
ıssız kimsesiz sokaklarda
merhabalarla çoğalttığım

işleyip ilmik ilmik gecelerce
bir gündoğumunda yitirdiğim
insan kalabalığıydı yalnızlığım

Deniz SARAÇ

31 Ekim 2006

Ekim ayı sağlık sorunlarımla başladı. Ekim ayı boyunca neler yazdığıma şöyle bir baktım. Sağlık sorunlarım, Dilek Yılmaz'ın ilk şiir kitabının çıkması, şiir atölyesinde Rollo May, Orhan Veli şiirlerinin irdelenmesi üzerine yazmışım. Sonra imgeden söz etmişim. Yani sorunların ortasında bile şiirli yaşamam devam ediyor. Güngör Gençay'ın şiirinin irdelenmesi de var. Orhan İyiler'le söyleşi de. Türban sorunu da araya girmiş. Bu yoğunluğa altı günlük tatil de sıkışmış. Peluşko'yu yitirdiğim ay. Ekim aynı zamanda. Panel ve resim sergisi de var. Bunca inişli çıkışlı yaşamama karşın iç dünyamı isyan etmekten nasıl koruyorum bilemiyorum. Belki de isyan bıkmadan usanmadan yürümeyi sürdürüyor olmamda aranabilir. Ha, bir de TÜYAP var, onu unutmuşum.

Akyaka'dan İstanbul'a döner dönmez İnsancıl'a koşturduk. Şadiye Hanım hazırlıkları tamamlamıştı. Cumartesi TÜYAP başladı. Atölye yeni döneme girmeden önce TÜYAP'a da şöyle bir uğradık. Atölyenin gençleri nöbet sırasına göre Şadiye'ye yardıma gidiyorlar. İnsancıl standında yalnız kalmasın diye.

Ben başkalarından kendim için bir şeyler istemeye alışık değilim. İstemem de. Davranışlarından en ufak bir isteksizlik, bir zorla yapıyormuş izlenimi çıkarırsam çabucak kırılırım. Bu nedenle Kartal Koşuyolu Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne giderken de hiç kimseden yardım istemedim. Cengiz Gündoğdu vapur saatlerini sorup duruyordu. Sabah erkenden evden çıkılacağı için nasıl gideceğimizi planlamaya çalışıyorduk. O sorunu Rabia çözdü. Rabia evden aldı arabayla, Kartal'a dek rahat gittik. Bir gün önce de Fatma telefon açmıştı. Fatma hastanelerde nelerle uğraşılacağını biliyor. Sağlık karnemi almak için hastaneye gitmeden bir gün önce Kartal'dan atölyeye geldi. İşlemler için gerekiyor, dedi. Fatma Kartal'da oturuyor. Çok uzak bir yoldan Beyoğlu'na geldi. Yemek borusundan girilip kalbime bakıldı ya, onun işlemlerinden söz ediyorum.

Akşama dek Rabia da, Fatma da benimle birlikte hastanede zaman geçirdiler. Rabia işine gidemedi. Fatma da yanı başımdan ayrılmadı. Ellerinde çantam, filmler, tahlil sonuçlarıyla beklediler. Biz başımıza geleceklerden habersiz hastaneye yalnız gidecektik. Onların yanımızda olmaları işlerimizi kolaylaştırdı. Bir gün sonra da Maltepe Üniversitesi'nde anjiyo yapıldı. Bu iki kadın yine koşturup durdular. Anjiyodan sonra da beş saat hastanede kalmam gerekti. Bu beş saat içinde bana iki kez yemek yedirdiler. İki litre de su içmem gerekiyordu. Kadınlar beni elleriyle beslediler. Zeynep'le Şirin de akşamüstü uğradılar.

Kimseden bir şey istemesem de kadınların benimle ilgilenmeleri hoşuma gitti. Evde dinlendiğim bir haftalık süre içinde eve gelerek, telefonla arayarak sağlığımla ilgilenen herkese teşekkür ederim. Zoraki olmayan ilgi güzel. Acaba diyorum arada bir hastalansam mı.

İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - X

İsmet Kemal KARADAYI

Evde yoktum. Üç gün önceki "faks-mektub"unu, geleceğine üç gün kala okuyabildim (14 Haziran 2005).

Sevgili dost, gelirken, adını "Sihir" ya da "Büyü" koymayı düşündüğün kitabı da bekliyorum. Tartışırız. (Gerçek, "Arapça'dan alınma dediğin bu iki sözcüğün Almanca karşılığı "Der Zahir" mi?)

Biz ikimiz ne çok beğeniyoruz (seviyoruz da diyebilir miyiz) Paulo Coelho'yu! Kundera ve Màrquez gibi...

Coelho ne demiş: "*Herkes kendi yaşam öyküsüne bağımlı yaşıyor. Hedefin, bir planı izlemek olduğuna inanıyor, bu planı kimin yaptığını sorgulamıyorlar. Bu yolu gerçekten kendileri mi böyle planladılar, yoksa başkaları mı?.. İstediklerinizi yapamadığınızı söyleyebiliyorsanız, o zaman ne istediğinizi biliyorsunuz demektir... Gerçek denen şey, başkalarının bize anlattığıdır sadece; bize, nerede nasıl davranmamız gerektiğini, oyunun kurallarını kuranlar anlatır hep...*"

Bilgece söylenmiş, yaşam uygulamalarına ilişkin bu felsefeli bakışı, seçtiğin bu üç sözü, bizde kalacağın o "üç gün" içinde sanırım bol bol konuşacağız. Ama duramam ki. Şu anda, kendini ele verme bekleyemezliği içine girdim, birkaç "söz" de ben edeceğim:

1. "*Herkesin, kendi yaşam öyküsüne bağımlı yaşaması*" Hedef, plan, onları izlemek ve sorgulamak... Kim'ler, gerçek'ler, başkaları... Bence o "öykü"lere yüzeysel bakışlar ve sanal yaşayışlar kişiyi kendine bağımlı yapıyor. Bir hedef, belli bir plan içinde izleme olanağı ve yetisi "herkes"e uymaz; uygulama kesinliğini kimse kimseden zorla isteyemez; "zor" olmadan böyle bir "plan" izleğine henüz yeryüzünde ulaşılamamıştır. Bilenler, bilmeyenler. Bilinçler, bilinçsizlikler. Burada da "bilen"e, "bilinç"e yine "sanal"lığı eklersek, "hedef" de, "plan" da, "başkaları" da, "çok derin" olmayan "boşluk"lara düşer. Yine de üste çıkalım, iyi bir gözlem yapalım: Plan'ı yapan, uygulayan, sorgulayan, her yerde, her zaman, uykusu az ya da kaçırılmış olan "başkaları"dır...

2. Bu ikinci tümcede Coelho, "doğru"yu amaçlıyor ve içtenlikli... Bana, ne istediğini, bir de insanın her istediğini yapamayacağını, yani İnsan'daki var oluş ve yaşamanın, özünü, anlamını, gücünü, sınırını bilmeyenlere sesleniyor gibi geldi...

3. Paulo'nun, gerçekleri, hep bize başkalarının anlattığı ile kısıtlamasına "itirazım var"! Evet, bir bakıma ben de "başkası"yım. Ne ki kendim de içinde, kimi "başka"lara uyuyor ya da karşı koyuyorum. Yani yaşarken, "gerçek"lere bakarken, hem özeleştirilerim, hem eleştirilerim oluyor. "Olmalı" deseniz bile bu böyle. Yaşamsal olgular ve oluşumlar, onları karşılama güdüleri dışında bir de olması gerekenler, tutum ve davranışlarımız var. Bunları kendimize göre önerilere, toplumsallık içinde geleneksel ve yasal uyumlar gerçeğine bağlarız. Bu öneri ve uyumu "buyruk" olarak da algılayabiliriz... "Biz" yok sayılmışsak "oyunun kuralları"nı, hak hukuk dışı istekler, uygulamalar kurar. İnsan'a saygısızlık olur bu, düzen-otorite bozuklukları. Acaba Coelho, oralardaki "oyun"ları ve aykırı düşerek başkalaşmış eğitimleri, yönetimleri, öğretileri, hukuk ve sanatı mı duyuruyor bize?..

Rastlantıya bak. Bunları sana "not"ladıktan hemen sonra, yabancı iki genç yazarı yakaladım basınımızda. Onlardan alıntı yapıyorum:

Verena Carl şöyle diyor: "*... Paulo Coelho, bir dil akrobatı değil. Onun öykülerinin kendine özgü sihri (büyüsü, gizi): a. Öykülerinin genel geçer olması, Bill Clinton'dan Brezilyalı otomobil onarımcısına dek herkese değinmesi... b. Kitaplarının, herkesin bildiği basit gerçekleri anlatmaya yönelik olması... Oysa, örneğin aşk'ı arayan, önce kendini bulmalıdır. Dış baskılar altında kalan, imgelerini, kurgularını çok zor gerçekleştirebilir...*"

Carl D. Goerdeler'in söyledikleri ise şöyle: *Coelho ne yazıyorsa ona inanıyor, içten... Eleştirilecek yan, onun işçiliği; biçemi, kitaplarındaki en zayıf nokta. Renksiz, beceriksizce betimliyor. Aslında onu bile yapmıyor, sadece anlatıyor. Aşk'tan söz ediyor, ama aşk üzerine yazmıyor. Konuşmalar, baloncuklarda sıkışıp kalıyor. Dil yoksul, karakterler tasarı durumunda. Savunduğu gizemi yazıya taşımıyor. Her şey başından biliniyor. Bu durum, gerçek ruh acısı nedir bilmeyen, canı sıkılmış modern insanın*

AYNA

1/
ve geçti ozan aynanın karşısına
yaşama ait olduğunu iddia ediyordu gözleri
sınamak istedi inandığı doğruları yüzleşerek yazdıklarıyla

toz pembe görünce bakışlarını aynanın
önce gösterdiğini sandı
yaşam adına yazdığı ne varsa

saklıydı dizelerin sonlarında
soru işaretlerini çıkarınca kınından ozan
paslı yüzünü silmek zorunda kaldı ayna

düzeltmeye çalışan bir kazandı oysa yaşam
içindeki yanlışları kaynatarak kanla
göstermeye başladı gerçeği şimdi yalancıydı ayna

kandıramayacağı bir insana çarpmıştı
yükü ağırdı o'nun omuzlarında bunca yıl taşıdığı doğrularla
ve taşıyorda yüreğinde çırılçıplak bir sevda

kırıldı ayna

2/
gizliydi ozanın yüreğinde ağır itirafları
çelişkili sorulardı ilk gelen zihnine
bir türlü şiire dönüşmeyen dizelerle kaplı

yazılabilir miydi bir dize masmavi doğrularla
anlatabiliyor muydu ozan dizelerde saklı yaşamı
okunduğu gibi mi görünüyordu yoksa şiirler insana

haklı mıydı ilk yüzünü gösterdiğinde ayna
kalk ve parçalarını topla diye haykırdı yalvardı sonra ozan:
gerçek nerede n'olur söyle bana

kırılması gereken yaşam mıydı yoksa

ey ayna!...

Eray KORKMAZER

anlam arayışıdır. O, ülkesinin ve gezegenin gerçeklerinden, sorunlarından çok, varsıl Brezilyalıların içe kapanıklığını anlatıyor..." (*Radikal-Kitap*, 17 Haziran 2005, Hazırlayan: Ümran Kartal).

Ne diyorsun, gelince ne diyeceksin, beni bu kitaba da kışkırtan değerli çevirmen'im?..

Hoşça kal...

Haziran 2005

TOPLUMUN YENİDEN ÜRETİMİNDE İDEOLOJİ - II

Medet TURAN

Althusser: İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları

Althusser de esas olarak Gramsci'ye benzer biçimde modern burjuva toplumundaki ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yönelik bir kuramsal çaba içine girmiştir. Klasik kuramlardaki toplumsal bütünlük sorunsalı altyapı--üstyapı metaforu ile tanımlanıp ilişkilendirilir. Althusser ise bu bütünlüğü, ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerin birbiri karşısındaki görece özerkliği ve ideolojik düzeyin bir bütün olarak toplumsal sistemi yeniden üretme işlevi çerçevesinde kuramlaştırır. İdeolojik ve politik düzeyin ekonomik düzey karşısında kazandığı kuramsal göreli özerklik konumu, Althusser modelinin ekonomik indirgemecilik sorununa duyarlılığının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Toplumsal nesnelliğin bir düzeyi olarak ideolojinin göreli özerkliği demek, kendi içinde özgün belirlenme mekanizmaları olan bir alan olarak ideolojinin tanımlanması demektir. İdeolojik düzeyin mekanizmaları kapitalist bir toplumsal biçimlenmede sadece üretim araçlarının değil, aynı zamanda üretim güçlerinin de, yani emek gücünün de yeniden üretimini, başka bir deyişle üretici bireylerin de sisteme uyumlu hale getirilmesini olanaklı kılmaktadır. İdeoloji bu işlevini ideolojik aygıtlar içinde ve bir üstyapı pratiği olarak gerçekleştirir. Başka bir ifadeyle, kapitalist üretim ilişkilerinin devamı, bir yandan bunun temeli olan teknik işbölümünün yeniden üretimi için gerekli bilgi ve becerileri üretimde uygulayacak bireylerin yani işçilerin düzenle uyumlu ve düzene tabi hale getirilmesi gerekmektedir.(1)

Althusser'e göre, ideoloji, bir araya geldiklerinde bir toplumsal biçim oluşturan –diğer ikisi ekonomi ve siyasettir– üç alan ve kerteden biridir. Bu alanların her biri diğerlerinden görece özerktir.(2) Göreli özerklik Althusser'e, ideolojiyi maddi üretimin bir yansısına indirgeyen bir ideolojik ekonomizm ile onu toplumsal yaşamla hiçbir bağlantısı olmayan bir şey olarak gören bir ideolojik idealizm arasında yol alma olanağı sağlar.(3)

Althusser, ideolojiyi toplumsal bütünlüğün görece özerk kertelerinden biri olarak tarif eder. Toplumsal düzeni yeniden üretme çerçevesinde teorileştirir. İdeolojik kertenin göreli özerklik ve belirleyicilik gücü toplumsal sistem içinde üretim ilişkilerinin değil aynı zamanda üretici güçlerin (emek) de yeniden üretilmesini sağlar.

Bu noktada Eagleton şöyle der: "*İndirgemeci olmayan bir ideoloji anlayışı konusundaki bu ısrar bütün olarak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki öncellerinin ekonomizmine keskin bir tepki veren Batı Marksizmi'nin bir karakteristiğidir; ama bunu aynı zamanda yirminci yüzyıl siyasal tarihinin Marksist kurama dayattığı bir konum olarak da görmek mümkündür. Çünkü ideolojik meselelere tanıdığı olağanüstü derecede yüksek önceliği –ki zaman zaman faşist sistemin siyasal ve ekonomik isteklerine ters düşebilir olan bir önceliktir– dikkate almaksızın faşizm gibi bir fenomeni anlamak mümkün değildir.*"(4)

Althusser, bilim ve felsefe (ve ideoloji) arasında sınır çizmeyi, ikisini birbirinden ayırmayı oldukça net bir yaklaşımla temellendirmeyi denemektedir. Ona göre felsefe, tarih boyunca sürekli bilimlerden sonra oluşmuş, bilimleri izlemiştir. İnsanlık önce bir bilim yaratır, bu bilimin oluşmasından sonra da felsefeler ortaya çıkar. Althusser'in ifadesiyle; "*Felsefenin doğması için bilimin ya da bilimlerin varolması gerekir.*"(5)

Althusser, doğru ile yanlış arasındaki karşıtlığı, bilim ile ideoloji arasındaki spekülatif bir ayrım biçiminde koymakla, "*kopuş*"a rasyonalist bir açıklama getirmeye itildiğini belirtir.(6) Bu aşamada Althusser ideolojiyi sınıf temeline yerleştirmeye çalışır; böylece Marx'ın kopuşu ideolojinin kendisinden değil, burjuva ideolojisinden bir kopuş olarak görülecektir artık. "*(Marx) proletaryanın ideolojisinin temel düşüncelerinden ve proletaryanın ideolojiyi etten kemikten bir gerçekliğe dönüştüren ilk sınıf mücadelelerinden esinlendiği içindir ki, bir bütün olarak burjuva ideolojisinden kopabilmiştir.*"(7)

Althusser'e göre, kapitalizmde, kapitalizm öncesi toplumsal biçimlenmelerde, egemen sınıf kendi iktidarını yalnızca doğrudan baskı ile değil; ideolojik aygıtların yine ideolojiye dayanan baskısı ile sürdürmüştür. Devlet aygıtı olarak ideoloji ve ideolojik praksis, yine devletin kurumları olarak maddi bir bi-

çim ve içerik kazanırlar. Bununla birlikte ideolojinin tarihi yoktur. Tarihsel olarak kurulan bir olgu değildir.

Althusser, Marx ve Lenin'in devlet yaklaşımlarını kabul eder, ancak yeterli bulmaz. Marx ve Lenin'deki haliyle devlet, egemen sınıfın, iktidarını sürdürebilmesi için diğer toplumsal sınıflar üzerinde uyguladığı baskının aracıdır. Ancak, Althusser, bu yaklaşımı betimleyici bir teori olarak değerlendirir. Halbuki betimleyici teoriden, teori olarak teoriye geçmek gerekmektedir. Bu konuda, "*Devlet teorisini geliştirmek için yalnızca devlet aygıtı ile devlet iktidarı ayrımını değil, açıkça devletin (baskı) aygıtının yanında olan fakat onunla karıştırılmaması gereken bir gerçeği göz önüne almak zorunludur. Bu gerçeğe kendi kavramımın adını vereceğim: Devletin ideolojik aygıtları*".(8)

Devletin ideolojik aygıtları (DİA), devletin baskı aygıtları (DBA) değildir. Genel Marksist anlayışın betimlediği devletin kapsamına, hükümet, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb. girmektedir. Althusser'e göre, bu kurumların hepsi baskı/zor üreten mekanizmalardır. DİA'lar ise, rıza ve iknayı üreten bir işleyiş dizgesidir. Althusser DİA'ları kendisinin gelişigüzel olduğunu söylediği biçimiyle şöyle sıralar:

- Dini DİA
- Öğretimsel DİA (okullar sistemi)
- Aile DİA'sı
- Hukuksal DİA
- Siyasal DİA (partiler)
- Sendikal DİA
- İletişim DİA'sı (basın, radyo, TV...)
- Kültürel DİA (edebiyat, spor, güzel sanatlar)(9)

Bu ayrım Althusser için önemlidir; çünkü "*üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin büyük bir bölümü, devlet iktidarının devlet aygıtlarında, bir yandan DİA'larda, öbür yandan devletin baskı aygıtında uygulanmasıyla sağlanmaktadır.*"(10) "*DBA üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin siyasal koşullarını sağlarken; DBA'nın kalkanı ardındaki DİA'lar da üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlar. DİA'lar bu işlevlerini yerine getirirken onların içinde bir tanesi vardır ki o egemen rolü oynar; bu, kapitalizmde okul ve ailedir.*"(11)

İdeolojinin maddi bir gerçeklik olduğunu çeşitli biçimlerde ileri sürmesine karşın Althusser, ideolojiyi maddi bir gerçeklik üzerine yerleştirememektedir. Onun çerçevesinde, ideolojinin maddi boyutunu sadece devletin ideolojik aygıtları ve bireylerin toplumsal pratiği oluşturur. Ancak bunlar olsa olsa ideolojinin maddi olarak yeniden-üretimini açıklayabilirler, maddi temelini (ya da nasıl üretildiğini) değil. Bu maddi temeli açıklamak için, özlerin zorunlu bir biçimde görünüşlere dönüşmesine dayanarak geliştirilmiş olan fetişizm kavramını kullanmaktadır. Bu çalışmada, soyut bir kavram olan "genel olarak ideoloji"nin yerini "burjuva ideolojisi" alır. Bir kez bu ideoloji kapitalist ilişkilerin fetiş ilişkileri üzerinde temellendirildiğinde, bu ilişkilerin dönüştürülmesi ile bu ideolojinin varlık nedeninin ortadan kalkacağı da açıkça görülür.(12)

Nicos Poulantzas ve Siyasal İktidar

Althusser'ci kuramcı Nicos Poulantzas, *Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar* adlı yapıtında, Althusser'in toplumsal alanlar ayrımını ideolojinin kendi alanı içine taşır. İdeoloji, kendi içinde çeşitli kertelere –ahlaki, siyasi, hukuki, dini, estetik, ekonomik vb.– ayrılabilir. Verili her ideolojik biçimlenme içinde bu kertelerden birisi tipik bir biçimde egemen hale gelip söz konusu biçimlenmenin birliğini güvence altına alabilir.

Sözgelimi, feodalizmde dinsel ideoloji egemen iken, kapitalizmde hukuki, siyasal kertenin öne çıktığı görülür. Hangi "düzey" ideolojinin egemen olacağını, öncelikle ekonomik sömürüye ilişkin gereçleri hangisinin en etkili biçimde maskeleyebileceğini belirler.

"*Burjuva ideolojisinin ayırt edici özelliği, söyleminde sınıfsal tahakküme ilişkin en ufak bir ibarenin bile yer almayışıdır. Buna karşılık feodal ideoloji, sınıfsal ilişkiler konusunda tam tersine, oldukça açıktır; ama bunu doğal veya dinsel temellere oturtarak haklılaştırır. Bir başka deyişle, burjuva ideolojisi, tahakküm kurucu söylemin, kendisini iktidarla hiçbir alakası olmayan bir şey olarak sunan birimdir – tıpkı burjuva devletinin kendisini bir baskı aygıtı olarak değil de, toplumun büyük çoğunluğunun genel çıkarlarını temsil eden bir şey olarak göstermek istemesi gibi...*"(13) Poulantzas, iktidarı bu şekilde örtbas etmenin, burjuva ideolojisi içinde özgül bir biçim kazandığını ileri sürer; siyasal çıkarların bilim maskesi arkasına gizlenmesi. Dolayısıyla, "metafizik" rasyonaliteden "teknolojik" rasyonaliteye geçildiği varsayımına alkış tutan "ideolojinin sonu" düşünürleri aslında sadece, burjuva ideolojisinin ta başından itibaren içerdiği bir şeyi onaylamaktadır. Poulantzas, bu ideolojileri kutsal ve aşkın olana başvurmaktan kaçınmaları ve bunun yerine bir bilimsel teknikler bütünü olarak kabul edilmek istemleriyle dikkat çektiklerini öne sürer.

Poulantzas'a göre, ideoloji de devlet gibi kapitalist üretim tarzına ilişkin bölgesel bir yapıdır. İdeoloji, belirgin nesnel bir düzey... görece olarak bütünlüğü bulunan temsil, değer, inanç kümesidir.(14) Egemen ideoloji insanları toplumsal yapıya yerleştirerek söz konusu yapının muhafaza edilmesi amacını güder. Bu da her şeyden önce, sınıf egemenliği ve sömürü demektir.(15) Yazara göre, ideoloji hemen her tür faaliyette mevcut olduğu için yaşanmış deneyim-

den ayrılması mümkün olmamaktadır.(16) İdeolojinin bütünlüğünü sağlama ve gizleme gibi ikili işlevini de işte bu ayrılmaz niteliği sağlamaktadır.

Her şey, egemen ideolojinin merkezi, sanki gerçek bilginin aranması gereken yerde değişmiş gibi yürümektedir. Kapitalizm örneğinde de, "*Kapitalist üretim tarzında ve kapitalist oluşumda ideolojinin işlevini en iyi bir biçimde yerine getirebilecek durumda olduğu için, yasal siyasal ideoloji, burjuva ideolojisinin egemen bölgesinde bulunmaktadır*". Böylelikle de, etmenler açısından "*toplumsal bütün, deneyim düzeyinde, karanlık kalmaktadır*".(17)

Bridges, yukarda Poulantzas'ın belirlemiş olduğu düşünce biçimine üç noktada itiraz etmektedir. Birincisi, Poulantzas'ın çizdiği çerçevede yapıların görünmeyen dünyası, ideoloji oluşumunun bütünlüğünü sağlayarak egemen sınıflar ve devletle işbirliği yapıyormuş gibi gösterilmektedir. İkincisi kuram, toplumsal bütünlüğü, ideolojik uygulamanın bir sorunu olarak insanlardan sakladığını ileri sürerken, ne yazık ki, davranışçı yaklaşımın toplumsallaşma kuramlarıyla aynı çizgiye düşmektedir. Üçüncü olarak, kuram burjuva ideolojisinin mutlak bir etkinliği bulunuyormuş gibi sunulmaktadır.(18)

Bu tartışmada belirtildiği gibi, Poulantzas'ın ideoloji kuramının temel öğesi ideolojinin "yaşandığı" düşüncesidir. Ayrıca ideolojiyi belirleyen öteki etkenlerin önerileceği de belirtilmiştir. Söz konusu ek belirleyiciler şöyle sıralanabilir; algılama, baskı, sınıflı toplumlarda yönetime ilişkin düşünce kaynaklarının anımsanması, tarihsel olaylar ve kültür.(19) Bu söylemlerin evrildiği son nokta da egemen düşüncenin yaratılmasıdır. Egemen düşüncenin kendisini örgütlediği toplumsal alanlar ise, okullarda ve işyerlerinde yetkeye dayalı görünüm veren ölçütlerde sürdürülen yetke kalıpları süreci bu konuda yine en iyi örneği oluşturmaktadır.

Habermas: İdeoloji ve Teknik Akıl

İkinci dönem Frankfurt Okulu filozoflarından Jürgen Habermas'a göre ideoloji; iktidarın sistemli bir biçimde çarpıttığı bir iletim biçimidir. İdeoloji aynı zamanda tahakkümün bir aracı haline gelen ve örgütlenmiş güç ilişkilerini meşrulaştırmaya hizmet eden bir söylem biçimidir. Habermas, bütün söylemsel sistemin süreklilik içinde bozulma olasılığını öne çıkarır. Bu tür söylemi doğruluktan uzaklaştıran şey, söylem dışı güçlerin etkisidir; ideoloji, dilin iletişimsel yapısının, kendisini zorlayan iktidar çıkarları tarafından bozulduğu yeri tarif eder. Fakat dilin iktidarca söz konusu kuşatılışı yalnızca dışsal bir sorun değildir. Tam tersine, bu tür hâkimiyet kendini iletişimimizin içine işler, böylece ideolojinin kendisi belli söylemlere içsel etkiler kümesi haline gelir.(20)

Bir iletişimsel yapı sistemli olarak çarpıtılıyorsa, normatif olma ve hakkaniyet görüntüleri çizmeye eğilimli olacaktır. Bu denli yaygın bir çarpıtma, artık çarpıtma olarak görülmekten çıkacaktır. Sistemli bir biçimde bozulmuş bir iletişim ağı, tam da onun bozulmuş yargısına varmak için kullanabileceğimiz normları gizlemeye ya da yok etmeye meyillidir. Böylece eleştiriyle çürütülmez hale gelir. Bu durumda bu ağ içinde kalarak onun kendi işleme biçimleri ya da olanaklılık koşullarına ilişkin sorular yöneltmek olanaksız hale gelir. Çünkü, bu tür sorgulamalara, deyim yerindeyse daha baştan el konulmuştur. Sistemin tarihsel olanaklılık koşulları sistemin kendisince yeniden tanımlanır ve böylece buharlaşıp uçar. "Başarılı" bir ideoloji durumunda, fikirlerden bazıları diğerlerinden daha güçlü, daha meşru ya da daha ikna ediciymiş gibi algılanmaz, tam tersine bunlar arasında rasyonel bir seçim yapmanın zemini ustalıkla ortadan kaldırılır. Öyle ki, sistemin kendi terimleri dışında düşünmek ya da istemek olanaksız hale gelir. Bu tür bir ideolojik oluşum, şu anki arzularımızı boşa çıkardığı gibi yeni arzuların ortaya çıkışını da engelleyerek ve herhangi bir "dışarı" olma olasılığını reddederek, kozmik uzay gibi kendi üstüne katlanır. Eğer bir "söylem evreni" gerçekten bir evrense, onun ötesinde eleştirici kaldıracını yerleştireceğimiz herhangi bir duruş noktası yok demektir. Ya da başka evrenlerin var oldukları kabul edilse bile, bu kez de, bunlar, basit bir şekilde kişinin kendi evreniyle kıyaslanamaz şeyler olarak tanımlanacaktır.(21)

Habermas'a göre, ideolojinin karşıtı tam olarak hakikat ya da bilgi değil, çıkar gözeten rasyonalitenin özgürleştirici eleştiri dediğimiz belirli bir biçimdir. Ortak diyalogumuz üzerindeki zorunlu olmayan sınırlamalardan kurtulmak için çıkarımızdır. Çünkü bunu yapmadığımız takdirde ortaya koymamız gereken hakikat türlerine erişmemiz mümkün olmayacaktır.(22)

Özgürleştirici bir eleştiri, bu kuramsal sınırlamaları fark etmemizi sağlayan eleştiridir. Bu da ancak kolektif bir kendi üzerine düşünme pratiği ile başarılabilir.

Foucault'da Söylem ve İktidar

Foucault'nun söylem kuramı, iktidar kavramının tanımında radikal bir değişim önerdiği için çarpıcıdır. Geleneksel iktidar anlayışı, bilginin doğruluğunu çarpıtan, bu nedenle doğru ve özgür bir bilimi olanaksız kılan bir kişi olarak varsayılır. Foucault bu görüşü reddeder ve iktidarın, bilginin üretiminden ayrılmayacağını savunur. Bilginin, iktidarın yokluğunda üretilebileceği tezi Foucault'ya göre "hümanizm"dir. Ancak iktidarın işleyişi yeni bilgi nesneleri ve bilgilenme sistemleri yaratır. Bilgi durmaksızın iktidar etkisi yaratır. İktidar, devlette, bireylerde ya da

ekonomik güç ilişkilerinde değil, toplumsalın kılcal damarlarındaki stratejilerde ve disiplin tekniklerinde bulunur. İktidar, sahiplenen, ele geçirilen ve korunan bir şey değil, pratikler boyunca tecrübe edilen, yaşanılan bir şeydir. İktidar "şey"leri tanımlayan, arzunun ne olduğunu öğreten, bilgiyi biçimlendiren ve söylemi üretendir.(23) Foucault, iktidarın ne olduğunu değil, nasıl oluştuğunu sorgular. Bu bağlamda iktidar, programlamalar, stratejiler ve tekniklerdir. İktidarın mekanizmasından söz etmek, bireylere uzanan ve onların eylemlerini, davranışlarını, söylemlerini, öğrenme biçimlerini ve gündelik yaşamlarını belirleyen kılcal damarlardan söz etmektir.(24)

İktidar, bedenlere yatırım yapar; sağlık, spor, kas geliştirme, çıplaklık, beden güzelliğinin tanımlanıp yüceltilmesi vb. iktidarın bedenler üzerinde kurulması, XVIII. yüzyıldan bu yana okullarda, hastanelerde, kışlalarda, fabrikalarda, kentlerde, ailede... geliştirilen disiplin teknikleri ile olanaklı hale gelmiştir. İktidar, bedenin arzu, üretim ve bilgi olarak üretilmesi ve biçimlendirilmesidir. Bu önermeleri ile Foucault, iktidarın ekonomik olmayan bir yorumunu geliştirmek ister.

Foucault'da iktidar üretici ve yaratıcıdır, o olmadan toplumsallık olanaksızdır; direniş, bir retorik olarak havada kalır. Böylece, Foucault'da söylem, özneyi, bilgiyi ve iktidarı sarmalayan bir anlamlar atmosferi olarak varolur ve her şeyi kendi içinde, başı, sonu olmayan bir devinimle yaratan bir "oluş" durumu olarak kavranır.

Sonuç

Bu çalışmada, toplumun yeniden üretiminde ideoloji kavramının kuramsal serüvenini birkaç düşünürün temel kavramlarının değişim ve dönüşüm çizgileri boyunca izlemeye çalıştık. Bunlardan ilki ideolojinin, tarihsel olarak belli bir dönemde hüküm süren somut toplumsal uygulamalarla belirlenmesi sürecidir. Anlaşılan o ki ideoloji terimi, kullanışsız ölçüde geniş, düşüncenin toplumsal belirlenimi anlamında yanlış fikirlerin yayılmasının egemen sınıfın doğrudan çıkarlarına olduğuna dair şüphe uyandıracak ölçüde dar fikre kadar geniş bir yelpaze oluşturan tarihsel anlamlar taşır. İdeoloji, çoğunlukla, göstergeler, anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına gelir; ama aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjonktürü de ifade eder.

İdeoloji, siyasal iktidarın toplumu biçimlendirmesi, toplumun da siyasal iktidarı değerlendirmesi açısından nesnel ölçütler sağlayan önemli bir meşruiyet aracıdır. Fakat, ideolojilerin bir üst düzenleyici güç olarak devletin belirleyici alanı içerisinde olmasından dolayı bu nesnel kriterler çoğu zaman öznel değerlere dönüşmekte, devletin kendine ve eylemlerine meşruiyet kazandırmak için farklı yorumlarına uğramaktadır. Siyasal iktidar, belki de ideolojinin meşruiyet kazandırmaktaki bu esnekliğinden dolayı ona bağlı bir görüntü sergilemektedir. Kendisiyle birlikte değişen ideolojik tanımlamalar ve yorumlar siyasal iktidar alanını genişletmektedir. Ayrıca ideolojiler, siyasal iktidara her zaman topluma müdahale hakkını ve olanağını sunduğu için güçlü bir meşruiyet aracıdır. Siyasal iktidarın, kendi meşruiyetinin ölçütlerini ideolojiler çerçevesinde belirlediği görülmektedir. Bu ideolojik çerçeve aynı zamanda toplumsal ve siyasal eylemlerin de meşruiyet çerçevesini oluşturur. Bu anlamda ideolojiler devletin sistemi kontrol mekanizması olarak işlev görür. Toplumda ve siyasada hangi düşüncenin ve eylemin meşruiyet sınırları içerisinde olduğunu siyasal iktidarın ideolojisi belirler.

Marx'la birlikte ilk sistematik ifadesine kavuşan bu yaklaşım, praksis kavramı ile en kapsamlı ifadesine kavuşmuştur. İdeoloji kavramının somut toplumsal pratiğin bir yansıması ve bir gölge–olgusu olarak tanımı zaman içinde geriletilmiş, böyle bir tanım uğradığı ekonomik indirgemecilik veya belirlenimcilik (determinizm) eleştirisi ile kuramsal cazibesini yitirmiştir. Praksis kavramının sağladığı bu açılım ideoloji kavramını sadece nesnel varoluş tartışmasından sıyırmış, ideoloji olgusunun öznel boyutlarının açıklanmaya gereksinim duyduğu gerçeğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda Althusser'in, ideolojinin "gerçek ilişkilerin öznelerin bilincindeki temsili" olduğu biçimindeki tanımına dönersek, bu tanımın da ideolojiyi doğrudan bir yansıma ilişkisi olarak ele aldığını ve belirlemeci yaklaşımdan kurtulamadığını söyleyebiliriz. Oysa ki, yine Althusser'in ideolojiyi "gerçek ilişkilerin öznelerce yaşanan biçimi" olarak tanımladığı noktada praksis kavramının öznel olanla nesnel olanın birlikte oluşumunu açıklama çabasının yeni bir tanımını görmekteyiz. Bu tanımlama, ideolojiyi, bir yandan bilişsel alandaki tartışmalardan gündelik hayatta yaşananın alanına çekmekte, diğer yandan ise, bu toplumsal olgunun içindeki kişisel ya da özel olana değil, öznel olana ve öznelerin bu pratikler içerisindeki konumlanışına bakmaya yöneltmektedir.(25)

İdeoloji kavramı, serüveni içinde toplumsal bütünlük (*totality*) çözümlemesinin geçirdiği kuramsal dönüşümü açığa çıkaran bir başka boyuttur. Toplumsal bütünlük kavramının tartışılması, ideoloji kavramını metaforik altyapı-üstyapı tartışmasından hegemonya ile kurulan bütünlüğe, oradan da söylem ile kurulan bütünlük kavramına götürmüştür. Toplumsal bütünlüğün, birbirinden –en azından işlevsel olarak– farklılaştırılmış düzeyler olarak alınışı ideoloji kavramı açısından en sorunlu alandır.

Gerek altyapı-üstyapı olarak gerekse ekonomik, politik ve ideolojik düzeyler olarak bir farklılaştırma yapılsın, bu tür bir analiz ideolojik olanın diğer düzeyler içindeki dolayımını görmeyi güçleştirmektedir. Toplumsal bütünlük kavramı, süreç içinde yerini hegemonya kavramına bırakmış, hegemonyanın kurulması bağlamında tanımlanan bütünlük, kuramsal tartışmayı belirlemiştir. Hegemonya kavramı ideoloji olgusunu organik ile ilişkisel bir bütünsel, toplumsal bütünlük anlayışı içine yerleştirmiş, nesnel ve öznel faktörlerin yeni bir birlikteliğini olanaklı kılmış, öznelliğin ideoloji kuramı açısından önemini yeniden ön plana çıkarmıştır. Hegemonya kavramının ideoloji analizine getirdiği olumlu boyutlar yanında tartışma yaratan boyutları da söz konusudur. Bu tartışmalardan ilki siyasal–ideolojik öznelerle sınıfsal öznelerin özdeşliği sorunu, diğeri ise, egemen bir ideolojinin olabilirliği sorunudur. İlk sorun öznelerle sınıfsal konumlar arasındaki özdeşliğin yadsınmasına ve bu ilişkinin olumsallık mantığı ile ele alınmasına yol açmıştır. Bu bağlamda bütün öznelerle bütün ideolojik konumlar arasındaki mesafeyi eşitlemiş, bazı ideolojik önermelerin neden bazı öznelere kendi yaşamlarını ifade etmede uygun geldiği olgusunu göz ardı etmiştir. Diğer bir deyişle sınıfsal kimlikler cinsel, etnik ya da ulusal temelde diğer ideolojik kimlik sorununa yakından bağlantılı kılınmıştır. Bu çerçevede ideoloji kavramının tartışılması bir tür ideoloji kavramının sonunu getirmiş, ideoloji kavramının tahtına söylem kavramını oturmuştur. İdeoloji kavramının yol açtığı kuramsal sorunlardan kurtulma çabası, toplumsalın analiz merkezine söylem kavramının konulmasına yol açmıştır. Yukarıda kısaca tartışmaya çalıştığımız gibi, söylem kavramı ideoloji kavramından farklı olarak, kendisine dışsal olan kuramsal belirleyicilere soğuk ve mesafeli bakmış, hatta post-yapısalcı yaklaşımlarda olduğu gibi bu tür belirleyicileri kuramsal alanda otoriterliğin temsili olarak almıştır.(26)

Eagleton ideolojinin sonunu getiren yaklaşımların aslında kendilerini ideolojik önermelerle bir açmaza sürüklediklerinin altını çizer; "*'[İ]deolojinin sonu' ideolojisinin ilginç bir özelliği, ideolojiyi hem körü körüne irrasyonel, hem de aşırı rasyonalist bir şey olarak, birbiriyle tamamen çelişik iki ayrı biçimde görme eğiliminde olmasıdır. İdeolojiler, bir taraftan birtakım karanlık, yarı dinsel inançların beslediği, aşırı tutku ve belagat yüklü şeylerdir (modern kapitalizmin ağırbaşlı teknokratik dünyası neyse ki bunları hükümsüz kılmıştır!); diğer taraftan ise toplumu, birtakım ruhsuz projelerle temelden yeniden inşa etmek isteyen cansız kavramsal sistemlerdir.*"(27)

Anlaşılan, yeryüzünde iktidar ve tahakküm ilişkileri varolmaya devam ettiği ölçüde bu ilişki biçimine itiraz edenler sürekli var olacaktır. Sonunda bu ilişkilerin yerine daha adil ve özgür bir dünya yaratıldığı zaman ideolojiler gereksizleşecektir. Bir soruyla bitirelim; ideolojilerin sonu gelir mi?

KAYNAKÇA

— Althusser, Louis, *Marx İçin*, çev.: Işık Ergüden, İthaki Yayınları, İstanbul, 2002.

— Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev.: Yusuf Alp ve Mahmut Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.

— Althusser, Louis, *Kapitali Okumak*, çev.: Celal A. Kanat, Belge Yayınları, İstanbul, 1995.

— Bobbio, Norberto ve Texier, Jacoues, *Gramsci ve Sivil Toplum*, çev.: Arda İpek ve Kenan Somer, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

— Eagleton, Terry, *İdeoloji*, çev.: Mutalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.

— Bridges, Amy Beth, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", *Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar* içinde, Kemali Saybaşılı (der.), Doruk Yayınları, Ankara, 1999, s. 467-515.

— Gramsci, Antonio, *Hapishane Defteri*, çev.: Adnan Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul, 1986.

— Habermas, Jurgen, *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim*, çev.: Mustafa Tüzel, YKY, İstanbul, 2001.

— Hall, Stuart, *Siyaset ve İdeoloji: Gramsci*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985.

— Laclau, Ernest, *İdeoloji ve Politika*, çev.: Hüseyin Sarıca, Belge Yayınları, İstanbul, 1985.

— Larrain, Jorge, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, çev.: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.

— Lefebvre, Henri, *Marx'ın Sosyolojisi*, çev.: Selahattin Hilav, 3. baskı, Sorun Yayınları, İstanbul, 1996.

— Lenin,V. I., *Materyalizm ve Amprio-Kritisizm*, çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1987.

— Mardin, Şerif , *İdeoloji*, 7. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

— Marx, Karl, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1989.

— Marx, Karl ve Engels, *Frederich, Alman İdeolojisi [Feurbach]*, çev.: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1992.

— Marx, Karl, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, çev.: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997.

— Marx, Karl, *Kapital I*, çev.: Alaattin Bilgi, Sol yayınları, Ankara, 1986.

— Özbek, Sinan, *İdeoloji Kuramları*, 2. baskı, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003.

— Portelli, Hugues, *Gramsci ve Tarihsel Blok*, çev.: Kenan Somer, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

— Savran, Gülnur, "Althusser, Yapısal Nedensellik ve Teorizm", *11. Tez*, 5, 1987, s. 164-181.

— Uras, Ufuk, *İdeolojilerin Sonu mu?* 5. baskı, Sıfır Noktası Yayınları, İstanbul, 2002.

— Üşür, Serpil Sancar, *İdeolojinin Serüveni*, İmge Yayınları, Ankara, 1997.

— Yılmaz, Zafer, "Althusser'in Bilim, İdeoloji ve Düzeyler Teorisinin Açmazları: Üstbelirlenimden Post-belirlenime", *Praksis*, S: 4, Güz 2001, s. 35-75.

Dipnotlar

1 Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni*, s. 42.

2 Althusser epistemolojik müdahalesiyle farklı bir boyut getirmektedir. Althusser, düzeyler teorisinde (ideoloji, siyaset, ekonomi), maddeci diyalektik anlayışını, toplumsal bütünün görece özerk düzeyler ya da kertelerden oluştuğu ön kabulüne da-

HEPİMİZ TECRİTTEYİZ

Şifalı suyumuz
Bilgesu Erenus'a

Kurulu düzene uymaz bakışımız
İnadına sürüyor kavga
Damla
Damla
Akıyor
Canımız
Ömrümüzden
İlmek ilmek gönül yaprağımız
Acımızı yaşıyoruz
Yaşama sevinci yüceltir insanı
Daha güçlü olmalıyız
Hepimiz tecritteyiz.

Mustafa GÖKSOY

yanarak geliştirir. Louis Althusser, *Marx İçin*, s. 169. Althusser, üstyapı altyapının epistemolojik fenomenolojisi olarak indirgemeci, özcü anlayışlarla hesaplaşma içindedir. Üstyapı, yapının katışıksız görüngüsü değildir, aynı zamanda onun varlık koşuludur. Gülnur Savran, "Althusser, Yapısal Nedensellik ve Teorizm", s. 164-181, s. 169.

3 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s. 12-19.

4 Terry Eagleton, *İdeoloji*, s. 216.

5 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s. 35.

6 Louis Althusser, *Kapitali Okumak*, s. 106.

7 Aktaran: Gülnur Savran, "Althusser, Yapısal Nedensellik ve Teorizm", s. 177.

8 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s. 46.

9 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s. 29.

10 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, s. 38.

11 Zafer Yılmaz, "Althusser'in Bilim, İdeoloji ve Düzeyler Teorisinin Açmazları: Üstbelirlenimden Post-belirlenime", s. 35-75, s. 60.

12 Oysa Althusser'in kuramında bu ideolojinin aşılması için hiçbir temel yoktur, çünkü yazar burjuva ideolojisinin mekanizmalarını açıklamış ama bunu "genel olarak ideoloji" diye sunarak mutlaklaştırmıştır. Gülnur Savran, "Althusser, Yapısal Nedensellik ve Teorizm", s. 178.

13 Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 467-515, s. 506.

14 Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 499.

15 Aktaran: Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 500.

16 aynı yerden.

17 Aktaran: Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 501.

18 Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 502.

19 Amy Beth Bridges, "Nicos Poulantzas ve Marksist Devlet Kuramı", s. 504.

20 Jurgen Habermas, *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim*, s. 48.

21 Jurgen Habermas, *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim*, s. 145-152.

22 Jurgen Habermas, *"İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim*, s. 46-48.

23 Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni*, s. 120.

24 Foucault'dan aktaran: Serpil Sancar Üşür, *İdeolojinin Serüveni*, s. 121.

25 Ufuk Uras, *İdeolojilerin Sonu mu?*, s. 98.

26 Jorge Larrain, *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*, s. 178-228.

27 Terry Eagleton, *İdeoloji*, s. 289.

Cengiz GÜNDOĞDU

Taşkıran	Yıldız Güncesi	Ekmek	Soru
20 YTL	8 YTL	18 YTL	8 YTL

Öykü

GECE VE ÇAMUR

Hüray KILIÇ

Edirne'nin sınır köylerinden Karakasım Köyü burası. Bulgar sınırına altı yüz metre uzaklıkta. İltica etmek isteyenler bu köye uğramak zorundadır. Bin dokuz yüz seksen yılı öncesi halk arasındaki ismi "Kaçak" köydür. Köyün tam ortasında tarihi bir köy kahvesi vardır. Sarmaşık ve asma güllerle kaplıdır. Köyün nefes alıp verdiği yer burasıdır sanki. Köyde olup bitenler, kahveyi işleten Zıpır Mehmet'ten sorulur. Hava kararmaya başlayınca çiftçiler tarlalarından dönmeye başlarlar. Önce köyün kahvesine uğrayıp, Zıpır Mehmet'in çayını içerler. Tavşan kanı gibidir mübarek. Traktörlerini kahvehanenin önüne lüks arabalar gibi dizip, çaylarını yudumlarlar. Zıpır Mehmet'ten günün haberlerini alırlar. Donuk bakışlarıyla birbirlerini süzüp, yorgun bir şekilde evlerine yollanırlar. Sınır köyü olduğu için fazla aydınlatılmaz sokaklar. Uzaklardan köpek havlamaları duyulur. Akşam karanlık basınca herkes televizyonunun ve sofrasının başındadır artık. Bir tek Hasan gitmez evine. Zıpır Mehmet'in çayına ve sohbetine doyamaz. Zaten evde bir bekleyeni de yoktur. Her gece olduğu gibi o gece de sohbet koyudur. Sonra Hasan traktörüne atladığı gibi gecenin içinden ana yola doğru ilerler.

Hasan, 60 yaşlarında ihtiyar bir delikanlıdır. Hayatın bütün tokatlarını yemiştir neredeyse. Ama içindeki yaşam böceği hâlâ capcanlıdır. Tarla-ev-kahve-cami arasında mekik dokuyan köylülerden farklıdır. Ülkede kargaşanın egemen olduğu yıllarda köyde muhtarlık yapmıştır. O yıllarda iki oğlunu da İstanbul'da okutmaktadır. Biri doktor olacaktır, diğeri de ziraatçı. Oğullarını okutmak için karı koca 500 dönüm tarlalarını ekip, biçmişler, toprağı tırnaklarıyla kazımışlardır. Onların gelecekleri için çırpınıp durmuşlardır. Oğullarından ikisi de o günün deyimiyle komünist olurlar. Tıpta okuyanı, son sınıftayken tutuklanmış, işkencelerden geçirilmiştir. Bir gece, hapisten kaçarak iki arkadaşıyla köye gelir. Amaçları Bulgar sınırından geçerek iltica etmektir. Hasan, nereden bilebilir ki kendi elleriyle onları ölüme götürdüğünü? Tel örgüleri geçemeden vurulurlar. Yine, ziraatçı olan oğlunu ve arkadaşlarını da köyde barındırır, bir gece köy baskınında onları da yitirir. Kendisi de "anarşistlere yataklık etmek" suçundan hapse atılır. Eşi de yaşanılanları ve köyde alınlarına çalınan kara lekeyi taşıyamaz, hastalanır. Hasan içerdeyken karısının ölüm haberini alır, yaşadığı dünyaya isyan eder. Bir gece vakti hapishaneden salıverirler onu, affa uğramıştır. Köyüne geri döner, yaşadıklarını bir köşeye bırakır ve başı dik bir şekilde hayata yeniden başlar. Önceleri köyden traktör kiralayarak tarlasını tek başına sürer, geceleri evini tamir eder, hayvan besler. Ürününü sattıktan sonra bankadan kredi kullanıp, köydeki traktörlerden daha güçlü bir traktör satın alır kendine. Gündüzleri tarlada çalışan Hasan, geceleri de ana yola çıkar, kaza yapan araçları traktörüyle çekip para kazanır. Yağışlı havalarda böyle kazaların olmasını hiç istemez aslında. Hatta çoğundan para bile almaz. Ama traktörünün borcunu da ödemek zorundadır. Buradan geçen kamyon ve tır şoförleri Hasan'ı tanır olmuşlardır artık. Cep telefonu böyle zamanlarda çalardı hep. Hasan "cana gelmesin, mala gelsin" diye avutur onları. Nice yoldan çıkıp tarlanın ortasına oturmuş kamyonu, tırı traktörüyle çıkarmıştır.

Hasan, bu gece de köyün çıkışındaki dönemeçte beklemektedir. Gecedir şimdi, bütün olanaksızlıklara gebedir, sinsidir... Hele bir de yağmur yağıyorsa pusuda bekler, acımasız bir avcıdır. Traktörün kabini sıcaktır, arada bir silecekleri çalıştırır Hasan. İşte böyle bekleme zamanlarında anıları bir bir geçer gözünün önünden. Ailesi düşer aklına. Birden cep telefonunun sesiyle kendine gelir. İş başa düşmüştür yine. Bir kamyon şoförü iki yüz metre ileride bir tırın yoldan çıktığını haber verir. Hasan farlarını yakarak yola koyulur. Farları gecenin koyu rengini deler.

Tır, yoldan bodoslama tarlaya dalmıştır. Bulgar plakalıdır. Şoför ne yapacağını şaşırmıştır. Çamurların içinde patinaj yaptıkça batar. Hasan traktörüyle korkusuzca dalar tarlaya.

- Komşi geçmiş olsun.

Adam yarım Türkçesine ellerini de katarak cevap verir.

- Nasil çekeceksin, var çok yük bende.

Hasan kendinden gayet emin, traktörün üzerinden pire gibi yere zıplar.

- Sen merak etme komşi, biz ne tırlar çektik.

Hasan yere zıplar zıplamaz ayak bileğine kadar çamura batar. Gece zifiri karanlıktır. Farlardan başka ışık yoktur tarlada. Birbirlerinin yüzlerini bile seçemezler, gölge gibi dolaşırlar. El fenerini arar Hasan, ama pili bitmiştir. Şoförden ister. Bir el feneriyle şoför tırdan iner. O da ayak bileklerine kadar çamura gömülür. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaktadır. İki gölge uzayda astronotların yürüdüğü gibi ağır ağır hareket ederek tırın etrafında dolaşmaktadır. Hasan elinde kalın bir zincirle çekicinin altına girip bağlamaya çalışır, şoför el feneriyle bağlantı yerini aydınlatır. Zincirin ağırlığına bir de çamur eklenir. Çekici kısmı ayırmayı önerir Hasan. Şoför tekrar tırı çalıştırır. Bu arada el fenerinin de gücü gittikçe zayıflamaktadır. Hasan zinciri traktörüne bağlar. Çamurun içinde traktörün adam boyu lastikleri bir tur yapar. Hasan gaza bastıkça tekerleklerden çıkan çamur taneleri havada uçuşur. Çekici bölümünü kurtarmışlardır, yola çıkarır. Hasan'ın üzerindeki giysiler çamurdan ağırlaşır, yağmur şimdi sinsice yağmaktadır. Şimdi sıra tırın dorse kısmındadır. Gökyüzünde bir tek yıldız bile yoktur. Gece yeryüzüyle bir olmuştur sanki. Dorse kısmı bir balina gibidir. Hasan zinciri nereye bağlayacağını bilemez. El feneri de geceye teslim olur. El yordamıyla zinciri birkaç yerden geçirerek sıkıca bağlar. Yük ağır olduğu için tırın lastikleri çamura gömülmüştür. Hareket ettirmek için birkaç deneme yaparlar. Bu sefer dorsesinin dengesi bozulur yan yatar gibi olur. Saatler birbirini kovalar, ama çabaları boşunadır, yorulurlar.

Gün ağarmaya başlayınca artık gölgeler bir bir belirginleşir. Şoför'le Hasan çamurlara bulanmış şekilde ilk kez karşı karşıya gelirler. Hasan birden şoförün büyük oğluna benzediğini fark eder. Eli ayağı kesilir. Yüzünün yuvarlaklığı, saç rengi, kızıla çalan sakalı, gözlerindeki o kararlı bakış... boyu, posu her şeyi... Oğlum da yaşasaydı tam bu yaşlarda olurdu diye düşünür. Hasan traktörün lastiğine yaslanır, karşılıklı birer sigara yakarlar. Yağmur dinmiştir. Gece yarısından beri birlikte çabaladıkları genç şoföre karşı içinde bir oğul sıcaklığı hisseder.

Şoför çalıştığı şirketi cep telefonuyla arar. Sonra da Hasan'a dönüp, boş bir tır geleceğini, yükü ona boşaltacaklarını, burada beklemesi gerektiğini söyler. Bu çabanın karşılığı olarak ne ödeyeceğini sorar. Hasan, oğluna benzettiği genç şoförden işi de tam bitiremediği için para almak istemez. Çamurlu elleriyle şoförün elini sıkar. Karmaşık duygularla traktörüne atlar. Savaştan çıkmış gibidir, derin bir nefes alır. Köyüne doğru yola koyulur."

MEŞELİ

kirletir insanı yalnızlık
kirletir
eskiden kara sayılmış
beyazlıkları

çöp günleri gazlıbez
kanama makas
eksilmesi bir ormanın
tek tek ağaçlarının

rosa marx lenin
düşlere dert olup
kor ateşle kavrulan
ne çok insan ne çok isyan

hayata devrimci kalmak
eskimeyen bir meşeyle
solmayan mor menekşenin
gebelikten kesilmemesi demek

Memet TAYAK

ŞENER ÖZLER'İN "GURBETTE YALNIZ"LIĞI*

Hasan AKARSU

Ozan Şener Özler'in (1948-2001) ölümünden sonra iki şiir kitabı yayımlandı. Birincisi *Tomurcuğun Sonsuz Kuşkusu Ucunda* (Aşkta Kim Var), ikincisi *Gurbette Yalnız* (Yolum Geri Dön). İlk şiir kitabı için yazdığım tanıtma yazısında, Şener Özler'in yaşantısıyla şiirini yoğurduğunu, kimi şiirlerinde öyküsel bir anlatıma yaslandığını, dilinin akıcı ve yalın olduğunu belirtmiştim (*Ardıçkuşu*, Aralık 2004).

Gurbette Yalnız için sunu yazan Hasan Cevat Özdil'in anlamlı bir saptaması bulunuyor. Kitaplar, ozanın ölümünden sonra yayımlandığı için "*yazgısı hüzünlü iki kitap,*" olarak değerlendirmesi etkileyici. Ozan-yazar Güngör Gençay da Şener Özler'i, "*Ölüme kaçak bir şair,*" olarak anıyor. *Gurbette Yalnız* adlı kitapta toplanan şiirlerin 1967-1995 yılları arasında yazıldığı anlaşılıyor. Aşk, yalnızlık, umut, özlem, doğa, kavga, emek, ölüm, savaşım vb. izleklerin yer aldığı şiirler insanı yüreğinden yakalıyor. Bir aşkın dile gelişini dinlerken, sevilerin yitişini yaşarken "*acımasız yalnızlık*" kuşatıyor ozanı. İskeleye ansızın vuran bir ışıkta her şey sallanırken yıldızların da sallanması ne güzel: "*ve ansızın iskeleye / bir gemi vurdu / ıslak tahtalar kadar / yüreklerimizde sıkış/tı,gıcır/dadı/ sallandı her şey / yıldızlar bile...*" (s. 23) Ozan, "Askerdeki Arkadaşa Mektup"ta, gözlediği bir kız ile oğlanın buluşmalarından söz ediyor: "*...hava güzel / kız havadan güzel / ...kız hep birinci içiyor / oğlan başka havalarda...* (s. 25) *...kızın gözleri güzel / on dakika geçti gelmedi / gelseydi bana evini anlatırdı / kardeşlerini / benim paketimden içerdi birinciyi / belki de ne dersin / sevdasını anlatırdı cıvıl cıvıl / ...birer çay daha içerdik karbonatlı / çantasına bakardım belki / ayrılırdık / bir daha görüşmek dileğiyle / ve güzel gözlerini alır giderdi / dostça.*" (s. 28) Ozan, o gözleri güzel kızla olmayı özlüyor, sabah akşam denizi kokluyor, denizin, denizce kokmasını istiyor ve "*güzel huzursuzluğuyla*" yaşamını sürdürüyor. Kimi kez, sevincinin dünyalardan geniş olduğunu belirtiyor. Sevdiğine her gece adıyla başlayan şiirler yazarak mutlu oluyor. Kimi kez, yitirilmiş canlara ağlıyor. Ellerimizin boş kalmışlığının biteceğini; ama sehpada haykıran, asılan üç gencin bıraktığı acılarla, dağın ateşinin koptuğunu vurguluyor.

Şener Özler, pencerelerdeki aşklara özlemli. Şimdi böyle aşkların kalmadığını bilerek özlemli. Öğrendiklerimizin sonunun olmayacağını biliyor, bildiklerimizin eksik kalacağını da... Grevlere, sınıf savaşımına yabancı değil: "*emperyalizmin kapısı gıcırdamaz / girer kitler kendini içeri / yutar anahtarı...*" (s. 54) İçerdeki sosyalizm, emperyalizmin silahını kuşanıp onu kapı dışarı etmeyi başaracaktır sonunda. Ozan, gülerek dünyayı değiştireceğimize, barışa ve özgürlüğe kavuşacağımıza inanıyor. "*Bu yanan yakan kavga günlerinden*" başarıyla çıkacağımızı biliyor, kapitalizmi iyi özümsüyor: "*işte yaşatmıyor kapitalizm / iyi niyetli güzel kızları yalnızca kedi severek / ve yaşatmıyor / yalnızca kediyi seven iyi niyetli güzel kızları severek*" (s. 59)

Ozan, "*ölüm yok ki*" derken ölümsüzlüğün ardında olduğunu söylüyor. Bunun için adının, "*kuru da olsa bir çaya*" bile verilmesine istekli. Tüm dünya insanlarıyla birlikte yaşadığını duyumsuyor ve bu yüzden nötronu da bilmesi gerektiğine inanıyor. Ona göre şiir, "*hayatın dürüst itirafı*": "*neden her iyi şiir / önceki şiirlerin / devamı gibidir / ...nasıl dile gelir binlerce yıldır emeğimiz / şiir çeker alır seni kuyulardan boranlardan / ...dolanır geçer kafanın içinden yıldırımlar...*" (s. 65)

Ozan, yaşamanın anlamını, günlük ilişkilerimizin özünde buluyor. Onurlu yaşamanın önemini vurgularken, yaşadığımız için güçlü olduğumuzu söylüyor: "*yaşadığın için güçlüsün / yaşıyorsan biliyorsun aşk ne / sevgi ne, zaman ne, emek ne / yaşıyorsan hazırlıklısın aşka / sevgiye acıya ölüme ihanete / yaşıyorsan varsın hesaplarda / alınamaz güneş altındaki yerin*" (s. 70) Ozan, "*temelinde insan emeği olan / hiçbir şeyin yıkımı için*" savaşmayacağımızı söylerken insan emeğine ve barışa ne değin değer verdiğini belirtiyor. İleri düşünceyi, değişen yaşamı özümleyerek, bir yanımız eksilirken diğer yanımızın çoğaldığını biliyor. Işıklı yaşantılara sevdalı ve sonsözünü söylüyor: "*bu bir şiirse, bitmedi elbette. / hangi şiir son sözünü söylemiştir ki...*" (s. 80) İşte size, "*yazgısı hüzünlü*" bir şiir kitabı. Ozanının ardından ölümsüzlüğe el sallayan "*yazgısı hüzünlü*" bir kitap.

(*) *Gurbette Yalnız* (Yolum Geri Dön), Şener Özler, Gerçek Sanat Yayınları, Mayıs 2006.

Öykü

BİR YEMİN ETTİM Kİ

İnci AYDIN

Alıştığı şeydi böyle davranmak. Davranışlarının üzerinde düşünmeyeli yıllar olmuştu. Öylesine inandırmıştı kendisini doğru davrandığına.

Purosunu ağzına götürdü. Gümüş işlemeli kılıfının içinde duran çakmağıyla ateşledi. Birkaç nefes çektikten sonra, hırıltıyla öksürdü. Elini beline dayadı. Kalın bacaklarını paytak paytak öne atarak, pencereye doğru ilerledi. Yaprak motifi işlemelerle kaplı tül perdeyi araladı. Deniz manzarasını donuk bakışlarla izledi bir süre. Güneşin batışı onu hep duygulandırırdı.

Kameralı cep telefonundan yükselen ıslık sesiyle daldığı düşüncelerden sıyrıldı. Telefonun kapağını kaldırdı.

- Alloo?

Arayan karısıydı. Beğendiği pırlanta takımı, rüyasında kendisine hediye ettiğini görmüş, bunu haber vermek için aramıştı. Bir de akşama misafirleri gelecekti. Kuruyemiş falan almasını istemişti. Ertesi günün evlilik yıldönümleri olduğunu sıkıntıyla anımsadı Doktor Fahri. "*Hep aynı numara...*" diye içinden geçirdi. Karısı nedense yalnızca "belirli gün ve haftalar" öncesinde rüya görüyordu. Bu rüyalar Doktor Fahri'ye pahalıya patlıyordu.

Tıp fakültesinden mezun olduğu o "idealist" günleri anımsadı. Ne çok şey değişmişti o günden bugüne... Kadıköy'deki muayenehanesinin penceresinden denizi izlerken işte bunları düşünüyordu. Güneş suların dibine gömülmüştü.

Doktor Fahri cezaevi doktoruydu. İş günü bitiminde muayenehanesine gelebiliyordu yalnızca. Gündüz cezaevinde olurdu. Ara sıra Doktor Fahri'nin içinde isyana benzer bir şeyler kabarırdı. Bunun nedenini düşünür, düşünür bulamazdı. Belki de çok yorulduğundan bunalıyordu. Kendisini böyle çaresiz, bitik hissettiğinde psikiyatristine gidiyordu. Psikiyatristi, onu rahatlatırdı. Genellikle şu öğüdü verirdi ona: "*Aşamayacağınız bir sorunu karşınıza çıkartıp bunalıma girmeyin. Madem aşamıyorsunuz, bu durumu olduğu gibi kabullenin.*"

Doktor Fahri bunu yineledi içinden. "*Bu durumu olduğu gibi kabullenmeliyim. Peki ama hangi durumu? Beni rahatsız eden şey nedir, onu bile bilmiyorum ki?!*"

Kapının vuruluşuyla Doktor Fahri kendisine geldi. Sekreter İfakat, elinde tuttuğu tepsideki sütlü kahveyi Doktor Fahri'nin masası üzerine bıraktı. Doktor Fahri, beğeni dolu bakışlarını sekreterin bedeninden ayırmadan iç çekti. Genç kıza teşekkür etti. "*Acaba evlilik mi bunaltıyor beni? Belki yeni bir ilişki beni kendime getirir.*"

"***Hekimlik mesleği üyeleri arasına katıldığım şu anda, hayatımı insanlık yoluna adayacağımı açıkça bildiriyor ve söz veriyorum.***"

- Efendim ilaç firması temsilcisi geldi.

İçeri yolla.

Saçları jöleyle dikleştirilmiş, orantılı yüzü boya küpüne batırılmış, siyah takım elbiseli genç kız içeri girdi. Doktor Fahri'nin karşısındaki deri koltuklardan birine oturdu. Genç kızın parfüm kokusunu Doktor Fahri içine çekti. Parfüm kokusuna taze et kokusunun karıştığını duyumsadı. Kızın sesiyle kendisine geldi.

Merhaba efendim.

Merhaba. Ne içersiniz?

Teşekkür ederim. Çay olabilir.

Doktor Fahri çayları söyledi. Genç kız ilaçları tanıtmaya başlamıştı. Bu firmanın önerileri öteki firmanınkine göre daha uygundu. Mide şurubundan iki yüz adet satarsa plazma ekran televizyon hediyesi vardı. Bunun yanında kol saati... "*Keşke pırlanta takım da olsa,*" diye düşündü Doktor Fahri.

İlaç firması temsilcisiyle el sıkıştılar. Genç kız odadan çıktığında, sekreter kız, hastasının onu beklediğini söyledi.

İçeri gelsin.

Orta yaşlı bir kadındı ilk hastası.

- Şikâyetiniz?

Halsizlik, üşüme.

Hımm. Şöyle geçin. Ciğerlerinizi dinleyelim. Derin derin nefes alın. Şimdi nefesinizi tutun.

"*Ciğerlerde sorun yok gerçi. Olsun. Yine de antibiyotik vermekte yarar var.*"

Fena üşütmüşsünüz. Size antibiyotik yazıyorum. Sabah akşam alacaksınız. Bir de iki kutu mide şurubu. O da günde üç defa kullanılacak. Midenizi korur.

Peki.

Doktor Fahri birkaç hastaya daha mide şurubu ve antibiyotik yazdıktan sonra, paltosunu giydi. Son model arabasına atlayıp evinin yolunu tuttu.

"...Hocalarıma saygı ve gönül borcumu her zaman koruyacağıma, sanatımı vicdanımın buyrukları doğrultusunda dikkat ve özenle yerine getireceğime..."

Ertesi gün cezaevi revirine girdiğinde derin bir soluk aldı. Sıkışık trafik onu bunaltmıştı. Biraz da midesi bulanıyordu. Bir kahve söyledi. Masasının üzerine bırakılmış günlük gazeteleri karıştırmaya başladı. Kahvesi geldiği sırada gözü, üçüncü sayfadaki bir fotoğrafa takılmıştı. Tıp fakültesinden hocasıydı bu. Bir an yutkundu. Tabip Odası basın açıklaması yapmıştı. Basın sözcüsü de hocasıydı. İşkencenin cezaevlerinde artarak sürdüğünü söylüyorlardı. Keyfi büsbütün kaçmıştı. Gazetenin spor sayfalarına göz gezdirerek kafasını dağıtmaya çalışsa da bunu beceremiyordu. İçinde, sabah yatıştırdığı huzursuzluk yeniden kıpırdanmaya başlamıştı.

"Ne yapıyorum ben? Doğru mu yaptıklarım? Peki ya o? Onun yaptıkları? Fakültede de böyle değil miydi o? Onun bu yanına hayran değil miydin? Şimdi değişen ne? Değişen dünya. O aynı kaldı. Sen değişen dünyaya ayak uydurdun. Değişmeyen geri kalır. Sen akıllıca davrandın. O, hocan bile olsa akılsızca davranıyor. Yenemeyeceği güçlerle savaşıyor. Doktor dememiş miydi, yenemeyeceğin güçlerle savaşmanın boşa zaman kaybı olduğunu, insanı bunalıma sürükleyeceğini... Sen doğru olanı yaptın...

Soğumuş kahvesini başına dikti. Bu sırada elleri kelepçeli ilk hasta içeri getirildi. Yanında gardiyanlar vardı. Doktor Fahri hastanın yüzüne bakmadan sordu.

- Neyin var?

Birkaç gündür kusuyorum. Başım dönüyor.

Doktor Fahri ağrı kesici hap verip gönderdi.

İkinci hastanın da kolları kelepçeliydi.

- Neyin var?

Kelepçeli mi muayene edeceksiniz?

- Beğenemedin mi? Neyin var?

Doktor Fahri siyasi tutukluları sevmezdi. Ukala bulurdu onları. Herkes kendi işini doğru yapsa, ona göre toplum düzelirdi. Bu "siyasi"leri başkalarının işine burnunu sokanlar olarak değerlendirirdi. Kelepçelerinin çözülmesinin istemesinden bu hastanın bir siyasi olduğunu anlamıştı. Birinci tutuklu adliledendi. Onlar daha bir efendi, saygılı oluyorlardı.

- Kolum uyuşuyor. Bir de göğsümde baskı hissediyorum.

Doktor Fahri ona da ağrı kesici verdi. Muayene etmeden tabii. Zaten tutuklunun da muayene olmak istemediğini anlamıştı.

Ertesi gün, kolunda uyuşma hissettiğini söyleyen hastanın gece kalp krizi geçirerek öldüğünü öğrendi. İçinde başkaldıran huzursuzluğu susturdu. *"Ben elimden geleni yaptım."* Bunu ona vicdanı söyletiyordu.

"... hasta ve toplumun sağlığını baş görevim sayacağıma, benden hizmet bekleyen kimselerin sırlarına saygılı olacağıma ve onları saklayacağıma."

Akşama misafirleri yazlıktan komşuları Arif Bey'lerdi. Yemekten önce, buzla açılmış viskilerini yudumlayıp kuruyemişlerini atıştırırken Mühendis Arif Bey:

- Azizim, vallahi şaşıyorum sana, dedi.

Doktor Fahri, viskisinden bir yudum aldı. Dudakları gerilerek:

- Niçin?

- O mahkûmları nasıl muayene ediyorsun iğrenmeden? Bitlisi pirelisi vardır şimdi onların.

- Onlara dokunmuyorum ki!

Arif Bey, elini dizine vurarak:

Hay aklınla bin yaşa e mi! Yahu sen akıllı adamsın vesselam. E nasıl anlıyorsun hastalığını?

- Anlamıyorum. Bir şeyler söylüyorlar. Duymuyorum bile. Ne yani devlete düşmanlık yapanlara şifa mı dağıtacağım? Hem...

- Evet, hem...

Doktor Fahri yüzünü buruşturdu. Kaşlarını çattı.

- Öyle fena kokuyorlar ki, yanıma yaklaşmalarına bile tahammül edemiyorum.

- Hani kadın olsa neyse, diye fısıldadı Arif.

Doktor Fahri'nin aklına bir hafta önce göğüslerindeki ağrıdan şikâyet eden genç kız geldi.

- Geçen hafta, diye fısıldadı arkadaşına. Bir yandan yan gözle mutfağı kontrol ediyordu. Koltuğu ucuna doğru kaymış, arkadaşına yaklaşmıştı.

Bir kız geldi muayenehaneye. Göğüslerini kontrol ettim.

- Eee? diye heyecanla sordu Arif.

Doktor Fahri alt dudağını ısırıp başını sağa sola salladı. Avuçlarını yukarı kaldırdı. Hayali lastik topları tutar gibiydi.

"... hekimlik mesleğinin onurunu ve temiz töresini sürdüreceğime, meslektaşlarımı kardeş bileceğime din, milliyet, ırk, siyasi eğilim ya da toplumsal sınıf ayrımlarının, görevimle, hastanın arasına girmesine asla izin vermeyeceğime..."

Yemekler yenmiş kahveler gelmişti. Arif ile Doktor Fahri purolarını, eşleri ince, uzun sigaralarını yakmış tüttürüyorlardı.

- Peki Kürtler? diye sordu Arif.

- Şeytan görsün yüzlerini. Bu vatanı bölmeye çalışıyorlar, bir de onları iyileştireceğim öyle mi?!

- Ee, onlara ne yapıyorsun?

- Sağlıklıdır deyip gönderiyorum.

- Cezaevi yönetimi bir şey demiyor mu?

- Demez mi? Beni tebrik ediyorlar. Çok esaslı bir doktor olduğumu söylüyorlar. Hah hah hah...

Arif, kafasını kaşıdı. Doktor Fahri:

- Bunlar ceza çekmeye gelmediler mi?
- Evet...
- Onları muayene etmek, ceza mı ödül mü?
- Ödül herhalde.
- O halde.

Vallahi hiç böyle düşünmemiştim Fahriciğim.

Doktor Fahri'nin karısı kırıta kırıta mutfağa gitti. Meyve tabaklarını dağıtmaya başladı.

"***...İnsan hayatına kesinlikle saygı göstereceğime...***"

19 Aralık 2000 - Hayata Dönüş Operasyonu Sonrasıydı.

Doktor Fahri yanan mahkûmların cesetlerini gazete sayfalarında gördü. Ara sıra kaybolan huzursuzluğu yine belirginleşmeye başlamıştı. Kolu kopanlar, diri diri yananlar... Ne içindi bunlar? Değer miydi yaşamlarını feda etmeye?

"*Konforlu F tipi hapishaneler hizmete açıldı.*" Adalet bakanının bu sözlerinin altında hocasının fotoğrafı: "*F tipleri mezardır. İnsan ancak mezarda yalnız kalır,*" diyordu.

Başı uğulduyordu Doktor Fahri'nin. Doğru neydi? Doğru, devlete düşmanlık etmemekti. Peki, devlete düşmanlığın sonucu bu mu olmalıydı? Diri diri yanmak mı?

Zaten ölüm orucundaydılar. Birer birer ölüyorlardı. Peki neden? "*Nedenini sorgulamak sana mı kaldı avanak? Sen demiyor muydun, herkes kedi işini yapmalı diye? Bak sen de sınırı aşan işlere karışıyorsun.*" İkinci ses öyle gür bir tonda konuşuyordu ki, birinci ses köşesinde sinip kayboldu. Dudaklarından şu sözlerin döküldüğünü fark etmedi Doktor Fahri:

- Onlar ölmeyi hak ettiler.

"***...baskı altında kalsam da tıp bilgilerimi insanlık değer ve yasalarına karşı kullanmayacağıma...***"

Revirin kapısı açıldı. Elleri kelepçeli bir mahkûm, gardiyanlar gözetiminde içeri alındı. Mahkûmların yüzüne bakmamayı alışkanlık haline getirmiş Doktor Fahri, mahkûmun ayakta duramadığını fark etti. Gardiyanlar taşıyordu onu. Önüne bir evrak uzattılar. "*Vücutta herhangi bir darp izine rastlanmamıştır. İşkence görmemiştir*" yazması gerekiyordu. Bunu odadaki herkes biliyordu.

Mahkûm yatağa yatırıldı. Gömleği sıyrıldı. Göğüs çevresinde pembe, mor cop izleri vardı. Ayrıca ince çizgiler halinde kesikler de...

"*Peki şimdi ne yazacağım?*" diye sordu kendi kendine. Aslında bu soruyu sorması gereksizdi. Ne yazacağını o da biliyordu. Birinci sesin, cılız bir umuduydu bu soru yalnızca. İkinci ses soru sormayı çoktan unutmuştu.

"***açıkça...***"

Masasının başına geçti. Mürekkepli kaleminin kapağını açtı. Yazmaya başladı.

"***özgürce...***"

adlı mahkûmda yapılan muayenede herhangi bir darp izine rastlanmamıştır."

"***... ve namusum üzerine and içerim.***"

Kaşesini bastı. İmzasını attı.

MADEN OCAKLARINDA

- Zonguldaklı kömür işçilerine

Paydos vakti...
Umutla, bakışlar yola çevrilir.
Bir sevinç muştusu iletir gözler.
Yorgun, tasalı yüreklere;
İşçi kafilesi arasında
Babalar göründüğü zaman.

Ekmek kavgası bu gülüm,
Yürek sevdası değil...
Kazmalar oynaşır,
Yüzlerce metre altında yerin.
Ufak bir seste,
Uğultuda.
Ecel teriyle ıslanır tenimiz.
Yüreklerimiz korkuyla sevişir.

Kurmuşsun da tuzağını
Üstümüze kalleş ölüm.
Kimin yaşamını noktalayacaksın yine
Sabah kırağı sessizliğinde?

Dün de...
Çifte kurban verdik sana kahpe göçük;
Çifte mezar kazdık yanyana;
Çifte tabut omuzladık.

Dün de...
Hasan'la Nurettin'i kaybettik,
Çifte kilit astık kapılarına...
Gel de hepimizi birden al ölüm.
Bırakma gözlerimizi ani baskınlarda.

Cumali KARATAŞ

insancıl ŞİİR

Dilek YILMAZ
Kırmızıda Buluşma (10 YTL)

Varcan BARIŞ
Suyu Arayan Ateş (2 YTL)

Söyleşi

Nalan ÇELİK: *"Şairlik bir kimlik ve sıfattır."*

Güven ÇAĞLAR

— Nalan Hanım, sizi ilk kez İnsancıl'da yayımlanmaya başlanan, sonraları Gelincik adlı kitabınızı oluşturan şiirlerinizden tanıyoruz. Bize, şiire ilginizin ne zaman ve nasıl başladığını anlatır mısınız?

— Lise yıllarının başında gizlice Nazım Hikmet şiirleri okurdum. Evde ders kitaplarının dışında kitap okumam yasaktı. Hele Nazım Hikmet okumak, adının bile anılmasından korkulurdu o zamanlar. Nazım Hikmet okumak, komünist olmakla eşdeğer görülürdü. Babam, kafanı karıştırma öyle şeylerle zaten hem ortalık, hem senin kafan karışık, derdi. Para kazanacak kendini kurtaracak kadar oku, diploma senin altın bileziğin. Bu yüzden altın bilezikten de nefret ederim. Altın bilezik hiç takmadım. Ama ironi bileziğim muhasebeciliğimle, babamın deyimiyle kendimi kurtardım. Okuduğum diğer yazarlar Orhan Kemal, Aziz Nesin, Uğur Mumcu, Tolstoy, Gorki, Dostoyevski'ydi. Okuduklarımla yaşam arasında bağlantı kuramıyordum. Ama o sıralar yazmayı hiç düşünmedim çünkü sanatçı olmanın doğuştan olduğu çevremde konuşulan bir konuydu! Tanrı bana sanatçılığı değil muhasebeciliği uygun görmüştü.

İki binli yılların başında, çalıştığım işyerinde gazete okurken bir ilan dikkatimi çekti. "*Okuma yazma teknikleri Cengiz Gündoğdu BEKSAV Kuram Atölyesi*" şaşırdım, okuma yazmanın tekniği de mi olurmuş. Göçebe toplumlar sürekli dolaşırlar, yıllardır ben de baba evinden koca evine, boşanarak yaşam evine, sürekli düşünmeden, göçebe toplumlar gibi dolaşıp durmuştum. Düşünmeliydim. Düşünme eylemi, an'ı durdurmaktır, ama güzel zamanlara, yaratımlara, değişimlere de gidiştir. BEKSAV Atölyesi'nde derslere başladım. Ardından İnsancıl Atölyesi'nde çalışmalara katıldım. Burada tanıştığım arkadaşlardan biri yazmak istiyorsam felsefe, estetik bilmem gerektiğini söyledi ve ben iş çıkışı, her akşam İnsancıl Atölyesi'nin tüm derslerine beş yıl kadar katıldım.

Yazmaya Cengiz hocadan aldığım eğitimle, öykü yazarak başladım. İlk öyküm "Güller Kurumadan" *İnsancıl* dergisinde yayımlandı, ardından "Antika Masa Saati" de. Çevremde şiir yazan arkadaşlarım vardı, ben de yazmak istiyordum. İlk şiirim "Gelincik"le çok uğraşmıştım... Olmuyordu. Şiir atölyesi çalışmalarına katıldığım hocam Berrin Taş, dizelerin anlatmak istediğini anlatamıyor, diyordu, daha çok yoğunlaşmalısın, biliyorum çok güzel yazacaksın. Şiir yazan erkek arkadaşlardan biri de "*Şiir yazmak zor iştir, sen öyküye devam et*," diyordu. Sinirimi bozdu bu söz, ben "Gelincik" şiirimi son haliyle yazdım. Berrin Taş beğendi, şanslıydım. Berrin Taş başkasının yazdığı şiirde kendi şiirini aramaz, şiir insanı barındırsın, umut versin, içerik nasıl olsa bilgiyle gelir der. Böylece şiir yazmaya başladım. Bu arada şiirin erkeğe yazılmadığını kadına yazıldığını söyleyen, erkek hatta kadın arkadaşlarım vardı, bu da beni sinirlendiriyordu. Erkeğe de şiir yazılabileceğini düşünüyordum, erkeğe de şiirler yazdım.

— Anladığımız kadarıyla önce öykü çalışmalarınız olmuş, öyküden şiire geçiş sürecinizi biraz daha açıklar mısınız? Bu süreç yalnızca çevrenizdeki şiir yazan arkadaşlara öykünerek olmadı sanırım.

— İnsancıl'da, kapitalist sistemdeki işbölümü yoktur. Sen muhasebecisin, sen doktorsun, sen avukatsın, ancak tek iş yapabilir o işin uzmanı olursun. İnsancıl'da hem muhasebeci olabilir, hem de öykü yazabilirsin. Uzmanlaşma sözünü duymadığım bir alandı İnsancıl, bu da bana güven veriyordu. Bunun ötesinde, öykü yazdın bu sana yeter, denmez. İnceleme, deneme, şiir bunları da yapabilirsin. Sanat dalları arasında da işbölümü, uzmanlaşma

yoktur. Bu bakış beni çok etkilemişti. Oysa yıllarca şairliğin doğuştan gelen bir durum olduğunu ya da Hegel'in tini gibi bir gün seni bulup içindeki şairi çıkaracağını düşünmüştüm. Ben şiir de yazabileceksem niye duruyordum. Berrin Taş'ın şiir atölyesi, edebiyat atölyesi, kadın seminerleri çalışmalarına düzenli katılıyordum. Bu çalışmalarda tanıdığım (okuyarak, araştırarak, dinleyerek) tüm sanatçılar, insanlığa emek vermişlerdi, beni yazma konusunda varsıllaştırıyordu.

Şiir yazmak bir öykünme değildi. İçimde birikmiş tüm deneyimler, yaşamın kattıkları ortaya çıkmak için bekliyordu. Öykü gibi değil... Daha kısa ama daha vurucu cümlelerle konuşmak istiyordum. Suskunluğum, öyküyle çözülmüştü. Şunu fark ettim, şiir toplu bir ortamda, bir etkinlikte okuyabileceğin, insana ulaşabileceğin bir sanattı. Ya da şairin şiirini başka bir şair ya da şiir okuyucusu öbür insana aktarabilirdi. Ama öykü okuyamazdın bir etkinlikte ya da bir arkadaş ortamında. Öykü okuyucusu ve yazarı baş başadır. Ama şair ve şiir okuyucusu hem baş başadır. Hem kalabalıklar içinde birlikte ve hızla ulaşırlar birbirlerine. Ben çok hızlı ulaşmak istiyordum insana. Şiir bana en hızlı ve yoğun yol gibi görünüyordu.

— Nalan Hanım, şiirlerinizde ürkek, kırılgan, sınırlandırılmış bir kadının engellerine karşı koyuşu sonrasında farkındalık artışıyla sıçrama yapması, kendini yeniden oluşturması ağırlıklı olarak var. Şiir, sizin için zorluklara karşı koyuşunuzun aracısı olmuş. Bize hangi nedenlerle şiir yazıyorsunuz anlatır mısınız?

— Şiir üzerine konuşacaksak mitolojik, felsefi, bilimsel, pratik ve politik olanın bütünselliği içinde, Sümer'den günümüze, tarihi tersten okuyarak yanıtlar vermek gerekiyor. Kapitalist sistemin benden, insandan koparmaya çalıştığı, İnsancıl Atölyesi çalışmalarının bana kattığı bu bütünsellikle şiiri, sanatı, insanı ve yaşamı algılıyor ve eyliyorum.

Aristoteles şöyle der, "*'Niçin'i sormak, her zaman bir niteliğin niçin bir özneye ait olduğunu sormak demektir.*" Nalan niçin şairdir?.. Aristoteles'le devam edelim... "*Bir şeyin niçin kendisi olduğunu araştırmak hiçbir şeyi araştırmamaktır. Çünkü 'niçin' diye sormadan önce, olayın veya şeyin varlığının, örneğin ayın bir tutulmaya maruz kaldığının bilinmesi gerekir.*"

Şairlik bir kimlik ve bir sıfattır. Çoğunluk da sorular şöyle başlar. "Niçin şiir yazıyorsunuz" "Niçin şairlik" Tabii yanıtlar da bu kısır sorulara göre kısır kalır. "Şiir yazmak güzel bir duygu" "Doğuştan yetenekliğim", "Günlük dertlerden kurtuluyorum" soru kısır, yanıt kısır.

Oysa soru... Senin sorduğun gibi "neden" ile başlamalıdır. O sıfatla (şairlik, kimlik) gidilen yolu yani etkin nedeni araştırmak için soru sormalıdır.

Yine Aristoteles'ten devam edelim... "*'Gök niçin gürler' diye sormak, 'bulutlarda bir gürültü ortaya çıkar' diye sormakla aynıdır.*" "Nalan niçin şiir yazıyor" "İnsancıl'dan niçin bir kitap ortaya çıktı" bunlar da birbirinin aynı sorulardır. O zaman aranan şeyin "*neden*" olduğu açıktır. Neden de Aristoteles'e göre öz'dür. Öz de bazı durumlarda ereksel nedendir. Öz=Son BİÇİM (şiir, kitap). Bu ereksel neden olan süreci Aristoteles'te töz durumudur. Töz durumunu ise yaşam-mücadele-şiir sürecini ancak 'Neden şiir yazıyorsunuz' sorusuyla yanıtlayabilirim. Bir soruya daha gireméden iki kelimede (niçin, neden) takılmak biraz sıkıcı gibi gelebilir kimilerine. Oysaki sıkıcı olan iki kelimenin farkını ayrımsayamadan yola, yaşama devam ediyormuş gibi yapmaktır.

Neden şiir yazıyorum... "*Söz uçar, yazı kalır*" Hocamız Cengiz Gündoğdu'nun sürekli tekrarladığı bir cümledir. Bizi yazmaya yöneltmek için sıkça söyler. Çocukluğumdan beri ben Cengiz hocamızın bu cümlesinden habersiz ve bilgisiz yaşadım. Her şey sözdeydi, hep muhaliftim her şeye, herkese. Aklıma Miletli doğa filozofu Thales geliyor. Ahmet İnam Thales'i tarihin ilk anarşisti (*anarchos*) olarak niteler. Var olanı, çoğunlukça kabul edileni sorgulamak... denizin, bulutun, çiçeğin... her şeyin bir tanrısı olduğuna inanıldığı bir süreçte, "*Her şeyin ve çokluğun nedenini 'Su-hydr'*" ile açıklamak. Ben de var olanla, çoğunlukça kabul edilenle hep çatıştım. İlk belirgin çatışmalarım ilkokulda hocamla başladı. Anlamadığım Arapça-Farsça şiirleri ezberlememekte diretiyordum. Hep sıfır alıyordum, dayak yiyordum, hatta bir gün o hoca beni okulun kömürlük odasına kilitlemişti. Bütün gece orada kalacağını söylemişti. Sonra bunu duyan babamın bana kömürlük cezasından daha fazlasını uygulayacağını annemden öğrendiğinde gece olmadan beni salıvermişti, ama ben tüm korkulara ve cezalara karşın şiir ezberlemedim.

— Sözünüzü balla keseyim. "Şiir ve Mahmure" adlı şiirinizin kökeninde bu durum var sanırım.

— Evet, ilkokul hocam ve "Mahmure" karakter(ler)i beni oldukça etkiledi... Sonra arkadaşlarımın beslenme çantalarına kafayı taktım... Üstelik hiç de iştahlı biri değildim. Neden onların beslenmelerinde muz, köfte, çikolata vardı da benim gibi birkaç kişinin ekmek arası peynirden başka yiyecek bir şeyimiz yoktu. Neden onlar her gün farklı, yeni... ayakkabılar, kurdeleler, dantelli çoraplarla okula geliyorlardı da ben eski, ayağıma bir numara küçük ayakkabılarla, yamalı çorap, saç derimi acıtan don lastiğiyle okula geliyordum. Hoca neden varsıl öğrencilere ne yaparlarsa yapsınlar daha iyi davranıyordu da bana ya da anlamlandıramadığım benim gibilere iyi davranmıyordu.

Tüm bu sorunların içinde bir de babam vardı. Neden hep sus diyordu. "*Çocuklar büyüklerin yanında konuşmaz, hele kızlar asla, çok ayıp*", "*Soruları kendi içine sakla*", "*Amma konuşuyorsun, büyüyünce avukat mı olacaksın*" Sırf bu nedenle büyüdüğümde avukat olmayı düşlerdim... Konuşabileceğim tek alan gibi gelirdi bana. Ben yine de hep konuştum, kendimce eleştirdim, hep sordum. Sorularımın yanıtı, sus'la geçiştirilmiyor artık babamdan sağlam yerim kalmayıncaya kadar dayak yiyordum... Bu durum evleninceye kadar da sürdü. İş yaşamımda, evlilik yıllarımda, oğlum Mert'i yetiştirirken, eşimden ayrıldığımda hep muhaliftim. Beni uyumsuz, kavgacı, sorunlu, hatta erkek düşmanı diye niteliyorlardı. Bu yüzden "uyum" kavramından hep nefret ettim. Henri Louis Bergson'u okuyuncaya dek. Bergson şu soruyu sorar. "*Bir organizmanın içinde yaşamak zorunda olduğu koşullara uyum sağlamasında, maddesini bekleyen önceden var olan biçim neredediir*" ve davam eder, "*koşullar yaşamın içine sokulduğu ve biçimini benimsediği bir kalıp değildir. Önceden hazır verilmiş biçimler yoktur. Yaşam kendi biçimlerini değişen koşullara göre sürekli yaratır*"

O zaman ben de düşündüm. Ben su ve şarabın birlikte aynı bardağa döküldüklerinde bardağın şeklini alan mekanik bir düzendeki uyuma karşıyım. Çünkü bardak suyu -içeren maddeyi, beni- kendi şeklini almaya zorluyor. Oysaki yaşam yine Bergson'a göre "*eğilimdir*" ve eğilim birbirine karşı yönler yaratmayı gerektirir. Böylelikle birbirine karşı yollarda yepyeni biçimler yaratan yaşamın genel hareketinden söz edebiliriz: Bergson bu genel harekete *e'lan vital* -hayat hamlesi- yaşam atılımı der. *E'lan vital* yaşamı gitgide karmaşık biçimlerde daha yüksek kaderlere taşıyan içsel bir ittirmedir. Durmaksızın yenilenen yaratıdır.

O zaman Cengiz hocamın sözüne dönersek söz'ün uçmaması için yaratmalıydım ve yazmalıydım. Çoğunluğa göre "uyumsuz"luğumu, Bergson'a göre eğilimlerimi yaşam atılımı ile ortaya koymalıydım.

— Peki, sözün uçmaması için yaratmalıydınız, ama neden söyleyecek sözünüz var ya da söyleyecek sözünüz neye ilişkin?

— Geçmişteki sorunlarımı anlatmaya çalıştım. Genelde bireysel sorunlarla uğraşmıştım. Son zamanlarda da artık susmaya başlamıştım... Sürekli kendime soruyordum... Sessizce... "*Yaşamın anlamı ne*", "*Neden yaşıyorum*", "*İnsanın işi ne*"... Aristoteles'in yanıtı kendi yaşam deneyimleriyle o zamanın nesnel koşullarına göre oluşmuştu, şöyle diyordu. "*İnsanın işi akla uygun erdemle yaşamak*"... ama Aristoteles'in kadına bakışı ise beni üzüyordu. "*Kadın sakatlanmış erkektir*" O zaman ben kendi yanıtımı bulmalıydım, yaşama dair. Aklım önce kendimi çözmeyi, sonra yaşama dönmeyi, bakmayı ama en çok görmeyi, var olanın altındakini, örtülü olanı görmeyi, göstermeyi... bana buyuruyordu.

— Şiirlerinizde kent öğesi dikkat çekiyor, kitabınızın girişine de "mücadele kentte verilir" yazmışsınız, kentli bir kadının gözünden çevrenizde olup bitenlerin görünmeyen yüzünü, bunun yanı sıra bilmediğiniz, görmediğiniz insanları, Felluce'yi, tsunamiyi anlatmışsınız. Bu duyarlılığınızı belirleyen ne?

— Duyarlılık kavramı yeterli gelmiyor bana. Buna İbn Bacce'nin tür bilincine varmak ve düşünce gücüne ulaşmak diye yanıt verebilirim. Ardından tabii ki duyarlılık.

Evet... Mücadele kentte verilir. Köyden gelen insanların devrim mücadelesi kentte başlamıştı. XI. yüzyıldan sonra Fransa'da Burg'da yaşayana burjuva denirdi. 1789 Fransız burjuva devrimi kentliliğin ardından gelen bir devrimdi. Eşitlik-kardeşlik-özgürlük sloganlarından biri bile gerçekleşmedi. Burjuvalar şimdilerde pek romantik. Ne zaman trafik, hava kirliliği, iş stresi yaşasalar kenti terk ediyorlar. Kent dışında çiçekli, böcekli, bol ağaçlı, jakuzili, yüzme havuzlu villalarına kaçıyorlar. Ama kısa bir süreliğine. Devrim alanlarından sömürü alanlarına dönüştürdükleri kentlerden fazla uzak kalamazlar. Küçük burjuvazi ise arada yaz tatiline ya da yoga derslerine katılarak kent yaşamından kaçar. Proletarya ya da kentte yaşamasına karşın küçükburjuva bilicini aşmış, ezilen insanın yanında olanlar kaçamaz, kaçmaz kentten, kent yaşamından. Kent proletaryanın, kaçmayanların mücadele alanıdır. Dünya da bir büyük "insan kent"tir. Yaşama böyle baktığımızda Felluce, tsunami, F tipi cezaevleri, EbuGarip, Cizre hapishaneleri... Büyük kentin insanının dehşet verici yaşamıdır. Bize uzak değil yanı başımızdaki acıdır.

Çevremizde olup bitenlerin "görünmeyen yüzünü" görünür kılmak sanatçının işidir. Kent sömürüsünü (insan kent) sürdürenlerin isteğidir, uğraşısıdır olguları başka bir yüzle göstermek. Anlaşılmaz yapmak. Yaşamın kaos olduğunu söylemek. Şairin işi anlaşılmazı, anlaşılır kılmaktır. Yaratılan uyduruk kaosun içine dalarak kozmosu yaratmaktır. Yeniden hep yeniden. Bu mücadele... kadın ve erkek ayrımın olmadığı, insanın insanı ezmediği, sınıfların olmadığı bir topluma kadar... kentlerde, belki de "uzay kentlerde" sürecek. Umarım o kadar uzun olmaz.

— Nalan Hanım, görüşmemize başlarken "erkeğe de şiir yazılabileceğini gösterdim" dediniz. Oraya dönmek istiyorum... Şiirlerinizde işlediğiniz bir başka konu kadın sorunu. Erkek egemen değerlerin ve kavrayışın dışında kalarak bu konuyu ele alıyorsunuz. Kadın olmakla, insan olmak arasında nasıl bir bağ var; kadın olarak sorununuz ne?

— Sorunsalım önce "*kadının sakatlanmış bir erkek*" olmadığıydı. Çünkü babam da benim hep bir erkek olarak doğmamı istemişti. Oysaki ben kadındım. Önce kadının susmaktan vazgeçmesi, kendini anlaması ve anlatması gerektiğini düşünüyorum. Kadın sorununu çözemeden, diğer dünya kadınlarını göremeden insan sorunu üzerine düşünemezdim. Dünyada kadın erkek sorununun çok üstünde, ezen ve ezilen sınıf sorunu vardı. Kapitalizm vardı. Modernizmden ve Aydınlanmadan söz ediliyordu. Ender Helvacıoğlu "Aydınlanma İhtiyacı" yazısında anımsadığım kadarıyla şöyle der, "*Modernite ve Aydınlanma, bir burjuva projesi değil, insanlık projesidir. Proletarya 'Yeni Dünya Düzeni' sloganını burjuvazinin elinden söke söke alacak.*" Evet artık benim sorunsalım bunlar. Ezilenler-proletarya-emeğini satan tüm insanlık. Kadınların yeni dünya düzeninde "*eşit işe-eşit ücret*" sloganından öte "*eşit yaşama-eşit ücret*" sloganı ve pratiği için yazacağım ve eyleyeceğim.

— *Şiirde estetik seçiminiz neyin üzerinde temelleniyor?*

— Estetiğin alanı değişkendir. Yaşamın bütün alanları, onu yansıtan sanatın alanları kimi zaman hızla kimi zaman yavaş dönüşür. Yolda eski bir tanıdıkla karşılaştığımızda sorarız, "*Yaşamın nasıl diye*" yaşamı estetik olarak algılayamayan kişi şöyle yanıtlar, "*Her şey aynı eskisi gibi, yatıyoruz kalkıyoruz, yiyoruz içiyoruz işte.*" Yine yaşama estetik bakamayan, soru soran kişinin, bu cümlelere yanıtı şöyle olur, "*Vallahi hiç değişmemişsin, tıpkı eskisi gibisin.*" Estetik kavrayıştan yoksunluk, değişimi görmemeyi, durdurmayı kimi zaman bilinçsizce kimi zaman da bilinçle ister.

Oysaki yaşam değişmiştir. Bir zamanlar hızla yürüyen, gür siyah saçlı adamın yerine seyrelmiş, kır saçlı, yüzünde derin çizgilerle bir adam vardır karşımızda. Zor soluk alıyordur. Gözlerindeki ışık kaybolmuştur. Bankadan emekli ücretini çekmeye gidiyordur. Artık bankamatik diye bir kart vardır. O bunu beceremediğinden, bankanın dışında uzun kuyruklara girip ancak öğleden sonra ücretini alabilecektir. Ardından oradan oraya faturaları ödeyip kalan üç kuruşla eve dönüp bir dahaki emekli ücreti gününü gözleyecektir. Günleri bir aptal kutusunun önünde geçer. Kontrol edebildiği tek güçtür o aptal kutusu, kumanda elindedir çünkü. O değişmiştir, nesnel koşullar da. Bir zamanlar işçi bayramlarında yürüyüş yapan, haykıran, patronun masasına işsiz kalmayı göze alarak yumruk atan, parası olmadığından sevgilisi için on kilometre yol yürüyen ve onun için mezarlıklardan çiçek toplayan adam değildir. Umutları, beklentileri, mücadelesi, emeği ne olmuştur bu adamın. Neden, "her şey aynı," der.

İşte sanatçının yapması gereken tüm bu koşulları bize yansıtmak... Ama nasıl? Kimi yazarlar, yaşam bu işte, derler. Yiyip içip, çoğalıp, ölüp gideceğiz. Kimi şikâyet eder, sızlanır. Ama anlaşılmaz şikâyet edilenin ne olduğu. Neden bu adam emekli kuyruğunda ve aptal kutusunun karşısındadır artık. Yaşlılığın kötü bir durum olduğunu anlarız onun yazdıklarından ya da bankalar daha çok olsa ya da bankaların bekleme salonları daha geniş olsa da yaşlılar oturabilse ya da bankamatikler daha çok olsa ve her birinde görevli bir memur. Aklımız iyice karışır. Peki, bu yaşlı adam tüm bu koşullarda ücretini daha rahat ve hızlı aldı diyelim. Neye yarayacak bu durum. Faturalarını daha hızlı yatırıp yine kalan üç kuruşuyla aptal kutusunun başına dönmeyecek mi? Kışın doğalgaz faturalarının düşük olması için on kat giyinip battaniyelerle oturmayacak mı? Bu durumda aklımızı karıştırmak yerine aklımızı aydınlatacak bir estetik yaratım olmalıdır ve estetik yaratım yaşamın her alanını doğru bağlantılarla bize aktarmalıdır. Estetik yaratıcının sınıf bilinci olmalıdır. Hangi sınıfta yaşıyor olursa olsun, ezilenden yana yaratım yapmalıdır.

Hocam Cengiz Gündoğdu şöyle söyler... "*Burjuva-idealist estetik yaratmayı nevroza, iç dökmeye bağlar. Gerçekte estetik yaratımın nevrozla, iç dökmeyle ilgisi yoktur*" ve devam eder... "*Yaratma için disiplinli bir uğraş zorunlu.*" Bu yeterli değil, Kemal Özer'in deyişiyle emekten yana sanat için kendine görev vereceksin. Berrin Taş'ın belirlemesiyle tür bilincine çıkacaksın. İsa Çelik'e göre de dünyanın diyalektik bir süreç olduğunu bileceksin.

Ben estetik seçimimi iç disiplin, emekten yana sanat, tür bilinci ve dünyanın diyalektik bir süreç olduğu... bu sürecin içinden geçerken benim de, söyleyecek sözüm olduğu bilinciyle yapıyorum.

— *Bugünün edebiyat ortamına egemen çatışmaların neler olduğunu düşünüyorsunuz?*

— Hegel'ci bakış günümüzde de sürüyor. Hegel felsefe bitti derken, benim felsefem var onu okuyun, bundan sonrası yok, hep benim felsefem sürecek, demektedir. Hegel felsefesiyle yaşama, dünyaya, insana bir şekil vermeye çalışır. Bu şekil onun istediği, onun sınıfının bakışıdır. Günümüzde de sanat bitti diyorlar. Bu sözleri söyleyenler de en çok sanat yaptığını söyleyenlerdir. Kitapçılarda, yazılı, görsel basında "*çok satanlar*", "*en popüler kitaplar*", "*ilk on*" olarak bize tanıtılır. Kimi ayrımındadır sistemin sürdürücü hatta çoğaltıcısı olduğunu, kimi değildir, çünkü daha yolun başındadır. Günlük, bir ömürlük ya da torununa kadarki bir çıkar-sanat ilişkisidir onlarınki. Şöyle söylerler... vicdan denilen en çok da kendimizi iyi değil de kötü duyumsadığımızda ortaya çıkan bu kavramla, "*Ben mi düzelteceğim yaşamı böyle gelmiş ve böyle gider,*" derler yalnız olduklarında kendilerinin duyabileceği iç sesleriyle. Yük-

sek sesle ise sanat bitti diyenler, "*Beni okuyun,*" diyorlar. Bu yüksek sesin ardındaki iç ses ise "*Ben size kapitalist-emperyalist, hatta yeni dünyanın şeklini vereceğim. Siz de uyumla bu şekle gireceksiniz,*" demektedir. Hegel'in de felsefe bitti derken, günümüzdeki kimi sanatçıların sanat bitti derken yaptıkları kendi sınıf bilinçlerini yaşama, insana dayatmaya çalışmalarıdır. Arada çatlak ses olarak nitelenenler ya da "*ötekiler*" olarak adlandırılanlar ise "*İnsan ve yaşam oldukça sanat sürer, yaşamın değişen koşullarına göre de değişir, ama hep insan içindir, umudu hep vardır,*" der. Belki kimi kelimeler değişir. Şair şiirinde "aldım elime kalemi" dizesi yerine "tıklattım mouse'umu başladım yazmaya" der ama ikisi de insan için sanat yapar. "*Ötekileri*" kapitalistler istemez. Kendi şairine tüm olanaklarını kullanarak yol açar. Çoğunlukta bilinçsiz okuyucu da açılan yolda sistemin sürdürücüsü, sanat bitti diyen sanatçıyı elinde kalem imza alabilmek için uzun kuyruklar halinde beklemektedir. Sanat bittiyse son sanatçılardan anı bir kitapları olmalıdır kütüphanelerinde, okumasalar da. "*Ötekiler*" ise üç beş bilinçli okuyucudan birkaç sayı fazlasına ulaşabilmek için umutla... *İnsancıl* dergisinin sloganıyla "*milimetrik mücadele*" içindedir.

— "Kum Tanesi"nden "inci"ye giden yolda bize "istiridye"yi, şiir omurganızı oluşturan ustalarınızı anlatır mısınız?

— Şiir omurgası için yalnızca hangi şairleri okudum, hangileri beni en çok etkiledi gibi bir yanıt vermek yerine şunları söylemek isterim. Omurga bizi dik tutandır. Hayvandan ayrıldığımız noktadır. İleriyi, ufku, gökkuşağını görebilmek için bir adımdır. Bu, geleceği geçmiş deneyimlere dayanarak geniş, aydınlık ve estetik yorumlayabilme sürecidir. Bunun için de çok okumalı, her tür kitabı... Okuduklarımız Teksas, Tommiks, Zagor bile olabilir, ama bilinçle. Neden Zagor hep kızılderililere yardım eder. Neden kırmızı derililer ve beyazlar diye bir ayrım yapılmaktadır. Neden beyaz derililer kırmızı derilileri korkunç ve yaban göstermektedir. Zagor, burjuvanın bir günah çıkarması mıdır? Bilinçsiz okuyucu benim de bir zamanlar çocukluğumdaki gibi okur bu kitapları. Zagor fiziksel gücün simgesidir. Üstelik beyazdır. Kızılderilileri o koruyordu. Şöyle bir çıkarım yaparız. O zaman iyi ki ben de beyazım. Bilinçli okuyucu çocukluk dönemini geride bırakmalı... Ne, neden, nasıl diyerek, araştırarak her şeyi okumalıdır.

Şiir omurgamı oluşturmada Amerikan romanlarının da çok büyük etkisi vardır. Kitabı kapadığımda "*Yaşam bu işte kardeşim. doğuştan ya varsıl olmalısın, ya deha. İkisinden de yoksunsan fırsatçı olmalısın. Hatta fırsatları yaratmalısın onların önüne çıkmasını beklemeden.*" Umutsuzluk sarardı düşüncelerimi. "*Bunlar yoksa hiçsin, ezilen olarak kalacaksın.*" Bunları duyumsatırdı kitaplar. Ama Tolstoy'un *Diriliş* romanını okuduğumda yaşamı değiştirebileceğime inanç ya da *Anna Karanina*'yı okuduğumda var olanın dışında aşkı yaratabilme gücü, doğru nedensel bağlantılarla Rusya'da geçmişe bir yolculuk, ama bu yolculuk bugün ve gelecek için çıkılan bir yolculuktu. Tolstoy bana bunları duyumsatıyordu. Gorki'nin romanlarında ezilen sınıfın acıları, umutları, kendimi bulurdum bu kitaplarda. Çok şükür bu kadar kötü durumda değiliz, diye sevinirdim. Düşünürdüm neler yapmalı... Dünyada varsıl, yoksul diye bir ayırım olmaması için.

Arapça, Farsça kelimelerin çoğunlukta olduğu kelimelerle yazan şairlerin şiirlerini hiç sevemedim, okumadım, ezberlemedim. En çok Nazım Hikmet beni etkiliyordu. Düşündürüyordu, soru sorduruyor, konuşturuyordu. Eleştiriyordum, dünyayı bana öğretilenin, ezberletilenin, anlatılanın dışında yorumlayabiliyordum Nazım Hikmet şiirleriyle. Hatta düşünmek, konuşmak ötesinde neler yapabilirim düşüncesiyle eyleme geçme arzusuyla yanıyordum.

Orhan Veli Kanık'ın şiirlerinde aynı sarsılmayı yaşamıyordum ama seviyordum onun şiirlerini de. Orhan Veli Kanık'ın şiirleri içinde beni en çok etkileyen, ezbere bildiğim "Dalga" şiiriydi. Çok severdim o şiiri, hele şiirin son dizesini "*insan gibi*" öyle bir içten söylerdim ki.

İnsancıl Atölye çalışmaları süreci bana çok şey kattı. Berrin Taş hepimize ödevler verdi. Ben bu ödevlere hazırlanırken Furuğ Ferruhzad'la İran'da, Anna Ahmatova'yla Rusya'da, Sappho'yla Yunan'da yolculuk yaptım. Berrin Taş'la dünyada yolculuk yaptım. Hâlâ da yolculuğumuz sürüyor derslerde. Tanıdığım bu dört kadın yeni sorular sormama, yeni yanıtlar aramama neden oldu. Kadın olmak zordu, hele akıllı, güzel ve şair bir kadınsa yaşamı daha da zorlaştıran engeller vardı. Gücüne inancını yitiren kadınlar, kadına egemen olmaktan caymayan erkekler, kadın-erkek bakışının ötesine, tümele, insan kavramına varamamış insan görünümlüler... daha birçok engel vardı. Furuğ, Ahmatova, Sappho, Berrin Taş neler yaşamıştı, ben neler yaşıyordum, onlardan öğrendiğimle, yaşam deneyimlerimle neler yapabilirdim.

Şiir omurgamı oluşturan ustalar, geçmişte yaşayan tüm insanlar. Onlara borçluyum ve onlarla oluşturuyorum şiir omurgamı. Yaratımları ne olursa olsun bir tarağı yaratan, bir cımbızı yaratan, ince ince on kat yufkadan baklava yaratan insan da benim için bir sanat yaratıcısı. Ve ben yaşamın her alanında insan için yaratanların... yarattıklarıyla yaşıyor, yazıyor ve eyliyorum.

— Nalan Hanım, sizinle yaşamında atılım yapan bir kadının yürüyüşüne tanıklık ettik... Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Basından...

2

EVET / HAYIR

OKTAY AKBAL

Star Sistemi Nedir?

"Star" yıldız demektir. Bunu herkes bilir!

"Starları en iyi anlatan, sönmüş eski starlardır," diyor **Hasan Yalçın**, "Medyamızın Halleri" (Kaynak Yayınları) kitabında. "Bunların anlattığına göre, starlar acayip parfümler kullanırlar, her sene otomobil değiştirirler, gazeteden gazeteye transfer olurken akıl almaz paralar kazanırlar, izinlerini dünyanın en ünlü tatil beldelerinde geçirirler, maaşları yoktur, istedikleri kadar parayı gazetenin hesabından istedikleri zaman çekerler."

★★★

Bir süre önce yitirdiğimiz Hasan Yalçın'ın medya ile ilgili yazıları bir araya getirilmiş. "Medyada Amerikan Ruhu", "Tezahürat Basını", "Gazetecinin Kirlenme Süresi", "Basında Uzlaşma ve Yalan Haber Tröstü" vb. yazılar güncelliklerini koruyor. Starlar nasıl yetiştirilir, sonra bu starlar nasıl sönüp gider.

"Alınıp satılmak, starın belli başlı özelliğidir. Alınıp satılmayan gazeteci star olamaz. Alınıp satılmayan futbolcu gibi... Star gazeteci, gazeteden gazeteye, partiden partiye, liderden lidere transfer olur. Aslında star, görüldüğü gibi ışıltılı bir madde değildir. Yansıtıcıdır sadece. Onu parlatan şey müşterinin iştahlı bakışıdır. Müşteriyi yani starın sahibini görmeyen okuyucu, parlaklığın stardan geldiğini sanır."

★★★

Cengiz Gündoğdu da yeni çıkan "Ekmek" (İnsancıl Yayınları) adlı kitabında star sisteminin ne olduğunu, kimlerin bu adla anıldığını, kısa süre içinde nasıl sönüp gittiklerini anlatıyor. Star, sayılan yazarların, romancıların, şairlerin, nasıl yaratıldığını... Tek tek adlarını vererek, star olma yolunda nasıl başarı kazandıklarını...

"Star sisteminin bir zararı var mı? Elbette var. Sisteme göre sanat eseri bir mali sistem namına müşteri arar. Kaliteye önem vermez. Kalitesiz bir mal nasıl satılır? Estetik bilinç insanda kendiliğinden oluşmaz. Estetik bilincin dumura uğratıldığı Türkiye'de star sistemi işte böyle bir pazarda müşteri arar. Her starın eseri kalitesiz olur demiyorum. Star sistemi kendi kuralları içinde kaliteye önem vermez. Diyelim kaliteli bir eser var. Sistem bu eseri piyasaya çıkardı. Günü geldiğinde star sistemi içinde kalitesiz bir eser, kaliteli bir eseri geri iter. Kırk para etmez eserler pazara sürülür. 'Başyapıt', 'romanın doruğu' diye pazar canlı tutulur. Kalite düşer."

Gündoğdu, edebiyat dünyasında gerçek bir yer almak isteyenleri uyarıyor:

"Sanatçı geri duracak. Sistemin dışında... Kaliteli eseriyle direnecek. Gün gelecek kimse yüzüne bakmayacak. O, direnecek! Seç işte! İstersen diren... İsersen git star sistemine gir. Sen de bir 'başyapıt' tahtına otur. Hem sanatı, hem insanı çar çur et!"

5 Kasım 2006 Pazar
Cumhuriyet Gazetesi

Star Sistemi Nedir?

Oktay AKBAL

"*Star*" yıldız demektir. Bunu herkes bilir!

"*Starları en iyi anlatan, sönmüş eski starlardır,*" diyor Hasan Yalçın, *Medyamızın Halleri* (Kaynak Yayınları) kitabında. "*Bunların anlattığına göre, starlar acayip parfümler kullanırlar, her sene otomobil değiştirirler, gazeteden gazeteye transfer olurken akıl almaz paralar kazanırlar, izinlerini dünyanın en ünlü tatil beldelerinde geçirirler, maaşları yoktur, istedikleri kadar parayı gazetenin hesabından istedikleri zaman çekerler.*"

Bir süre önce yitirdiğimiz Hasan Yalçın'ın medya ile ilgili yazıları bir araya getirilmiş. "Medyada Amerikan Ruhu", "Tezahürat Basını", "Gazetecinin Kirlenme Süresi", "Basında Uzlaşma ve Yalan Haber Tröstü" vb. yazılar güncelliklerini koruyor. Starlar nasıl yetiştirilir, sonra bu starlar nasıl sönüp gider.

"*Alınıp satılmak, starın belli başlı özelliğidir. Alınıp satılmayan gazeteci star olamaz. Alınıp satılmayan futbolcu gibi... Star gazeteci, gazeteden gazeteye, partiden partiye, liderden lidere transfer olur: Aslında star, görüldüğü gibi ışıltılı bir madde değildir. Yansıtıcıdır sadece. Onu parlatan şey müşterinin iştahlı bakışıdır. Müşteriyi yani starın sahibini görmeyen okuyucu, parlaklığın stardan geldiğini sanır.*"

Cengiz Gündoğdu da yeni çıkan *Ekmek* (İnsancıl Yayınları) adlı kitabında star sisteminin ne olduğunu, kimlerin bu adla anıldığını, kısa süre içinde nasıl sönüp gittiklerini anlatıyor. Star sayılan yazarların, romancıların, şairlerin, nasıl yaratıldığını... Tek tek adlarını vererek, star olma yolunda nasıl başarı kazandıklarını...

"*Star sisteminin bir zararı var mı? Elbette var. Sisteme göre sanat eseri bir mali sistem namına müşteri arar. Kaliteye önem vermez. Kalitesiz bir mal nasıl satılır? Estetik bilinç insanda kendiliğinden oluşmaz. Estetik bilincin dumura uğratıldığı Türkiye'de star sistemi işte böyle bir pazarda müşteri arar. Her starın eseri kalitesiz olur demiyorum. Star sistemi kendi kuralları içinde kaliteye önem vermez. Diyelim kaliteli bir eser var. Sistem bu eseri piyasaya çıkardı. Günü geldiğinde star sistemi içinde kalitesiz bir eser, kaliteli bir eseri geri iter. Kırk para etmez eserler pazara sürülür. 'Başyapıt', 'romanın doruğu' diye pazar canlı tutulur. Kalite düşer.*"

Gündoğdu, edebiyat dünyasında gerçek bir yer almak isteyenleri uyarıyor:

"Sanatçı geri duracak. Sistemin dışında... Kaliteli eseriyle direnecek. Gün gelecek kimse yüzüne bakmayacak. O, direnecek! Seç işte! İstersen diren... İstersen git star sistemine gir. Sen de bir 'başyapıt' tahtına otur. Hem sanatı, hem insanı çar çur et!'

2 ■ 18 EKİM 2006 ÇARŞAMBA

Ekmek

Cengiz Gündoğdu'nun deneme ve eleştirilerini topladığı **"Emek"** adlı kitabını okuyorum. (İnsancıl Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ekim 2006, 208 sayfa). Cengiz Gündoğdu, **Güven Pamir**'in deyimiyle, **"Örgütleyen, dik"** bir yazar. Sözünü dudaktan esirgemez. Edebiyatta **star sistemine** karşıdır. Şişirilmiş yazarların başbelâsıdır. Onun için medya yalakaları onu pek sevmezler...

Başlıklar, "İkinci Baskı İçin", "Ekmek", "Uzaktan Gelen Yazı" dışında kalan yirmi yazı üç bölüm altında toplanmış: "Alev Kalemlerle Tutuşan Satırlar", "Geçip Giden Zaman", "Karanlıktı... Geldiler. Parçaladılar Karanlığı Güzel Yıldırımlarla".

Bu yazılarda yazar, şair, sanatçı, düşünür olmak üzere tam 176 kişinin adı geçiyor. Bu kişilerden biri de Nobel'li yazarımız **Orhan Pamuk**... Kimilerini bir iki sayfada anan Cengiz Gündoğdu, Orhan Pamuk'a çok geniş yer vermiş! Çok sevdiğinden mi? Bazı alıntılar yapayım, kararı siz verin.

"Doğan Hızlan'la Orhan Pamuk gibi düşünenler şöyle der: Tarihi hakikat bizi ilgilendirmez. (...) Doğan Hızlan'la Orhan Pamuk, sanatçının hiçbir hakikate inanmadığını iddia ederler" (say.35)... "Şimdi Orhan Pamuk'un **Cevdet Bey ve Oğulları** adlı romanını düşünüyorum. İlk söyleyeceğim şu. Orhan Pamuk'un uydurma gücü son derece zayıf. İyi uyduramıyor Pamuk." (say.39). "Günther Grass diyor Orhan Pamuk... Gülüyorum... **'Bütün yazarlar anarşist olmalıdır,'** diyen Grass'ı, uysal romancı Orhan Pamuk anlayamaz." (say.40).

"Orhan Pamuk'un roman diye piyasaya sürülen **Kar** adlı kitabı için ilk elden söylemem gereken şu. Kitabı okurken çok sıkıldım. (...) Orhan Pamuk'un amacı gerçeklik değil, hayat değil. Orhan Pamuk'un amacı, insani ülküleri benimsemiş insanlara hakaret etmek. Onları alaya almak. Üstelik bunu son derece beceriksizce, son derece bozuk bir dille yapmak." (say.50, 51). Kimileri karda yürür, iz bırakmazmış. Orhan Pamuk Kar'da iz bırakıyor. Yürüdüğü yere bakıyorum. Orhan Pamuk, insana karşı yürüyor." (say.70)

Cengiz Gündoğdu, **"sanatta star sistemi"**nden söz ederken **Adalet Ağaoğlu, Ahmet Altan, Attilâ İlhan, Doğan Hızlan, Füruzan, Latife Tekin, Murathan Mungan, Perihan Mağden, Selim İleri, Zülfü Livaneli** başta olmak üzere pek çok yazara da dokunuyor!..

Okuyun **Ekmek**'i. Seveceksiniz.

Günce

Ruşen Hakkı

18 Ekim 2006 Çarşamba
Özgür Kocaeli Gazetesi

Ekmek

Ruşen HAKKI

Cengiz Gündoğdu'nun deneme ve eleştirilerini topladığı *Ekmek* adlı kitabını okuyorum. (İnsancıl Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ekim 2006, 208 sayfa). Cengiz Gündoğdu, Güven Pamir'in deyimiyle, *"örgütleyen, dik"* bir yazar. Sözünü dudaktan esirgemez. Edebiyatta star sistemine karşıdır. Şişirilmiş yazarların başbelâsıdır. Onun için medya yalakaları onu pek sevmezler.

Başlıkları, "İkinci Baskı İçin", "Ekmek", "Uzaktan Gelen Yazı" dışında kalan yirmi yazı üç bölüm altında toplanmış: "Alev Kalemlerle Tutuşan Satırlar", "Geçip Giden Zaman", "Karanlıktı... Geldiler. Parçaladılar Karanlığı Güzel Yıldırımlarla"

Bu yazılarda yazar, şair, sanatçı, düşünür olmak üzere tam 176 kişinin adı geçiyor. Bu kişilerden biri de Nobel'li yazarımız Orhan Pamuk... Kimilerini bir iki sayfada anan Cengiz Gündoğdu, Orhan Pamuk'a çok geniş yer vermiş! Çok sevdiğinden mi? Bazı alıntılar yapayım, kararı siz verin.

"Doğan Hızlan'la Orhan Pamuk gibi düşünenler şöyle der: Tarihi hakikat bizi ilgilendirmez. (...) Doğan Hızlan'la Orhan Pamuk, sanatçının hiçbir hakikate inanmadığını iddia ederler." (s. 35) *"Şimdi Orhan Pamuk'un* Cevdet Bey ve Oğulları *adlı romanını düşünüyorum. İlk söyleyeceğim şu. Orhan Pamuk'un uydurma gücü son derece zayıf. İyi uyduramıyor Pamuk."* (s. 39) *"Günther Grass diyor Orhan Pamuk... Gülüyorum... 'Bütün yazarlar anarşist olmalıdır,' diyen Grass'ı, uysal romancı Orhan Pamuk anlayamaz."* (s. 40)

"Orhan Pamuk'un roman diye piyasaya sürülen Kar *adlı kitabı için ilk elden söylemem gereken şu. Kitabı okurken çok sıkıldım. (...) Orhan Pamuk'un amacı gerçeklik değil, hayat değil. Orhan Pamuk'un amacı, insani ülküleri benimsemiş insanlara hakaret etmek. Onları alaya almak. Üstelik bunu son derece beceriksizce, son derece bozuk bir dille yapmak."* (s. 50-51). *"Kimileri karda yürür, iz bırakmazmış. Orhan Pamuk* Kar'*da iz bırakıyor.* Yürüdüğü yere bakıyorum. Orhan Pamuk, insana karşı yürüyor." (s. 70)

Cengiz Gündoğdu, *"sanatta star sistemi"*nden söz ederken Adalet Ağaoğlu, Ahmet Altan, Attila İlhan, Doğan Hızla, Füruzan, Latife Tekin, Murathan Mungan, Perihan Mağden, Selim İleri, Zülfü Livaneli başta olmak üzere pek çok yazara da dokunuyor!..

Okuyun *Ekmek*'i. Seveceksiniz.

Berrin TAŞ

Cehennem Şiirleri 10 YTL
Karanfil Alevleri 5 YTL
Işığa Doğrulum 4 YTL
Aşk Yeni İnsanın Dili 4 YTL
Bir Kenti Ağlıyorum 5 YTL

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Ekim Pazartesi

Yanlış düşünüyor olabilirim, eskiden daha kolaydı ölüm. Şimdi öyle değil, hekime kaptırdın mı, kolay kolay bırakmıyorlar.

Berrin Taş, geçenlerde baygınlık geçirdi. Şeker düşmesinden başladılar, yüreğe kadar gittiler. Bugün öğrendik, yürekte iki delik varmış, biri küçük, biri büyük... Berrin Taş, "*Büyüğünü biliyordum, küçüğünü bilmiyordum,*" dedi.

Yarın bir işlem daha yapılacak. Yüreğe bıçak atılıp atılmayacağı kararlaştırılacak.

Eskiden yoktu bunlar. Şimdi ağızdan, kasıktan, şurdan burdan borularla, istedikleri organa ulaşıyorlar. "Bakın" diyor hekim, "şurda şu var, şurda şu var"

Orda o var, şurda şu var, anladık, peki n'apalım. Hekim anlaşılmaz şeyler söylüyor.

Ne demek o.

Kasıktan gireceklermiş.

Bu gelişmelere karşı değilim... Ama koşturup duruyoruz, o sayrılarevi senin, bu sayrılarevi benim...

Sayrılarevinde ölümü düşünüyorum. Birdenbire ölüm en iyisi... Sayrılarevinde, olağan koşullarda ölemezsin... İnsanı, parça parça ederler yaşatırlar yine de.

Hekimlerden yakınıyor muyum. Anneannem, "*Eksik olmasınlar, ama uzak olsunlar,*" derdi hekimler için.

"*İnsanın eti ağırdır,*" derdi anneannem. Üç gün yattı, dördüncü gün öldü. İstediği gibi öldü anneannem.

Annem hiç yatmadı. Uyurken öldü. Kalan için çok zor bu, uyurken ölmek...

Sayrılarevinde düşünüyorum bunları. Tam başka şeyler düşüneyim diyorum, yarı baygın birini sedyeyle geçiriyorlar önümüzden. Yanımızda arkadaşlarımız var, Fatma'yla Rabia...

Belki konu değişir.

Hayır, orda da sayrılık konuşuluyor. Sayrılarevindeyiz, ne konuşacağız başka.

4 Ekim Çarşamba

Sayrılarevi, saat 16.00'dan sonra boşalıyor. Sayrılarla, canı sıkkın sayrı yakınları dışında pek kimse kalmıyor. Issızlaşıyor sayrılarevi.

Dün, bu ıssızlığı, ağır bir yük gibi taşıdım omuzlarımda. Sayrılarevindeydik dün, kimi dostlarla birlikte. Saat 13.00'ten, 20.30'a kadar. "Hadi gidelim" diyemezsin. Hekim denetimindesin...

Berrin Taş'ın sağ kasığındaki atardamardan girildi yüreğine bakıldı. İki delik varmış yürekte. Ama bugün için işlem gerekmiyormuş. Mart ayında bir kez daha denetimden geçecek.

Ben, kasıktaki atardamardan girip, yüreğe bakma işleminin bu kadar ağır olacağını düşünmemiştim.

Beklentilerin ağır vuruşlara neden olduğunu bilen biriyim. Ama işlemin, beklentimin dışında ağır olduğunu öğrendikte, önce n'apacağımı şaşırdım, yine de çabuk toparladım kendimi.

Felsefe böyle durumlarda işe yarıyor.

Öteden beri şunu savunurum. Tıp bilimdir. Hekim bu bilimi uygulayan sanatçıdır. Bundan ötürü, kimi hekim ustadır, kimi hekim acemidir.

Berrin Taş usta hekimlere düştü. İç hastalıkları uzmanı Halil Görgülü'yü Engin Ayça salık verdi. Halil Görgülü, bir başka usta hekime Kardiyolog Mehmet Vefik Yazıcıoğlu'na gönderdi.

İşinin ustası Halil Görgülü'yle, yine işinin ustası Mehmet Vefik Yazıcıoğlu, Berrin Taş'ın sorununu sağlıklı biçimde çözdüler.

Her alanda böyle bu. İşin ustası olmak zorunlu. Acemiysen her şeyi ağzına yüzüne bulaştırırsın.

5 Ekim Perşembe

Aratos dergisi Felsefe Günleri düzenlemiş. 7 Ekim'de "Savaşlar ve İnsanların Geleceği", 8 Ekim'de "İnançların Şifresi" konuşulacakmış.

Ne güzel değil mi.

Aratos, Tarsus'ta çıkıyor, üç yıldır.

1980'den sonra ideolojik mücadeleye dirsek atılmak istendi. Anımsadıkça gülerim. Star sistemi yazarlarından biri "*Ben ideolojinin üstündeyim,*" demişti.

Aratos'un Eylül-Ekim sayısında şöyle deniyor. "*Savaşa karşı önemli silahların başında kültür, sanat, felsefe ve siyaset gibi alanlarının bütününü içine alan ideolojik mücadele gelir. (...) Daha eşit ve özgür bir dünyanın kurulmasında sanat ve edebiyat da önemli köşe taşları olacaktır.*"

Aratos, bunları söylemekle kalmıyor, Felsefe Günleri'yle bu dediklerini uyguluyor.

Neler konuşulacak acaba Felsefe Günleri'nde. İstanbul'da bir dolu işim olmasa kalkıp giderdim Tarsus'a.

Aratos'a önerim şu. Konuşmalar, konuşulduğu yerde kalmasın, kitaplaştırılsın. Bencileyin Tarsus'a gidemeyenler, okuyalım orda söylenenleri.

Hem Uğur Pişmanlık'ı, hem *Aratos*'a emek verenleri kutluyorum.

Anadolu'da çıkan dergiler "*eşit ve özgür bir dünyanın kurulmasında, sanat ve edebiyat*"ın önemine inanıyorlarsa bu tür etkinlikler düzenlesinler.

Yeniden aydınlanma hareketi böyle başlatılır. Burda şunu söylemek zorunlu. İdeolojik mücadele kaygandır. Yalnız söylenene bakmamalı. Eyleme de bakmalı.

Geçenlerde bana bir duyuru geldi. Komşu bir ülkeyle edebiyat günleri düzenlenmiş. Baktım katılanlara, kırkambar... Bu günü düzenleyenlerin, söylenenlerden, eylemlerden hiç haberi yok mu.

Türkiye'de edebiyatı yozlaştıranlar bile var o etkinlikte. Bu, bilinmiyor olabilir mi. Bunu bilmemek için bakar kör olmak gerekir.

Diyelim, bunların edebiyatı yozlaştırdığını kabul etmiyorlar. O zaman *insancıl*'a, bana niye duyuru gönderiyorlar.

Bir yandan bakarsan benle alay ediyorlar. Belki bilmiyorlar, ben, böyle şeylere aldırmam.

Şunu unutmasınlar. Kimse unutmasın. Edebiyat, edebiyatçıyla yapılır. Edebiyatı araç gibi gören, edebiyattan para, ün kazanmak isteyenle edebiyat yapılmaz.

Aratos'a dönüyorum. Tarsus'ta çıkıyor. Hiçbir oyuna başvurmuyor. Onurlu, ağırbaşlı bir biçimde üç yıldır yürüyor. Bunun için kutluyorum *Aratos*'a emek verenleri.

9 Ekim Pazartesi

Evin yüznumarasındaki su boşaltım teknesinin borusundan su damlıyor. Cuma günü bir "usta"ya yaptırdım. Cumartesi günü, su damlayan yerden su fışkırmaya başladı.

Cumartesi günü bir gazetede okudum. Okur soruyor: "*Anjiyo olan biri oruç tutabilir mi?*" Bu soruya bir Prof. Dr., "*Tutabilir*," diye yanıt veriyor.

Hasan Pulur *Milliyet*'te yazdı. Bir kadın bir köşe yazarını "tavlamak" için dört ay uğraşıyor. Sonunda tavlıyor. Şimdi o kadın köşe yazarı olmuş.

Kimi okurlar bilmeyebilir, ben de bilmiyordum. Berrin Taş, anjiyo oldu da öğrendim. Anjiyo olan kişi, en azından altı saat sırtüstü yatmak zorunda. Üstelik kasığındaki kum torbalarıyla. Bir de iki litre su içecek.

Bu durumda insan, oruç tutabilir mi.

Bütün bunlar neyi gösteriyor. Ustasından prof'una, ordan yazarına kadar iş bilmezlerin, bilgisizlerin egemenliğinde bir toplum.

Düşünebiliyor musunuz, "*usta*"nın onardığı yer 24 saat sonra patlıyor, Prof. Dr. "*oruç tutan anjiyo olabilir, orucu bozmaz anjiyo*" diyor, kadın erkek "*tavlayarak*" yazar oluyor.

Postmodernizm bu oluyor. N'aparsan yap, uygundur, geçerlidir. Nasıl olsa, usta diye geçinen o beceriksizi, bilgisiz prof'u, yazar olmak için erkek "tavlayan" kadını unutacağız bir süre sonra.

"Usta" parasını aldı, prof, prof'luğunu sürdürecek, öbürü yazar oldu. Hiç kuşku yok, daha olağanüstü olaylar, şimdi olanları olağan duruma indirecek.

Bütün bunlara bakıp, "Ben enayi miyim" diye kolayca kayabilir postmodern ortama insan. N'apıyorsun, bu yaptığın yanlış, bu söylediğin doğru değil diye seslenen yok.

Seslenen olursa, başına üşüşüverirler ateşle kızdırılmış çengelli iğnelerle. Seslenenin dilini çengellemek için toplaşırlar.

Hakaret ederler. Hakaret davası açarlar. Taş üstüne taş koyarlar yoluna.

Biliyorum özelliklerini. Acımasızdırlar, ama korkaktırlar. Bir özellikleri daha vardır. Kurnazdırlar.

11 Ekim Çarşamba

Kuzey Kore, dün, nükleer deneme yaptığını açıkladı. Bunun üstüne Güvenlik Konseyi, Kuzey Kore'ye uygulanacak yaptırımları görüşmeye başlamış.

ABD "sert yaptırımlar" önermiş.

Şimdi burda anlaşılmaz bir durum var. Sende nükleer silah var. "Ben de nükleer silah yapacağım," dedim mi, sen karşı çıkıyorsun.

Anlaşılır yanı var mı bunun. Sende nükleer silah olacak, bende olmayacak. Üstelik sen nükleer gücüne dayanarak, sağı solu korkutacaksın.

Sende sopa varsa, bende elime sopa alırım.

Sopayı bırak diye sopa sallamak çözüm değil. Burda çözüm şu. Bütün nükleer silahları kökünden kazımak... Ondan sonra insani amaçlar dışında nükleer denemeleri yasaklamak. Bu noktadan sonra, insani olmayan nükleer denemelere girişen bir ülke olursa, o ülkeye en ağır yaptırımları uygulamak.

Emperyalistler bu yolu seçmiyor. O zaman her ülkenin nükleer silah yapma hakkı doğuyor.

Şimdi şurda burda Kuzey Kore kargışlanıyor. Bunu doğru buluyorum. Emperyalistlere şu söylenmeli. Sende nükleer silah olduğu için, öbür ülke nükleer silah yapıyor. Öyleyse bütün nükleer silahlar kazınmalı.

Kuzey Kore'de yönetim, şöyleymiş, böyleymiş, ona bakmıyorum. Benim söylediğim şu. Emperyalistlerde nükleer silah var. Bundan ötürü, öbür ülkelerin silah yapma hakkı doğallaşıyor.

Nükleer silah üretimine ilkin ABD'de başlandı. Sonra Sovyetler Birliği, Çin, İngiltere ardından Fransa, İsrail, Hindistan, Pakistan nükleer silah ürettiler.

Burda da kötülüğün başını çeken ABD. Kötülük burda durmuyor. Nükleer silah üreten İsrail'e, Hindistan'a, Pakistan'a yaptırım uygulamıyor ABD. Ama Kuzey Kore'ye yaptırım uygulamayı düşünüyor.

Kuzey Kore'de nükleer silah var gerekçesiyle Güney Kore'yle Japonya'da nükleer silah üretebilir.

Görüyorsunuz, kötülük durmuyor.

İran, İsrail'le ABD'den kendini koruma gerekçesiyle nükleer silah üretme yolunda.

İran nükleer silah üretirse, ardından Türkiye, sonra Yunanistan koruma gerekçesiyle nükleer silah üretebilirler.

Kötülüğün, ille de yıkımla mı sonuçlanması bekleniyor aklımızın başımıza gelmesi için.

Bölgesel yıkımlar yeterli değil mi emperyalizm için. Savaşla, kanla beslenen emperyalizm için dünyanın yıkımı gerekli mi.

Günlük sorunlarıyla boğuşan insana, silahlanmanın dünyayı yıkıma götüreceği nasıl anlatılmalı.

Para kazanma hırsıyla bilinci dumura uğramış emperyalistlerden nasıl kurtulacak insanlık.

Dumura uğramış bilinç, insanlığın yıkımıyla birlikte kendi yıkımını da göremiyor.

13 Ekim Cuma

Düşünme, düşündüğünü söyleme özgürlüğü yasalarla sağlanmaz. Hep söyledim bunu. Düşünce özgürlüğü dendikte şuna bakmalı. Çoğunluğa karşı düşüncesini söyleyen insana saygı duyuluyor mu.

Duyulmuyorsa o ülkede düşünce özgürlüğü yoktur. Şimdi bunu niye söyledim. Sözü Orhan Pamuk'a getireceğim, onun için söyledim.

Orhan Pamuk, Türkiye'de sanatı, edebiyatı metaya indirgeyen, yozlaştıran sanatta star sisteminin yazarıdır.

Tasarımlı, çetin bir uğraştan sonra Orhan Pamuk Nobel'i aldı. Bugün basının büyük çoğunluğu, tam bir psikolojik savaş yöntemiyle herkesin gurur duymasını istiyor. Gurur duymazsan, nerdeyse yurt hayını olacaksın...

Nobel Türkiye'ye verilmedi, Orhan Pamuk'a verildi. Sevineceksen, gurur duyacaksan, sevin, gurur duy, herkesi sevinmeye, gurur duymaya ne zorluyorsun.

Özdemir İnce bu baskıya karşı çıktı. Orhan Pamuk için "*sıradan bir yazar*" dedi. Buna karşı Ali Bayramoğlu, bugün *Yeni Şafak*'ta, Özdemir İnce için "*hastalıklı zihniyet*" diyor.

Düşünce özgürlüğünün kırıldığı nokta burası. Özdemir İnce düşüncesini söylüyor, sen de düşünceni söyle. Dahası "görkemli yazar" de Orhan Pamuk'a.

Düşüncesini söyleyen bir yazara neden "*hastalıklı*" diyorsun.

Şimdi Orhan Pamuk'la ilgili düşüncemi söyleyeceğim. İnsanlık geriye dönüş, restarosyan dönemine girdi. Bu dönemde insanlar içe kapanır, gizemli yollarda kurtuluş arar.

Orhan Pamuk böyle bir dönemin, gerçekten de sıradan bir yazarıdır. Bakın, Nobel'in gerekçesinde neler söyleniyor, "*Ödül, kentinin (İstanbul) melankolik ruhunun izlerini sürerken kültürlerin birbirleriyle çatışması ve örülmesi için yeni simgeler bulan Orhan Pamuk'a verilmiştir.*"

Bu gerekçenin iler tutar yanı yok. Melankolik ruhun izlerini süren biri, kültürle ilişki kuramaz. Çünkü "*melankolik ruh*" sayıklar, "*melankolik ruh*" gerçeklikle ilişkiye giremez.

Melankolik'in tanımı şöyle: "*Ruhsal çöküntü, nedeni belirsiz hüzün, yaşamdan zevk almama, sürekli karamsarlık eğilimi; can sıkıntısı, üzüntü.*" (*Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedi*, Milliyet Yayınları, 15. Cilt, İstanbul, Tarihsiz.)

"Melankolik ruh", gerçekçi olamaz. Orhan Pamuk'u tam bu noktadan eleştirmiştim. Gizemci olduğunu söylemiştim.

Nobel Edebiyat Ödülü, dünya edebiyat pazarı için önemli. Pazar çok geniş. Nobel'i kimin kazanacağı üstüne kumar bile oynanıyor. Bu yıl Orhan Pamuk üstüne oynayanlar çok para kazanmış.

Edebiyat kumarbazlara para kazandırdığı için mi onur duyalım.

14 Ekim Cumartesi

Fransa Ulusal Meclisi, "*Türkiye, Ermenilere soykırım yapmıştır. Bunu yadsıyana ceza verilmelidir,*" biçiminde bir karar aldı.

Bu karar yüzünden demokratik yönetim biçimini tartışmak gerekiyor.

Fransa Ulusal Meclisi'nin üye sayısı 577. Bu karar verilirken 129 üye katılıyor. Karar 106 üyenin oyuyla alınıyor.

Sayılar, demokratik işleyişin sakatlığını gösteriyor. Bunun yanında bir olgu daha var. Yakında seçim var Fransa'da. Üyeler, Ermenilerden oy almak için böyle bir karar alıyorlar.

Meclis'in işleyişine dayanarak az sayıda üyeyle karar çıkartmak... bir de Ermenilerin oylarını düşünmek... bu olgular, demokrasiyi tartışılır duruma getirir önünde sonunda.

Demokrasi, oy karşısında bükülmeyen kişilikli insanların elinde yürür.

Ermenilerin buna sevinmemesi gerekir. Oy hesabına dayanan kararlar, yine oy hesabına dayanarak karşıtına dönüşebilir.

Fransa Ulusal Meclisi'nin bu kararına sinirlenmedim. Fransa'nın ürettiği ürünleri de almama gibi bir yolu seçmeyeceğim.

Soğukkanlılıkla şunu söylüyorum. Bir futbol karşılaşmasında hakem görmeden elle gol atmak nasıl erdemli bir davranış değilse, Fransa Ulusal Meclisi'nin bu davranışı da erdemli değildir.

Bütün bunların ötesinde ulusal meclislerin böyle bir karar alma yetkisi de, hakkı da yoktur.

Bu kararın yürürlüğe girebilmesi için Senato'dan geçtikten sonra Cumhurbaşkanınca onaylanması gerekiyor. Bu önemli değil.

Önemli olan demokrasiyi kullanmak. Bu, yalama yapar demokrasiyi...

16 Ekim Pazartesi

Şiir kitaplarını baştan sona okumam. Bir ordan, bir burdan okurum. Kimileyin bir şiir tutar beni, dururum o şiirde... İnsanın yaratıcılığına sevinirim... sessiz kelimeler şairin elinde canlanır, bilincimin kıvrımlarında dolaşır.

Dilek Yılmaz'ın *Kırmızıda Buluşma*'sını da böyle okuyorum. (İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2000.)

Rastlantıyla sondan başladım. *Kırmızıda Buluşma*'nın son şiiri durdurdu beni. "Beyaz Ölüm" adlı şiir şöyle: "*Kurşunun delip geçtiği / cansız bedeni / yüzükoyun uzanmıştı çorak toprağa / vücudundan ışıl ışıl bir akarsu akıyordu / Issız bozkıra // Bir, suyu köklerine çeken / Ağaç gördü bu ışıltıyı / Bir de akarsuda yüzen çocuk.*"

Birkaç saniye süren çok anlamlı bakışa benzettim bu şiiri... Hani şöyle bir bakar ya insan, o bakışta bir dolu anlam vardır, öyle "Beyaz Ölüm"

Bir çocuğun kurşunlanması, yüreği kıstıran acı. Çorak toprak, iç karartıcı umutsuzluk. Suyu köklerine çeken ağaç, umut. Akarsuda yüzen çocuk, ışıltılı gelecek.

Dilek Yılmaz kimi şiirlerinde yükselen çığlık oluveriyor. "Haddini Aşan Kadınlar"da elmayı yediği için suçlanan kadından başlıyor. Kadının ıssızlaştırılan yaşamı, düşlerin kapı önüne bırakılışı... "Annem" şiirinde düşünme fırsatı olmayan bir kadın... Acısını akıttığı bardak... Yaşadığından habersiz kadınlar.

Mutlu yuva düşleriyle yaşayan küçük burjuva kadını... "Mutluyuz" yazılı arabayla evlenmeye giden kadın... Dilek Yılmaz "Saadet Yuvası" adlı şiiriyle küçük burjuva kadının boş düşlerini dağıtıyor.

Beni durduran şiirlerden biri de "Atom Bombasından Daha Tehlikeli" adlı şiir. Bilirsiniz kadın da erkek de alıştırılmıştır. Önce erkek söyler sevdiğini... Kadın açıktan söylemez, belli eder erkeği istediğini. Dilek Yılmaz, alışılmışlığın kelepçesini kırıyor. Şöyle diyor: "*Söylüyor işte: / Arzuluyorum seni / Ancak şiir yazmak hafifletebilir / Beni kuşatan / Bu diri, genç özlemimi / Duyuyor musun sevgilim / Şimdi uzun kış gecelerinde / Senin elma kokan bedenin yerine / Kucaklıyorum şiiri / Özlemimi şiirle damıtıyorum*"

Dilek Yılmaz *Kırmızıda Buluşma*'da yaşamı dört bir yandan kuşatıyor. Yaşamdan kaçırılarak öldürülmek istenen şiiri, yeniden canlandırıyor Dilek Yılmaz.

Yaşadığını unutan kadın... sevdiği erkeğin elma kokulu bedenini özleyen kadın... bir de akarsuda yüzen çocuk...

Bulutlar iyice yaklaştı yere. Yağmur indi inecek... Ben Dilek Yılmaz'ın şiirlerinde karşıma çıkan kadınları... bir de vücudundan ışıl ışıl akan akarsuyla bozkırı canlandıran çocuğu düşünüyorum.

18 Ekim Çarşamba

Yağmurlu, soğuk bir günde yazıyorum.

Bir insanın davranışı insani değer taşımıyorsa, n'apmalı. O insana o biçimde mi yanıt vermeli.

Diyelim, aşağıladı beni. Bende mi aşağılamalıyım onu.

Böyle yazılar okuyorum orda burda. Biri onu aşağılamış, onu aşağılıyor. Bir de açtırma ağzımı diyor.

Bu tür davranışları hiç doğru bulmadım ben. Değersize, değersiz davranmak, kişinin değerini düşürür.

Burdan Fransa'ya geliyorum. Fransa, Türkiye'ye karşı değersiz davrandı. Aşağılama var bu davranışta. Buna bakıp da Türkiye'nin değerini düşürücü davranışlardan kaçınmak gerekir.

Türkiye'nin değeri dedikte durdum. Şunu söylemek zorunlu. Biz kendi değerimizi kendimiz düşürdük. Yazarları, şairleri hapsettik. Kan kusturduk onlara.

On yılda bir kırım yaşandı bu ülkede. İstanbul, ev ev arandı. Kitaplar toplatıldı. Kitaplar yakıldı.

Kafamızı duvara vurduk.

Düşünüyorum da, kendimi bildim bileli beni sevindirecek tek bir eylem olmadı. Hep can sıkıntısı, hep can sıkıntısı...

Kimileyin, yurt sorunlarıyla, dünya sorunlarıyla uğraşacağıma, kendi öznel dünyasında kalabilen biri olsaydım derim. O zaman kendi sorunlarımın dışına çıkmazdım. Üzüntüm de sevincim de kendimde kalırdı.

Neyse, geçti o...

Bakın bir sorun daha var. Fransa'ya kızıyoruz, ama 27 Eylül'de Avrupa Parlamentosu'nun aldığı kararların birinde şöyle deniyor: "Avrupa Parlamentosu ve bazı üye ülkelerin sayısız çağrısına rağmen, Türkiye, Ermeni soykırımını halen tanımadığı..."

Bu, Avrupa Parlamentosu'nun 1 no.lu kararı. 56 no.lu kararda da şöyle deniyor: "*Ermeni soykırımının tanınmasının resmi olarak Kopenhag kriterlerinden biri olmadığını, ancak üyelik yolundaki bir ülkenin geçmişiyle uzlaşması ve geçmişini kabul etmesinin vazgeçilmez olduğunu vurgulamakta...*"

Bunları unutuverdik... Ama onlar unutmuyor. Üyelik için Ermeni soykırımının kabulünü istiyor.

Bu, hukuk yöntemine de uymuyor. Yasa, yürürlüğe girdiği tarihte geçerlidir. Hiçbir karar, hiçbir yasa geçmişi kapsamaz. Avrupa Parlamentosu, 1940'larda alınmış bu kararı, 1910'lu yıllardaki üyelere uygulamaya kalkıyor.

Olacak iş değil bu.

Peki, bunu bilmez mi Avrupa Parlamentosu... Bilir.

N'apmalı bu durumda. Bence yapılması gereken şu. "Böyle dayatmalar olduğu sürece biz Avrupa Birliği konusunu kapatır, görüşmeleri dondururuz. Alın topu, istediğiniz gibi oynayın. Biz bu oyunda yokuz."

27 Ekim Cuma

Bayram dinlencesinde Yücelen'deydik... Azıcık üşüten serin havaları pek severim. Geceleri hava böyleydi.

Gündüzleri dingindi deniz. Pürüzsüz uzanıp gidiyordu... Arada sırada ak bulutlar geliyordu biçim değiştire değiştire.

Geceleri kıyıyı dövüyordu deniz. Koşa koşa gelen dalgalar kıyıda patlıyordu.

Sessizce, yavaşça akıyordu zaman.

Salı akşamı bir baktık, Sami Karaören, Oktay Akbal, Teomak Aktürel Yücelen'de.

Oktay Akbal'la Hamdi Bey, "*Yarın Cumhuriyet üstüne bir açıkoturum var. Siz de gelin konuşun,*" dediler. "*Nerde?*" "*Burda.*"

Yücelen'de açık oturum.

Akkaya Kültür Sanat Derneği'nin düzenlediği "Cumhuriyet Aydınlığında Türkiye" adlı açıkoturum çarşamba günü saat 15.00'te Yücelen'in Konferans Salonu'nda başladı.

Açık oturumu Sami Karaören yönetti. Avukat Erol Ertuğrul, Berrin Taş, Oktay Akbal, Teoman Aktürel bir de ben çeşitli açılardan Cumhuriyetin Türkiye'ye getirdiklerini anlattık.

Daha sonra dinleyenler de düşüncelerini dillendirdiler.

Salon doluydu. Bu kadarını beklemiyordum.

Güzel bir toplantı oldu.

28 Ekim Cumartesi

Dünyayı Sarsan On Gün adlı eser önümde duruyor. Yordam Yayınları'nın yayımladığı ilk eserlerden biri *Dünyayı Sarsan On Gün*.

İlk elde şunu söylemem zorunlu. Abuk sabuk kitapların ortalığı tozu dumana kattığı bir dönemde kuruldu Yordam Yayınları. Bu, insan için bir kazançtır.

Yabansı bir durum var karşımızda. İnsan, insana karşı bir akıntıya kaptırmış kendini. Gidiyor yuvarlana yuvarlana. Üstelik aldatıcı bir albenisi var bu yuvarlanmanın.

Aldatıcı albeninin tatsızlığı şurda. Bir zamanlar sosyalist oldukları için, şimdi pişman olanlar parlatıyor bu yuvarlanmayı.

Yordam Yayınları "*Hayır*" diyor yuvarlanmaya. İnsan için kazanç dediğim, Yordam'ın bu hayırı. İlk eserlerinden biri de *Dünyayı Sarsan On Gün* (John Reed, çev.: Rasih Güran, Yordam Kitap, İstanbul, 2006.)

John Reed, *Dünyayı Sarsan On Gün* adlı eserinde Sovyet Devrimi'nin nasıl oluştuğunu anlatıyor. Gün gün, saat saat Sovyet Devrimi'ni izliyorsunuz, ordaymışçasına.

Bu eser için Sovyet Devrimi'ni anlatıyor dedim. Sovyetler yıkıldı. Peki bu eseri neden okumalı. Tam da bu nedenle okumalı. *Dünyayı Sarsan On Gün*'de Sovyetlerin neden yıkıldığının izlerini gördüm.

Troçki, yeni hükümetin dış politikasını şöyle anlatır, "*Bizim ilk hareketimiz bütün cephelerde hemen bir ateşkes anlaşması yapmak ve bütün halkları demokratik barış şartlarını tartışmak üzere bir konferansa çağırmak olacaktır. (...) Bu savaşın sonunda yeniden yaratılmış bir Avrupa görüyorum; ama diplomatlar tarafından değil, işçiler tarafından kurulan. Avrupa Federatif Cumhuriyeti -Avrupa Birleşik Devletleri- olmalı bu. (...) Eğer Avrupa yeniden uluslar gruplara parçalanacak olursa, o zaman emperyalizm yeniden başlayacaktır. Yalnız Avrupa Federatif Cumhuriyeti dünyaya barış getirebilir. Ama Avrupa halk yığınlarının hareketi olmadan bu amaçlar gerçekleşmez.*"

Avrupa halk yığınları harekete geçmedi. Sovyetler yalnız kaldı.

Bu tartışma sırasında Lenin şöyle der, "*Eğer sosyalizm yalnızca halkın fikri gelişmesinin elverişli bir düzeye erişmesiyle gerçekleşecekse, daha beş yüz yıl sosyalizm göremeyiz.*"

Peki, o zaman n'apmalı. Düşünsel açıdan geri, karakter açısından bencil bir halkla sosyalizm nasıl kurulacak.

Lenin bu sorunu şöyle çözümler, "*Sosyalist siyasi parti demek işçi sınıfının öncüsü demektir, halkın eğitim bakımından geri oluşu onu durdurmamalıdır.*"

Eğitim Halk Komiseri Lunaçarski, yayımladığı yönergede öğretimle, eğitimi ayırır. Şöyle der, "*Öğretim ile eğitimin ayrımının belirtilmesi gerekir. Öğretim hazır bilginin öğretmen tarafından öğrenciye*

verilmesi demektir. Eğitim ise yaratıcı bir iştir. Bireyin kişiliği bütün hayatı boyunca 'eğitilir', biçimlenir, içeriği bakımından zenginleşir, daha güçlü ve daha etkin olur."

Bu belirleme doğrudur. Daha da doğrusunu yine Lunaçarski yönergede şöyle söyler, "*Öğretim elbette önemlidir, ama kesin değildir. Burada en önemli olan eleştiridir, yığınların kendi kendilerini yaratmalarıdır.*"

Şimdi soru şu. Sovyet halkı böyle eğitildi mi. Eğitilseydi Sovyetler çökmezdi.

Lenin, özel devlet tipi için şöyle der, "*(...) Komün, ne yazık ki, sosyalizme başlamakta fazla gecikti. Komünün gerçek anlamı, burjuvaların aramayı âdet edindikleri yerde değildir; Komünün gerçek anlamı, özel bir devlet tipi yaratmasındadır. Oysa bu tür bir devlet, Rusya'da zaten doğmuş bulunuyor; bu devlet, işçi ve asker vekillerinin sovyetleridir.*" (V. İ. Lenin, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, çev.: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 31.)

Lenin, özel devlet tipiyle kapitalizmden sosyalizme geçilmesi gerektiğini söyler. Bu zorunludur. Marksizmin anarşizmden ayrıldığı nokta budur.

Lenin, "*Biz dünyayı yeniden kurmak istiyoruz*" der. Sonra şöyle sürdürür, "*(...) biz kendi kendimizden korkuyoruz. 'Sevdiğimiz', 'alıştığımız' kirli gömleğimizden ayrılamıyoruz. (...) Kirli gömleği atmanın zamanıdır, temiz çamaşırlar giymenin zamanıdır.*" (*Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, s. 66.)

Lenin, özel devlet tipini birçok eserinde açımlar. Ama Sovyetler özel devlet tipini kuramadı. Lenin'den sonra yeniden kirli gömleği giydiler. Oysa *Dünyayı Sarsan On Gün*'de Reed bir işçiyi şöyle anlatır, "*Kamyonu süren ihtiyar işçi bir eliyle direksiyonu tutarken öteki eliyle uzakta parıldayan başkenti görmek için camı büyük bir jestle sildi. 'Benim!' diye bağırdı. Yüzü aydınlanmıştı. 'Artık hepsi benim / Benim Petrograd'ım!'*"

Dünyayı Sarsan On Gün'de dünyayı yeniden kurmak isteyenlerin trajik kavgasını görürüz.

Yeni bir trajedinin yaşanmaması için kesinlikle okunmalı *Dünyayı Sarsan On Gün*.

30 Ekim Pazartesi

25 Aralık 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin bayrağı Kremlin'den indirildi. Böylece Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağıldı.

Şimdi bunu niye anımsatıyorum. *Dünyayı Sarsan On Gün*'de Reed şöyle der, "*Burjuvazi genellikle işlere karışmayan bir tutum almıştı; duruma biraz yukardan bakıyor ve her şeyi alaya alıyordu. Öteki partilere, 'Ben size söylemedim mi?' der gibiydi. Bununla beraber Belediye Duması'nda ve Kurtuluş Komitesi'ne yakın çevrelerde yine de nüfuzlu Kadetler ortalıkta dolaşıyordu. Aslında burjuvazi sinmiş, saatini bekliyordu... Bu saat de pek uzakta değildi. Hiç kimse Bolşeviklerin, iktidarda üç günden çok dayanabileceklerini ummuyordu. Buna yalnız Lenin'le Troçki, Petrograd işçileriyle basit erler inanıyordu.*"

Burjuvazi, Sovyetlerin üç gün sonra yıkılacağını düşünüyordu. Sovyetler 74 yıl dayandı. Sovyetler dağılırken işçi sınıfı direnmedi.

İşçi sınıfı neden direnmedi.

Lenin, 1922'de şöyle der, "*Rusya işçi sınıfı, iktidarı elde etmesini bilmiş, ama henüz onu gereği gibi kullanmasını öğrenememiştir.* (Lenin, *Militan Materyalizmin Kapsamı, Karl Marx ve Doktirini*, çev.: Şiar Yalçın, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1975, s. 151.)

Lenin'in söylediği, sıradan, yalınkat bir sorun değil. "*İktidarı gereği gibi kullanma*"sını öğrenmenin anlamı ne.

Bunu bir örnekle anlatayım. Bugün gazetelerde bir haber var. On yıl önceki bir sorun yüzünden iki aile çatışmış. Sonuç yedi ölü.

Burjuva uygarlığı için bu, adli bir olaydır. İşi gereği savcılar, yargıçlar ilgilenir bu olayla. Sanıklar yargılanır. Suçlular yasa gereği cezalandırılır.

Söylemek istediğim şu. Burjuva uygarlığında yönetim kolaydır.

Bu olaya derinlemesine bakarsak şunu görürüz. İki aile bir sorunu çözemiyor. Kişilik sorunu var burda. Sorun çözecek kişilik yok bu ailelerde.

İşin bir de toplumsal yanı var. Burjuva uygarlığında hukuk kavramı, hak kavramı yoktur. Yine gazetelerde okudum. Azeri bir kapitalist 50. yaşı için bir tören düzenlemiş. Bu törende bir pop şarkıcısına şarkı söylemesi için 21 milyon dolar ödenmiş.

Nerden geliyor bu kadar para. Burjuva uygarlığı ilgilenmez bununla.

Sosyalist uygarlığa geldikte... Kapitalist uygarlığa uyarlanmış kişilik, sosyalist uygarlığı kuramaz.

Sosyalist uygarlığı kurabilmek için, kapitalizmin oluşturduğu kişiliği kırmak gerekir. Kapitalizm, acımasız, nankör, bencil kişiliklerle yürür.

Sosyalist uygarlık için tür bilincine çıkmış, erdemli, özverili, disiplinli kişilikler zorunludur.

Sovyetler'de işçi sınıfına bu öğretilmedi. Temel sorunu burda görüyorum ben.

insancıl ŞİİR

Mustafa TABAK	Nalan ÇELİK	Mustafa GÖKSOY
İmgelerimizi Kaybetmedik Daha (5 YTL)	Gelincik (5 YTL)	Direnç Yaprakları (5 YTL)

TEMİZLİKÇİ KADINLAR DURAĞI

Hoş geldiniz
Bu durak
Temizlikçi kadınlar durağı
Gözler
Yol ile saat arasında
Bir saate bakılır
Bir yola
Korkulur
Geç kalınmaktan
Tıka basa doldukça dolan
Otobüsü kaçırmaktan

Tanır birbirini
Bu durağın tüm kadınları
Gençler ihtiyarlara
Yer verir hâlâ
Her biri
Bilir öbürünün derdini
Sarılmaya çalışılır
Az buçuk olsa da yaralar
Kısacık yolculuklarda

Her zaman
Çocuklardır
Gündemin
İlk maddesi

Yılların temizlikçisi
Bir kadın
O gün
Övünerek söz ediyordu
Üniversite sınavını
Yeni kazanan
Kızından

Kazanılan sınav
O günün müjdesiydi otobüse
Birdenbire
Anlaşmışçasına
Çığlık attı tüm kadınlar
Sürücünün "sessiz olun" uyarısı
Kayboldu çığlıklar arasında
Hoş kimsenin aldırdığı da yok ya
Afalladı sürücü
Anlamadı çığlığı
İçinden
"Deli, bu kadınların hepsi deli" dedi

Mustafa ÖZMEN

çıktı!...

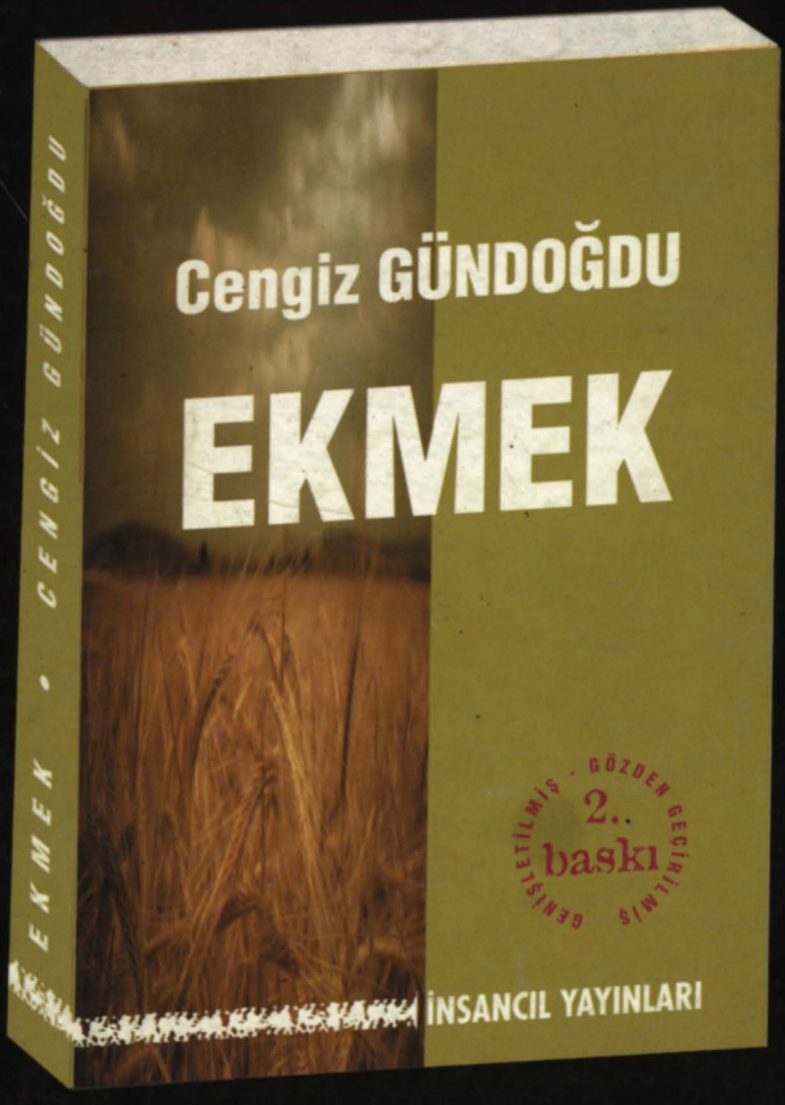

18 YTL.

İNSANCIL YAYINLARI